

fr! tanke

#2 • 2018 • MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND

HVILKEN HUMANISTTYPE ER DU?

Fri tanke redigeres etter
redaktørplakaten.Redaksjonelt stoff i Fri tanke står
ikke nødvendigvis for Human-
Etisk Forbunds regning.**Kontakt**Human-Etisk Forbunds
sentralbord: 23 15 60 00**E-post:**

fri.tanke@human.no

Nettsted:

fritanke.no

Ansvarlig redaktørKirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no**Design**

Dinamo

Layout/repro

Roar Høiestad/rhdesign.no

Forsideillustrasjoner

Sven Tveit

Trykk

Kroonpress AS

Opplag

21 500

Neste utgaveFri tanke nr 1-2019 kommer
månedsskiftet januar/februar.
Ta kontakt med redaksjonen
for frister.Fri tanke gikk til trykk
27. august

Ønsker du å reservere deg mot Fri tanke (på papir)?

Enten du vil spare miljøet eller ikke liker bladet:
Det er fullt mulig å reservere seg mot å få
papirutgaven av Fri tanke i posten.**Send sms til 2377 med teksten: HEF RES**I dette magasinet refereres det flere steder til artikler på nettutgaven
av Fri tanke. Hyperlenker til de sakene finner du på fritanke.no/fri-tanke-2-2018-lenkesamling/ac/93213/19.1.10879

01

Hurra for mangfoldet i Human-Etisk Forbund

I dette nummeret kjører vi en 15 år gammel sak i reprise – fordi vi synes den er så morsom, men også ganske treffende. Kanskje har du også truffet noen av disse – eller kanskje lest et leserinnlegg fra en av dem?

Human-Etisk Forbund er en mangfoldig bevegelse, hvor folk har ganske ulike syn på ting og ulike begrunnelser for medlemskapet. Folk har også ganske forskjellige forhold til medlemskapet. For noen er det et passivt støttemedlemskap til verdiane forbundet står for og sakene som det kjempes for. Noen er aktivt engasjerte i kampen for livssynslikestilling, andre er opptatt av at det skal finnes verdige humanistiske seremonier. Noen involverer seg i årevis først og fremst for å gi et godt innhold i kurset forut for konfirmasjonsseremonien. Andre søker et livssynsfellesskap som kanskje kan gi eksistensielt påfyll gjennom filosofikafeer og lignende. Og heldigvis er det også en andel som trives med å organisere alle andre.

DET HUMANISTISKE LIVSSYNET er ikke dogmatisk, likevel er det dessverre noen som oppfatter at det er et slags ideologisk renhetskrav for å være medlem. For eksempel at man må være hardbarka ateist og at det er uglesett å kalle seg agnostiker. Mer vanlig er det vel å ha et ganske avslappet forhold til disse betegnelse. Det er ingen motsetning mellom det å være ateist og det å innse at man ikke kan vite, altså det agnostiske standpunktet. Er det ikke slik med de

01 Medlemmer i HEF er mangfoldige, men alle heier på grunnleggende likeverd for alle mennesker, uavhengig av kjønn, etnisitet og legning.

fleste livssynshumanister – vi tror ikke på Gud (altså er vi ateister), men vi kan ikke vite helt sikkert hvordan det forholder seg (altså er vi agnostikere).

Å være ateist handler bare om at man selv ikke tror. Ateisters syn på religion som fenomen dekker følgelig hele skalaen, fra de ekstremt religionsnegative, via de som først og fremst er religionskritiske, til de ateistene som er fullstendig oppslukt og fascinert av religion.

HOVEDPOENGET FOR OSS livssynshumanister er vel uansett å tro på mennesket, ikke Gud, for å si det litt klisjefyllt.

Mange av typene i vår fugletitterguide framstår kanskje som litt harde ateister. I virkeligheten finnes jo de færreste av dem i rendyrket form. Selv er jeg kanskje mest en blanding av den jordnære og dialoghumanisten, med innslag av ideologen og kanskje en bitteliten dæsj av prestehateren. Hvem er du?

T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke

Kommentar:

«For KRLE-faget sin del står vi nå foran et veiskille: Skal vi få et ordinært og profesjonsstyrt fag eller skal vi fortsette med et politisk og ekstraordinært fag som i dag?»
Les på fritanke.no.

Reportasje:

– Jeg ble en islamist. Jeg mente virkelig de vantro fortjente å dø. ... men i dag hjelper Nora fengselspresten og har tatt av seg hijaben.
Les på fritanke.no

Følg oss på[\[facebook.com/fritanke.no\]](https://facebook.com/fritanke.no)[@fritanke_no](https://twitter.com/fritanke_no)

1 Aktuelt

6 **Reportasje: Skurker, løgnaktige dyr og jakten på falske nyheter**

Kan et dataspill vaksinere unge mot «fake news»?

13 **13 tips for kritisk tenkning**

Noen tommelfingerregler i møte med påstander om virkeligheten.

14 **Notert**

18 **Reportasje: Piloter på viktig oppdrag**

Tros- og livssynsdialog mellom unge er viktig.

2 Forbundet

26 **Generalsekretærens spalte**

Hvordan ivaretar vi best vårt internasjonale ansvar?

27 **Notert**

28 **De frivillige: 12 år i internasjonal tjeneste**

Roar Johnsen har vært tillitsvalgt i nesten 40 år.

31 **Notert**

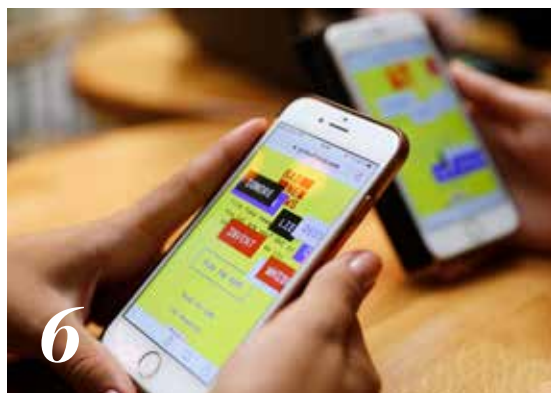
32 **En guide til de ulike humanisttyper**

Åtte typer du i varierende grad finner rundt omkring i Human-Etisk Forbund.

35 **Humanistisk Ungdoms spalte**

35 **Rapport fra Humanistisk Ungdoms sommerleir:**

Sommerleiren som skaper fellesskap.

6

32

54

3 Tema

40 **Ettertidens dom**

Hva er vår tids «røyking på fly» som vil framstå som helt uforståelig for våre etterkommere? Vi har spurt noen kloke hoder.

4 Meninger

54 **Portrett: Ina Tin**

– Vi som har ytringsfrihet har et ansvar, sier Ina Tin, som har kjempet for menneskerettigheter og ytringsfrihet i Amnesty i over 20 år.

64 **Humanismens moderne ideer**

Filosofen, pedagogen og aktivisten John Dewey ble demokratiets fremste forkjemper i sin tid.

70 **Menneskerettigheter**

De universelle menneskerettighetene utfordres fra mange hold. Er vi i ferd med å få en post-menneskerettighetsverden?

74 **Human etikk**

Å gjøre tilfeldige vennlige handlinger har blitt en trend. Hvorfor er noen kritiske?

78 **Bøker**

Vi anmelder noen aktuelle bøker, blant annet Steven Pinkers siste.

82 **Informasjon**

Kontaktinformasjon til hovedkontor og fylkeslag, samt aktuell informasjon fra Human-Etisk Forbund.

Aktuelt

1

2

3

4

REPORTASJE

NOTISER

EVIG AKTUELT

REPORTASJE

NOTISER

F NTB Scanpix

GMO-mat

Genmodifiserte casavaspirer i laboratorieskåler – hvor mye skal vi tukle med naturen og hvor farlig er det? Debatten om GMO-mat – altså genmanipulert mat – har gått i mange år. Noen er fryktelig redde for GMO, mens Fri tankes Naturvitenskapelig-kommentator, Erik Tunstad, er blant dem som argumenterer for at det er umoralsk å si nei til GMO, fordi det kan bidra til å avhjelpe underernæring og A-vitaminmangel.

– Det finnes ikke vitenskapelig grunnlag for å si bastant verken at alle GMO-er er farlige eller ufarlige for miljø og mennesker, Bioteknologirådets direktør i 2016.

Hvordan er ståa i dag? Det skal Fri tanke belyse i en artikkelserie på fritanke.no – følg med!

Dataspillet *Bad News* er laget av forskere for å «vaksinere» oss mot å tro på falske nyheter. Spillet burde inn i undervisningen på ungdomsskolen, mener 16-åringene Anna, Bendik og Maya.

SKURKER, LØGNAKTIGE DYR OG JAKTEN PÅ FALSKE NYHETER

T Julie Kalveland F Cornelius Poppe/NTB

ANGRIP! JUG! MANIPULER! ØDELEGG! På skjermen blinker kommandoordene i store bokstaver over en signalgul bakgrunn. Nettsida virker som skapt for å framkalle alle hodepiners mor. Midt i virvaret av skarpe farger står en kryptisk beskjed: «Fra falske nyheter til kaos! Hvor fæl er du?»

FORAN DEN GULE blinkende dataskjermen på en kafe i Oslo sitter Anna Fevolden Tømmerås, Bendik Bergh Pedersen og Maya Mona Tennvassås. «Fake news» eller «falske nyheter» er noe alle tre har hørt om, men å definere akkurat hva det er, er vanskelig.

– Jeg føler at jeg har sett det på Instagram. Store overdrevne overskrifter som gjør at du må trykke på dem, men så er det bare løgn det som står der, sier Maya.

– Og så hører man jo hele tiden om fake news og Donald Trumps twitterstrøm, skyter Bendik inn.

16-åringene har nettopp begynt i første klasse på videregående. Nyheter får de som regel fra papir- eller nettaviser, men de leser også saker som dukker opp i Facebook-strømmen.

– Tenker dere på hvor informasjonen dere leser, for eksempel på Facebook, kommer fra?

– Nei, jeg tror det kommer i annen rekke. Først leser jeg teksten. Om den virker litt overdrevet, sjekker jeg hvor den kommer fra og om flere har skrevet om det samme. Men det er sikkert noen ting jeg har begynt å tro på fordi jeg ikke har sjekka, sier Anna.

– Jeg er nok litt naiv, sier Maya.

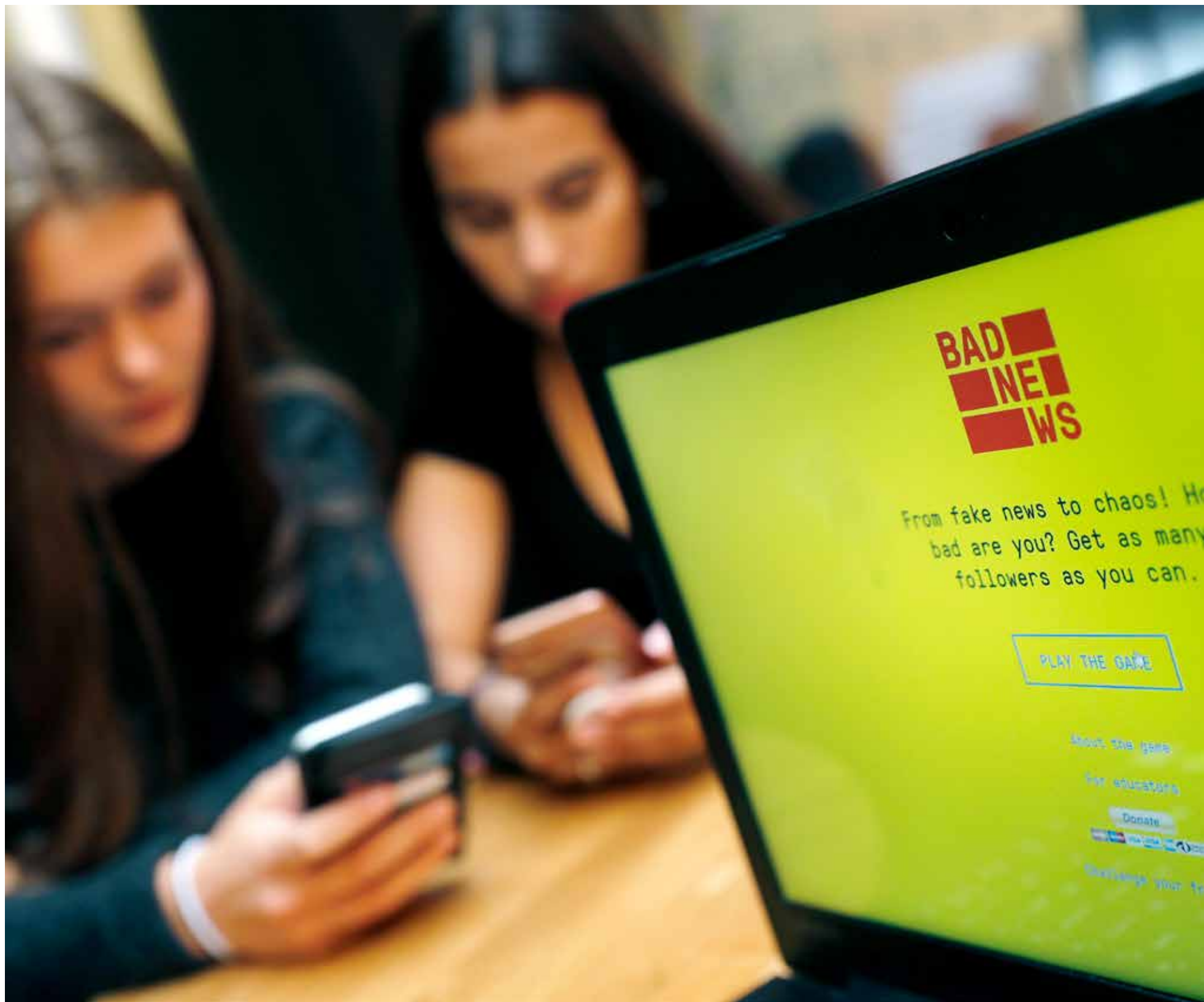
– Jeg er mer skeptisk til om det er sant hvis jeg leser kjendisstoff om at Kim Kardashian har lagt på seg enn om jeg leser en nyhet.

FERSK FORSKNING fra Universitetet i Oslo på 15-åringers nettbruk tyder på at få er gode nok på kildekritikk på nett. «Generelt er navigasjonsferdighetene på eit svært lågt nivå», sier forsker Tove Stjern Frønes til NRK.

Både Anna, Bendik og Maya tror voksne er flinkere enn ungdom til å vurdere om noe er sant eller ikke.

– Jeg tror at unge er mer lettpåvirkelige, sier Bendik.

01 Dataspillet Bad News er basert på tanken at man kan «vaksineres» ved å gjenkjenne desinformasjons-teknikker. Du kan også prøve getbadnews.com.

F Cornelius Poppe/NTB

01

«Jeg tror at unge er mer lettpåvirkelige»

– Ja, de voksne har nok fått mer trening, legger Maya til.

– Selv om jeg tror det varierer fra person til person. Vi har jo snakket om nettvett på skolen og hvordan man ikke skal tro alt man leser på nettet.

Anna tror ikke at foreldrene hennes er like utsatt for falske nyheter som de unge, fordi de ikke bruker internett like mye og i større grad leser papiraviser.

– De får nyheter fra mer seriøse kilder.

Så blir det stille fra ungdommene. De har tatt fatt på dagens utfordring og sitter fordypet i hver sin gule skjerm som maner dem til å skape «totalt kaos». Fingrene farer over skjermene til lyden av litt nervøs latter nå og da. Det er ikke snakk om et ondsinnet virus eller en kjip skjermsparer, men et nytt dataspill forskere ved Universi-

tetet i Cambridge har laget for å «vaksinere» oss mot å tro på usanne nyheter.

FALSKE NYHETER NEVNES OFTE i forbindelse med USAs president Donald Trump. Presidenten har mange ganger tatt til Twitter for å uttrykke sin frustrasjon over det han mener er usanne nyhetssaker. Anklagene har, uavhengig av om man er enig eller uenig med Trump, gjort uttrykket «fake news» til allemannseie. Men er falske nyheter, usannheter i nyhetsdrakt, i seg selv noe nytt?

– Både ja og nei, svarer forsker Jon Roozenbeek på videolink fra Cambridge.

Doktorgradsstipendiaten forsker på *desinformasjon*, spredning av villedende informasjon som skjer til tross for at den som formidler informasjonen vet at den er usann.

– Mennesker har spredd rykter siden tidenes morgen. Vi kjenner også til dyr som kan lure vennene sine til å tro på noe som er usant. Falske nyheter har eksistert siden avisen ble oppfunnet, sier Roozenbeek.

– Statlige myndigheter, privatpersoner og bedrifter har spredd rykter og falske nyheter lenge, og av ulike grunner, som for eksempel å oppnå politiske fordeler, tjene penger eller bare for å spre faenskap («*the heck of it*» *journ. anm*).

Roozenbeek henviser til at den sovjetrussiske etterretningstjenesten KGB for eksempel har spredd falske nyheter tidligere.

F Cornelius Poppe/NTB

02

Det som har endret seg de siste årene, er at mange flere har fått muligheten til å spre nyheter, ifølge Roozenbeek:

– Det som er nytt i dag er at vi – spesielt de unge – får nyheter fra internett i større grad. Det er ikke et problem i seg selv. Problemet er at det er mange nyheter der ute. I dag konkurrerer BBC og The Guardian med deg og meg. Vi er i en situasjon hvor hierarkiet er borte. Det er ikke vanskelig for deg å starte en nettside og om du får mange lesere, kan du klare deg bra. Det er fint og demokratisk, men det er også en fordel for dem som vil spre feilinformasjon.

– Det er ganske tydelig at det er vanskelig å forholde seg til falske nyheter i dag, sier Roozenbeek.

– Nylig publiserte magasinet Science en interessant artikkel om hvordan nyheter spres på internett.

Konklusjonen var veldig deprimerende. Falske nyheter – definert som nyheter som har blitt avkreftet av flere enn seks nettsteder for faktasjekking – ble spredd raskere enn noen andre nyheter.

TILBAKE I OSLO klør tenåringene Anna, Bendik og Maya seg i hodet over spillet de har begitt seg i kast med. På skjermene dukker det opp små bokser som ligner twittermeldinger, korte utsagn på færre enn 280 tegn. Ungdommene må velge om de vil publisere de foreslåtte meldingene.

– Hva er *credibility*, egentlig?

– Er det bra eller dårlig når pila for *credibility* står på maks?

– Hvor mange følgere er det bra å ha?

Det store spørsmålet som bygger seg opp er: Hva er egentlig greia?

01 I spillet må du ta posisjonen til «the bad guy», en frustrert twitterbruker.

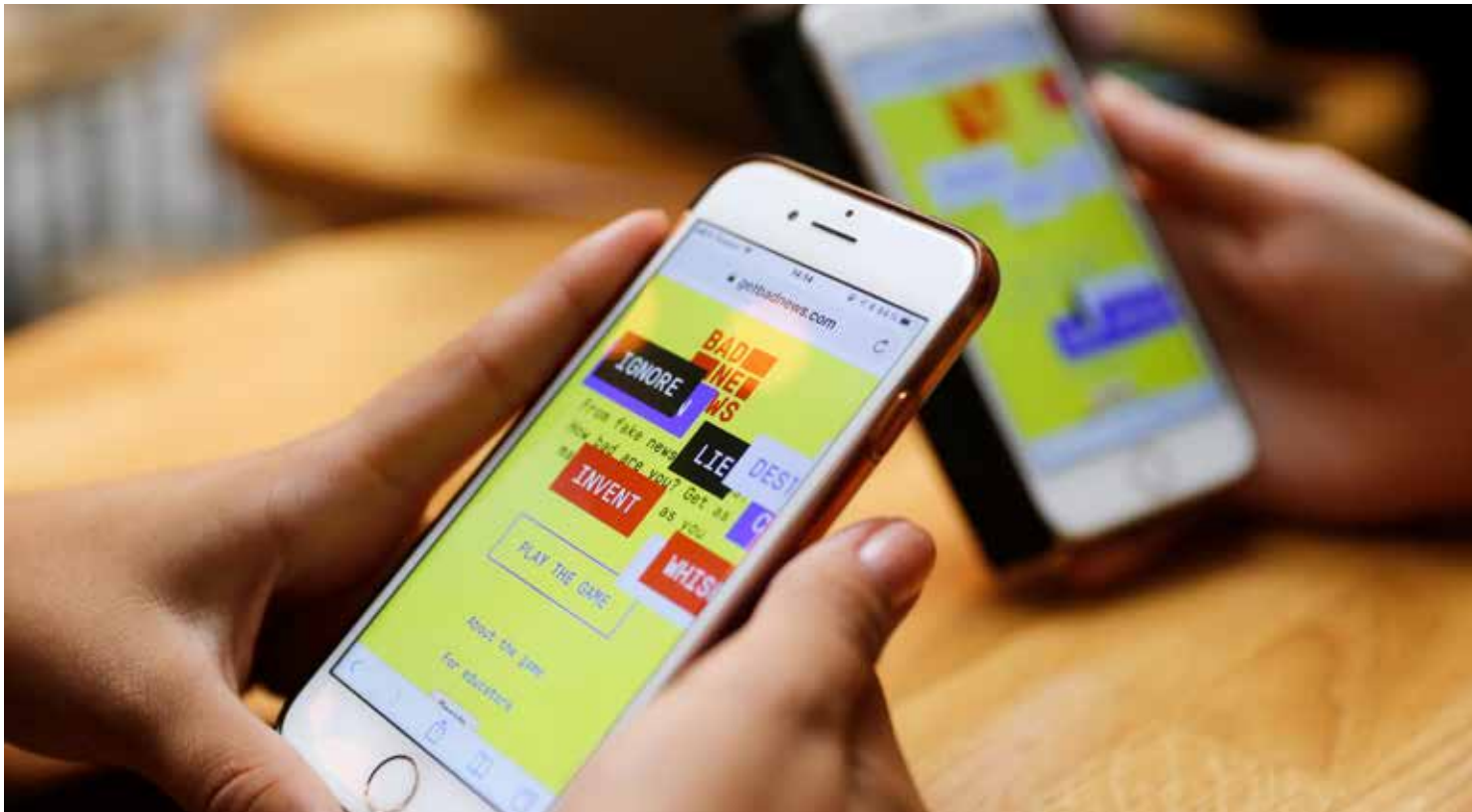
02 Sekstenåringen Bendik, Anna og Maya Mona testet spillet for Fri tanke, og konklusjonen er at det godt kan brukes i skolen.

Svaret på det har Jon Roozenbeek. Ideen bak spillet ble født en kveld han og en venn, som også har forsket på desinformasjon, satt og drakk øl: Hvorfor ikke forsøke å lære folk å gjenkjenne falsk informasjon?

Da Roozenbeek noen år senere startet på en doktorgrad ved Cambridge tok han ideen videre. I samarbeid med Dr. Sander van der Linden ved forskningssenteret Cambridge Social

01

02

03

► Decision-Making Lab og den nederlandske medieorganisasjonen DROG dataspillet «Bad News» til.

Spilletets målgruppe er unge fra 15 til 35 år.

– Folk må bli bedre til å skjønne når noen prøver å lure dem. Tanken bak spillet er å sette deg i posisjonen til «the bad guy», «skurken». Du er en frustrert twitterbruker, som mange twitterbrukere er, og du legger ut sinte tirader som gjør at du får mange følgere og blir populær. Så får du opp ulike scenarioer. For eksempel at en faktasjekker kaller deg «fake news» – og at du må respondere på det, sier Roozenbeek.

Roozenbeek og teamet hans jobber ut ifra en teori innen psykologi om at det går an å «vaksinere» folk mot feilinformasjon.

– Vaksinasjonsteorien [*«inoculation theory»* *journ.anm.*] går ut

på at man skal kunne «vaksinere» folk ved å lære dem å gjenkjenne teknikkene som brukes for å framstille falsk informasjon på en overtalende måte. Dette er første gangen vi prøver ut teorien på falske nyheter, sier Roozenbeek.

– Min kollega Sander van der Linden testet ut ideen om «vaksinasjon» i en studie av desinformasjon om klimaendringer i fjor. Sammen med han har jeg generalisert denne teorien, fra å tenke at

man kan «vaksinere» folk mot spesifikke tilfeller av falske nyheter – for eksempel om klimaendringer – til å øke resistensen mot teknikkene og strategiene som brukes når man lager falske nyheter. Dette kaller vi en «generell vaksine».

NÅ HAR ANNA og de andre endelig fått dreisen på spillingen. Gjennom å sende ut en serie falske tweets har de fått mange følgere og blitt kronet til «masters of misinformation». Alle tre slet litt med å skjønne at målet var å være «skurken» og kunne tenkt seg å få opp eksempler på norske medier og ikke bare amerikanske og britiske medier.

– *Tror dere spillet kan fungere som en vaksinasjon mot falske nyheter for dere?*

– Da tror jeg at jeg må spille litt mer, men jeg har i hvert fall fått med

meg at det er lettere at en sak blir hausset opp om den treffer folks følelser. Om noe får dem lei seg eller sinte, er det større sjanse for at folk tror på det, sier Anna.

Bendik føler at han har lært mye nytt:

– Nå skjønner jeg hvor lett det er å finne opp falske nyheter. Du kan for eksempel få bots (*kunstige twitterprofiler* *journ.anm.*) til å følge deg, og med flere følgere virker du mer pålitelig. Du kan også legge dine egne meninger til nyhetssaker, sier han.

– På slutten så jeg mer på hvem som hadde skrevet tweet-ene enn hva som sto i selve tweet-en.

FORSKER OG LÆRER Tobias Staaby forsker på bruk av dataspill og læring i videregående skole. Han er litt skeptisk til utbyttet av Bad News-spillet.

– Jeg tror forskerne bak spillet har

01 Det er ganske tydelig at det er vanskelig å forholde seg til falske nyheter i dag, sier Cambridge-forsker Jon Roozenbeek, som står bak spillet Bad News.

02 Våre spill-testere slet litt med å forstå at målet var å være den verste desinformatoren.

02 – Nå skjønner jeg hvor lett det er å finne opp falske nyheter!

edle intensjoner. Jeg sier ikke at det er umulig å lage et spill som endrer vårt syn på verden, men det er ekstremt vanskelig. Jeg tror nok det vil fungere for noen, men jeg tenker at det fordrer en del kritisk tenkning fra før.

Doktorgradsstipendiaten er kritisk til om spillet virkelig kan «fungere som en helhetlig pakke» uten at noen hjelper den som spiller å overføre kunnskapen til den virkelige verden. ►

KRITISK TENKNING

Kritisk tenkning er en av hjørnesteinene i det humanistiske livssynet. Kritisk undersøkelse, kunnskapsbasert argumentasjon og en vitenskapelig tenkemåte anses som de beste verktøyene for å skaffe pålitelig kunnskap om verden. Årets Humanistiske uke [14.–30. september] har kritisk tenkning som et av sine tema.

I 2011 var det også tema i Human-Etisk Forbunds kampanje «Ingen liker å bli lurt», som fortsatt finnes som en aktiv Facebook-side.

F Privat

01

➤ – Jeg har selv prøvd spillet. Jeg må innrømme at da jeg så gjennom Twitter-strømmen etterpå ble jeg mer bevisst på hvilke motivasjoner folk kan ha bak det de skriver. Men hvordan man reagerer kommer nok an på om man er våken og bevisst nok.

Staaby tror likevel Bad News-spillet ville gjort seg godt på skolen, hvor elevene kan få hjelp av en lærer til å forstå spillet og sørge for at de gjennomfører på rett måte:

– Om en lærer kan pakke dette spillet inn i samfunnsfag, tror jeg at det kan være veldig nyttig. Det vil gi elevene førstehåndserfaring og noe å snakke om sammen.

OGSÅ ANNA, BENDIK OG MAYA tror det vil være bra å bruke spillet på skolen.

– Vi har lært om nettvett på grunnskolen. Hvis man kunne prøvd dette

spillet i forbindelse med at man lærer om nettvett, tror jeg det ville være bra, sier Anna.

– I dette spillet får vi jo lære hva vi skal se etter og hvilke virkemidler de bruker, sier Maya.

– *Hvorfor allerede på grunnskolen?*

– Det er ikke først nå vi får opp saker som kan være falske nyheter. Femte- og sjetteklassinger har Instagram og Facebook, sier Anna.

– Og tredjeklassinger har store smarttelefoner! Sier Bendik.

– Ja, og når man er så liten er man iallfall lite kritisk, poengterer Anna.

– Man burde ha det så tidlig som mulig, men samtidig må man jo forstå det. Derfor ville det kanskje være bra å ha det på ungdomsskolen, sier Maya.

FORSKER JON ROOZENBEEK ved Cambridge oppgir at foreløpige resulta-

01 Det er ikke umulig å lage et spill som endrer vårt syn på verden, men det er ekstremt vanskelig, ifølge forsker og lærer Tobias Staaby.

ter fra en spørreundersøkelse som alle som spiller spillet må gjennom, viser positive resultater. De som har testet spillet så langt ser altså ut til å ha blitt mer kritiske til nyhetskildene. Dette er likevel ikke snakk om publiserte funn. Nå venter lab-studier for å se nærmere på effekten.

Forskere i flere land jobber også med å spre kunnskapen om falske nyheter blant nettopp skoleelever. Ved Universitetet i Uppsala i Sverige er forskere i sving med å oversette dataspillet slik at det kan brukes i et nettvett-program for grunnskoleelever.

TRETTE TIPS FOR KRITISK TENKNING

1. Hvordan kan du vite det?

Ikke godta en påstand uten å undersøke den kritisk. Still alltid spørsmål og følg det beste argumentet.

2. Ekstraordinære påstander krever ekstraordinære bevis.

De som påstår at de har en enhjørning hjemme i hagen må finne seg i å argumentere hardere enn de som påstår at de har en hund.

3. Den som påstår noe oppsiktsvekkende, er den som må bevise at det er sant.

Hvis noen påstår at det landet et romskip fullt av aliens på parkeringsplassen ved skolen i går kveld, så er det ikke din jobb i «bevise at det ikke er sant». Det er de som påstår slike ting som har bevisbyrden.

4. Still spørsmålet: hvorfor er ikke dette oppdaget og anerkjent av vitenskapen?

Hvis det virkelig finnes en «naturlig vidunderkur mot kreft», så er dette en fantastisk nyhet. Kreft er en grusom sykdom som rammer alle på en eller annen måte – vitenskapsfolk også. Selvsagt ville de ikke ha holdt noe slikt hemmelig.

5. En anekdote er ikke et vitenskapelig bevis.

Anekdote = andres eller egenopplevd fortelling. Eksempel: «Min mormor ble frisk fra årelange ryggplager etter å ha besøkt en healer». Dette er bare en fortelling. Forskning innebærer å sette slike observasjoner i en systematisk sammenheng, og undersøke hvorfor det skjedde i hvert enkelt tilfelle. Se ellers pkt. 2 og 9.

6. Ting blir ikke virkelig bare fordi du føler det.

At du opplevde noe merkelig (et uforklarlig lys på himmelen, en stemme som snakket i hodet ditt, følelsen av at det var en ånd til stede, at du ble bedre etter bønn), betyr ikke at det virkelig har skjedd noe merkelig.

7. Se alltid etter informasjon flere steder.

Ting blir ikke sant fordi de står på internett! Finn ut hvilke kilder som er troverdige. Vær spesielt kritisk hvis kilden er ukjent. Undersøk om påstanden bekrefte flere steder. Bruk gjerne anerkjente faktasjekknetssteder.

8. Stol ikke nødvendigvis på autoriteter.

Hvis noen er professor, betyr ikke det automatisk at alt de sier er fornuftig. Også professorer må argumentere for påstandene sine. Det holder ikke å si «Jeg er professor og mener at global oppvarming er en bløff».

9. At to hendelser skjer etter hverandre eller samtidig, betyr ikke nødvendigvis at det er en sammenheng mellom dem.

Dette er en veldig vanlig feil mennesker gjør hele tiden. Men det er ikke nødvendigvis fordi du nettopp har vært til en healer at du ble frisk, selv om det skjedde samme dag. Tenk på alt det andre du gjorde rett før du ble frisk. Kanskje drakk du en kopp te? Var det tekoppen som gjorde deg frisk?

10. At en ytterliggående forklaring er feil, betyr ikke at den andre ytterligheten er riktig.

Verden er ikke bare svart eller hvit. At det oppdages problemer med én vaksine, betyr ikke at alle vaksiner må forkastes og at vaksinenekterne har hatt rett hele tiden.

11. Hva sier resten av vitenskapen?

Det hender at vitenskapen tar feil, men der 1000 vitenskapsmenn går god for noe, er det den ene som er uenig som må vise at de andre 1000 tar feil. Alle må argumentere og begrunne sitt syn. Historien forteller oss at dette er den beste måten å finne ut av verden på. Vårt utgangspunkt må derfor være at vitenskap også i fremtiden vil være den beste metoden for å finne ut av virkeligheten.

12. Den enkleste forklaringen er den mest sannsynlige.

Hvis de alternative forklaringene er 1) at Per har vært i kakeboksen og tatt kaker; 2) at et mystisk romvesen har kommet gjennom veggen og forsynt seg fra boksen – må vi gå for alternativ 1. Hvorfor? Fordi det er den forklaringen som ikke trenger en drøss med støtteantagelser, som eksistensen av romvesener og muligheten til å gå gjennom vegger.

13. Selv forfulgte genier kan ta feil!

At noen blir kritisert eller sågar forfulgt, betyr ikke at de har rett. Det var ikke fordi han ble latterliggjort og utfryst at Semmelweis hadde rett.

Denne teksten står også på trykk i den nye fine konfirmasjonsboka, *Tenk på det!*, som alle humanistiske konfirmanter får i 2019.

F NTB Scanpix

DITT ØNSKE SKAL RESPEKTERES

Men hvis du ønsker at organene dine skal kunne hjelpe andre når du faller fra, må du være tydelig før du dør. Her er lovgivningen som gjelder.

Tekst: Siri Fadum Harstad

ORGANBEHOV

- Til enhver tid står det mellom 400 og 500 mennesker på venteliste for et nytt organ.
- Behovet er størst for nyre, deretter lever, hjerte, lunger og bukspyttkjertel.
- Ca. antall organtransplantasjoner per år:
Nyre: 250–300
Lunge: 40–50
Lever: 100
Hjerte: 60–70
- I 2017 var det 112 donasjoner fra avdød giver. For å dekke behovet bør det opp i 120–130 årlig.

Kilde: Organdonasjon.no

Da man på 1950- tallet utførte den første nyretransplantasjonen i Norge var det ikke etablert noen lovgiving på området. Man fulgte i praksis bare Den norske legeforeningens etiske regelverk.. I 1969 ble det imidlertid nedsatt en komité som fikk til oppgave å utrede spørsmålet om lovgivning vedrørende transplantasjon, men også avgivelse av lik til universitetenes medisinske forskning og obduksjon. Resultatet av komiteens arbeid ble den første transplantasjonsloven, som ble vedtatt i 1973. Loven ga viktige regler for donasjon av vev og organer fra levende og avdøde givere.

I årene siden loven kom på plass, har det skjedd store fremskritt i medisinen. Dessuten har kravene til informasjon, medbestemmelse, personvern og ikke minst samtykke samt pårørendes involvering, blitt skjerpet. Dette har igjen medført store endringer i andre lover på helserettens område. Utviklingen på det medisinske området har ført til at stadig flere mennesker lever lenger, samtidig som livsstilssykdommer som kan svekke organer, som for eksempel diabetes og høyt blodtrykk, har økt i omfang.

Behovet for livreddende behandling som organtransplantasjon er derfor blitt stort. Behovet for organer er også viktig i undervisnings- og forskningsøyemed. Alle disse forholdene har medført at transplantasjonsloven av 1973 er endret flere ganger gjennom årene, og siste hånd på verket er loven fra 2015 – Lov om donasjon og transplantasjon av organ, celler og vev (transplantasjonsloven).

HVA BETYR SÅ denne loven for deg som potensiell organonor etter din død? Et hovedprinsipp i den nye transplantasjonsloven er at det er avdødes ønske som skal tillegges vekt. Organdonasjon skal være ut fra et frivillig ønske. Det stilles ingen bestemte formkrav til dette «samtykket», i motsetning til uttak av organer, celler og vev fra levende donor, hvor det stilles krav om skriftlig samtykke. Det må likevel dokumenteres at avdøde har gitt uttrykk for et ønske om å være donor. Det kan være enten muntlig eller skriftlig ved for eksempel et donorkort. Det er tilstrekkelig at avdøde i løpet av livet har gitt uttrykk for et positivt stand-

HUMANISTER MED MENSTRUASJONSOPPLYSNING

I Uganda driver den unge humanistorganisasjonen HALEA blant annet arbeid med å spre kunnskap om menstruasjon blant unge jenter i slumområder og lærer dem hvordan sy sine egne menstruasjonsbind. En del av arbeidet handler også om å svare på spørsmål og å debunke myter rundt mensien. Nå ønsker HALEA partnere som kan være med å finansiere symaskiner og materialer til bind. Sjekk ut *Humanist Association for leadership, equity and accountability* – HALEA på Facebook, eller haleauganda.org.

F HALEA

TROLLFABRIKK ENGASJERT I VAKSINEDEBATT

NTB melder at den russiske trollfabrikken som hevdes å ha forsøkt å påvirke valgkampen i 2016, i tre år også har vært opp under vaksinasjonsdebatten i USA, ifølge en studie fra George Washington University. Falske twitterkontoer har framstått som reelle brukere og engasjerte seg i vaksinasjonsdebatten og publiserte

innlegg både for og imot. – Disse trollene ser ut til å bruke vaksinasjon som brekkstang og bidra til splid i det amerikanske samfunnet, sier Mark Dredze, en av forskerne bak studien, til CNN. Det store flertall i USA mener vaksiner er trygge, men ved å se på Twitter får man inntrykk av at det hersker stor debatt.

► punkt til organdonasjon. Er viljen kjent, skal de pårørende ikke kunne overprøve denne viljen. Dersom avdødes vilje derimot ikke er kjent på noe vis, må pårørendes samtykke innhentes. De pårørende vil i slike tilfeller få muligheten til å si nei, til tross for at avdøde kanskje hadde en positiv innstilling til organdonasjon.

I den nye transplantasjonsloven gis det tillatelse til at en fremtidsfullmakt etter vergemålsloven kan omfatte samtykke til – og rett til å nekte donasjon av organ, eller og vev. En fremtidsfullmakt gir deg mulighet til å bestemme hvem som skal sørge for at dine ønsker blir gjennomført selv om du på et senere tidspunkt i livet skulle bli dement og ikke lenger ha såkalt samtykkekompetanse.

En viktig nyvinning ved den nye loven er at alderen for samtykke til organdonasjon etter sin død er senket fra 18 til 16 år.

I den nye loven er Sykehuset/behandlende lege er pålagt å ta opp spørsmålet om organdonasjon hvis det skulle bli aktuelt. På denne måten sikres etter all sannsynlighet tilgang på flere organer. For det å øke tilgangen til organer, celler og vev har vært noe av formålet med den nye loven. Den offentlige finansierte Stiftelsen organdonasjon har vært viktig i arbeidet med å spre informasjon om organdonasjon, og flere undersøkelser de senere årene viser at folk flest er positive til organdonasjon og organtransplantasjon.

Siri Fadum Harstad er advokat hos Advokatfirmaet Frøysaa & Bjørkgård AS

Kilder: *NOU 2011: 21, Prop- 38L (2014-2015), Innst. 223 L (2014-2015), Stiftelsen organdonasjon*

► **MENING BAK:** De som tror at det finnes en mening bak alt er også mer tilbøyelige til å tro på konspirasjonsteorier og at verden ble skapt for noen tusen år siden, ifølge en ny studie. Det både konspirasjonsteoretikere og kreasjonismetilhengere har felles er teleologisk tenkning, altså oppfatningen om at alt som skjer har en hensikt. Forskerne vil finne ut mer for å gjøre det enklere å lage tiltak for å motvirke konspirasjonstenkning. Les mer på forskning.no.

► **GLADSAK:** Australiske biologistudentene tror stadig mindre på kreasjonisme, melder forskning.no: Siden 1986 har Universitetet i New South Wales spurt studentene om hvordan mennesket ble til – skapt av Gud?; utviklet seg gjennom en prosess styrt av Gud?; eller utviklet seg uten Gud i bildet. I 1986 svarte 60 prosent at Gud var involvert og 10 prosent var kreasjonister, mens i dag mener bare 29 prosent at Gud var involvert og kun 5 prosent støtter kreasjonistsynet. 62 prosent mener Gud ikke har noen rolle.

➤ **JUBILEUM:** Kveker-samfunnet er Norges minste trossamfunn, med 154 medlemmer, og det eldste utenom Den norske kirke. Samfunnet ble etablert for 200 år siden, 29. august 1818. Kvekere praktiserer en stille gudstjeneste, er pasifister og militærnektende. I 1947 fikk de Nobels fredspris for sitt «humanitære arbeid som hadde blitt utført uten hensyn til rase eller nasjonalitet».

➤ **NYTT NETTSTED:** Antisemittiske konspirasjonsteorier spres på internett som aldri før. For å forebygge myter og stereotyper har Det Mosaiske Trossamfund lansert nettsiden **jodedommen.no**. Nettstedet har fokus på norske jøders praksis i dag. Nettsiden er også en del av regjeringens handlingsplan mot antisemittisme.

➤ **VAKSINE:** Rekordstort meslingutbrudd i Europa i 2018 – mer enn 41 000 ble smittet og 37 døde i løpet av første halvår, melder WHO. Det har steget fra 5273 tilfeller i 2016, og eksperter skylder på den synkende vaksinasjonsraten.

HUMANISTVIGSEL GODKJENT I NORD-IRLAND

➔ I fjor giftet glamour-modellen Laura Lacole og Leeds-spilleren Eunan O'Kane seg i en humanistisk seremoni i Belfast i Nord-Irland. Seremonileder var Isabel Russo, seremonisjef i Humanists UK. Den humanistiske seremonien kunne holdes fordi paret i fjor fikk medhold i retten om at det ville være diskriminerende å nekte paret å gifte seg i tråd med sitt livssyn.

Rettsavgjørelsen ble anket, men i juni kom endelig avgjørelsen fra appell-domstolen: Paret får

medhold. Gjeldende lov åpner for at humanistiske vigslere kan registrere seg og bli offisielt anerkjent, konkluderte domstolen. Det betyr i praksis at humanistisk vigsel nå er anerkjent i Nord-Irland, og i august ble de første vielsene i etterkant av vedtaket gjennomført.

I begynnelsen av året ble humanistvigsler godkjent på kanaløya Jersey, og de har vært godkjent siden 2005 i Skottland – og er den mest populære vigselformen der. Også i republikken Irland er humanistvigsler anerkjent,

F Humanists UK

så da er det bare England og Wales som gjenstår på de britiske øyer.

NYTT NAVN

➔ Human-Etisk Forbunds internasjonale paraplyorganisasjon IHEU – The International Humanist and Ethical

Union – skifter navn i oktober. Det nye navnet blir Humanists International. Navneskiftet ble bestemt på fjorårets generalforsamling i London.

IHEU-generalsekretær Gary McLelland forklarer til Fri tanke at hensikten med å bytte til Humanists International er å forklare kort og enkelt hva organisasjonen er og driver med.

– Det gamle navnet er et barn av sin tid. Det har aldri blitt godt forstått. I tillegg er det for langt. Folk bruker heller forkortelsen IHEU, men heller ikke den er grei. Forkortelsen er vanskelig å uttale på mange språk, sier han.

– Det er et kortere og mer logisk navn, og vi håper folk vil bruke det uten å ty til forkortelser.

VIL DU BLI NORGES FØRSTE FENGSELSHUMANIST?

Det er omtrent 100 sykehusprester, 55 feltprester og 30 sykehjemsprester og 30 fengselsprester i Norge, men bare én skarve felthumanist. Det kan det etter hvert ligge bedre til rette for å få en endring på, når Universitetet i Oslo nå etablerer en ny mastergrad som skal kvalifisere til å jobbe med livssynsbetjening i institusjoner. Målet er å bygge opp kompetanse som kan nærme seg det faglige nivået til dagens fengselsprester og sykehusprester.

Allerede fra i høst har det vært mulig å ta enkeltemne om Dialog og profesjonelle samtaler i et tros- og livssynsmang-

foldig samfunn. Og fra høsten 2019 blir det mulig å ta en hel mastergrad, enten på heltid eller på deltid.

– Jeg tror dette kan bli veldig bra og relevant. Jeg oppfordrer interesserte som kan se for seg å jobbe med dette en gang i fremtiden til å søke, sier Livssynsrådgiver Lars-Petter Helgestad i Human-Etisk Forbund. Han var sentral da forbundet var med og utviklet stillingen som felthumanist i Forsvaret, og han har også arbeidet med spørsmålet om humanistisk livssynsbetjening i andre institusjoner.

Les mer om studiet på fritanke.no.

Tett på din sak

Har du behov for juridisk bistand?

I løpet av livet vil du behøve juridisk bistand. Det kan gjelde familie, arv og generasjonsskifte, eller kanskje du har utfordringer knyttet til din eiendom? Hos oss får du en advokat som er tett på din sak. Vi bistår deg på en effektiv måte, og er tilgjengelig for deg.

Vi gir medlemmene av Human-Etisk Forbund en **gratis halvtime med juridisk konsultasjon**. I tillegg gir vi deg **20% avslag** på våre juridiske tjenester.

Ta kontakt og hør hvordan vi kan hjelpe deg.

FAST EIENDOM | FAMILIE, ARV OG SKIFTE | FORRETNINGSJUSS

Følg oss i sosiale medier

Kontakt oss:

Telefon: 67 11 11 70 | E-post: post@fbadvokat.no

ADVOKATFIRMAET
FRØYSAA & BJØRKGÅRD

PILOTER PÅ VIKTIG OPPDRAG

I en virkelighet med økende polarisering er dialogpilotenes oppgave å få unge mennesker til å snakke sammen på tvers av livssyns- og meningsskiller.

T Kirsti Bergh F Marte Gjørde

Det er en sein ettermiddag, sollyset flommer inn gjennom de mange vinduene og bader de vide lokalene, der Fri tanke sitter i sirkel sammen med et titalls unge muslimer, i lys. Vi befinner oss i moskesalen hos Minhaj-bevegelsen i Oslo og skal være med på et dialogverksted i regi av Dialogpilotene. Men da må vi delta.

En halvtime tidligere har vi sittet på de myke kongeblå- og hvitmønstrede teppegulvene samme sted sammen med Hussain Raza (22) og Elfi Thrane Bemelmans (23). De to er henholdsvis erfaren og fersk dialogpilot, og henholdsvis muslim og ateist. Mens de sitter på gulvet og forbereder seg er de spente på hvordan verkstedet vil forløpe.

– Jeg er spent. Man tror ofte at alle muslimer er like og har samme meninger. Vi skal nå se om ungdommer i moskeen er så homogene, sier

Hussain. Han har langt skjegg og en mørk lue som ligner litt på en klassisk muslimsk bønnelue, men mest av alt ser han litt «hipster» ut.

Ateisten Elfi, som ble humanistisk konfirmert som 15-åring, er også spent. Det er første gang hun skal være med og holde dialog for bare muslimer og det kjennes litt utfordrende, men mest spennende.

DE UNGE MUSLIMENE i dag er fra hver sine moskeer, Taheed-moskeen og Minhaj-moskeen, den ene sjia og den andre sunni – de to store og ofte uenige hovedretningene i islam. Det er ikke tilfeldig at det er her, og at det er unge fra disse moskeene, for disse to er blant de fem eierne av stiftelsen Dialogpilotene i Østlandsområdet. De andre er Kirkelig dialogsenter, Islamic Cultural Centre Norway og Human-Etisk Forbund Oslo – så Dialogpilotene er *i seg selv* et dialogprosjekt. Formålet er flersidig, man ønsker blant annet bidra til nettverk og dialog blant unge voksne og ungdom i Østlandsområdet – på tvers av tros- og livssynsgrenser. Hussain Raza og Elfi Thrane Bemelmans er blant studentene som har tatt studiet, som gir 20 studiepoeng og går over to semestre.

01 Dialog: Mange gode diskusjoner når dialogpilotene holder verksted i moskeen.

F. Marte Gjærde

01

«Dialog som verktøy er en langsiktig metode»

► Som dialogpiloter holder de dialogverksted for ungdom i videregående skole, der de snakker med ungdommer om deres fordommer, tanker og følelser i dagens flerkulturelle og flerreligiøse samfunn.

Noe av hensikten med dialogverkstedet de holder i moskeen denne kvelden er å inspirere deltagerne til å søke seg til studiet.

TILBAKE TIL SIRKELEN. Elfi forklarer for de oppmøtte hva et dialogverksted er tenkt å være.

Hun snur arkene hvor det står «dialog» og «verksted» og viser fram et ark det er skrevet «TÆR» på.

– Det står for Tålmodighet: at man skal lytte og ikke avbryte andre; Ærlighet: at man skal kunne snakke åpent ut og si sin mening; og Respekt: at man skal ha en god holdning til de andre i samtalen, sier hun.

Alle får presentere seg – på en morsom måte som sikkert ligner slik det gjøres på humanistiske konfirmasjonskurs. Tema i kveld er det å være ung muslim i Norge i dag, og om fordommer og hvordan de går ulike veier. Hussain stiller spørsmål, som de til stedestående kommer med forslag til svar på. Han henvender seg bydende – «får jeg lov til å stille et spørsmål» – og gir stort rom for frivillighet, ingen tvinges til å svare.

Hele tiden er det preget av omtanke og vennlighet – her er ingen harde konfrontasjoner, men en stadig undring: «Hvorfor det? Hva mener du med det? Kan du forklare hvorfor..?»

Formålet er å borre i standpunktene og snu dem rundt og se dem fra ulike vinkler.

En av øvelsene i dialogen er «de fire hjørner» – dialogpilotene kommer med påstander som deltagerne skal ta stilling til ved å stille seg i hjørnet for henholdsvis «ja», «nei», «vet ikke» eller «kanskje». I moskesalen er de hvite arkene hengt opp i hver sine provisoriske hjørner. Påstandene Hussain leser opp er spesialskrevet for denne dialogen og handler om islam og samfunnet.

Det er Fri tanke og 19 muslimer som beveger oss mot de ulike hjørnene. Konstellasjonene varierer – men det er hele tiden noen på hvert hjørne. Og alle får spørsmål om sitt valg på et eller annet tidspunkt.

En av påstandene er «Religion er en barriere for integrering» – og også her er gruppen delt. Selv stiller jeg meg

F. Marte Gjærde

02

på «kanskje», og der er det flere som står. Noen har stilt seg på «Nei» – fordi de mener tvert imot at religion er en styrke for integreringen, mens noen unge menn har stilt seg på «Ja» og forklarer hvorfor. De mener at mange muslimer har for lett for å trekke offerkortet og ikke se hva de selv kan gjøre.

De er ikke nødvendigvis grunnleggende uenige, men de har litt ulik forståelse og vektlegging, og det er interessant å høre forklaringene. Slik er det med de fleste påstandene – noe som i hvert fall i denne sammenhengen synliggjør at muslimer *ikke* er en homogen gruppe.

CHIMEN DARBANDI sitter i styret til HEF i Oslo og er styreleder for Dialogpilotene. Hun ble involvert da HEF fikk forespørselen om å være med i dialogprosjektet som Kirkelig dialogsenter tok initiativ til. Målet skulle være å

utdanne unge mennesker til «dialogpiloter» som skulle besøke ungdomsskoler og videregående skoler og lede tros- og livssynsdialoger mellom ungdommer der. Sammen med Einar Morten Lassesen fra fylkeslagets konfirmasjonsutvalg var hun med i idé- og utviklingsfasen, og de sitter begge to i dagens styre sammen med representanter fra de fire andre tros-samfunnene.

Darbandi brenner for dialogarbeidet. – Dialogarbeidet er jo viktig fra et humanetisk perspektiv også. Dialogprosjektet skal forebygge fordommer og skape arenaer for å snakke om vanskelige tema, som religion og livssyn. For det er slik at fordommer om humanetikere/humanister i Human-Etisk Forbund finnes også, og er mer utbredt enn vi er klar over. Mange tror at det i Human-Etisk Forbund bare er ekstreme ateister som ikke

01 Dialogpilotene: Hussain studerer samfunn og religion, i tillegg til at han arbeider som miljøarbeider på ungdomsskole – å bli dialogpilot føltes midt i blinken. Elfi studerer kultur og kommunikasjon og har deltatt i dialogarbeid i ulike ungdomsorganisasjoner.

02 Hvert verksted skal holdes av minst to dialogpiloter, helst med ulikt livssyn.

Chimen Darbandi (innfelt) ønsker seg flere humanister til dialogpilot-studiet.

har respekt for mennesker med en religiøs tro, men det er et bredt spenn av folk i forbundet – fra agnostikere til ekstreme ateister – slik det er i andre livssynssamfunn, sier hun.

– Når vi er til stede og kan presentere fakta om oss selv og samtale på bakgrunn av kunnskap, blir det mindre fordommer mot humanetikere også. Så får vi til dialog.

F. Marte Gjærde

01

– *Hvorfor er Dialogpilotene viktig?*

– De siste to årene opplever jeg at debattklimaet i Norge er blitt veldig farlig: vi har en stadig større utbredelse av «fake news»; og så har vi populismen som bruker religion og livssyn på en polariserende måte i debattene. Det gjør at det blir stor avstand mellom ulike folk i befolkningen. Jeg tenker at det arbeidet vi gjør er for å lære ungdommene å bli bedre på å kunne diskutere og snakke sammen på en god måte; å lære dem ikke å basere seg på antagelser og konspirasjonsteorier, men på fakta. Og også å lære at man kan være saklig uenige, men være enige om å være uenige. Og dernest erfare at vi er uenige selv om vi er like, eller at vi er enige selv om vi er ulike.

Hun understreker at det handler om å kunne snakke sammen.

– Det finnes få dialogplasser å snakke om tro og livssyn, og det er

vanskelig å gjøre det uten riktig verktøy. Med en dialog fasilitert av dialogpiloter kommer det ofte frem ting som kanskje ikke ville ha kommet frem om dialogen ikke hadde vært ledet. Jeg tenker at dialog som verktøy er en langsiktig metode. Det skjer ikke mirakler over natta, dialogen må brukes hele tiden før den skal føre noen vei. Én ting er de som vi utdanner som dialogpiloter, de blir enda mer drevet og trent til å holde dialog etter som de praktiserer. Ute i skolene møte de elever, men de møter også hele tiden andre mennesker og driver med dialog – bevisst eller ubevisst, fordi man har interesse for det og har verktøy som man blir god i.

DET ER VIKTIG at en sekulær – og dels religionskritisk – organisasjon som HEF er involvert i et religionsdialogprosjekt som Dialogpilotene.

– Dialogpilotene handler ikke kun om religionsdialog, men om tro- og livssynsdialog. Og det å være sekulær og religionskritisk betyr ikke at man ikke skal snakke med og være i dialog med andre. Dialog og religionskritikk kan eksistere side om side. Jeg tenker at man kanskje kan være *mer* religionskritisk gjennom å være med i dialog. For å utøve kritikk må man kjenne hva som er kritikkverdigg, og at vi driver med dialog betyr ikke at vi er enige i alt som blir sagt i dialogen. Men Norge er et flerreligiøst samfunn, og hvis vi skal kunne leve sammen side om side – må vi finne felles plattform. Det fine i Norge er at jeg kan være humanist, og så kan jeg snakke både med kristne og muslimer og så videre. Det er det en sekulær stat handler om.

Tilbake til Minhaj-moskeen. Dialogverksted-deltagerne Sameen Shabbir (25), Khadijah Mahmood

F. Marte Gjærde

02

(28) og Aesha Nisar (28) var begeistret – gøy, interessant og lærerikt er ordene de bruker. De tre unge kvinnene er tilknyttet det sunnimuslimske trossamfunnet Minhaj-ul-Quran, der verkstedet ble holdt.

– Jeg synes det var god arena. Dialogen viste at vi er så like selv om vi er forskjellige, sier Khadijah.

DE TRE ER VELDIG POSITIVE til flere interreligiøse dialogverksteder:

– Absolutt, jeg tror det trengs i dagens samfunn. Dette er et utrolig viktig arbeid, mener Aesha. Hun ønsker seg at dialogverksted-metoden også tas i bruk av myndighetene som et tiltak for å forebygge ekstremisme og radikaliserings.

– Vi er heldige. Om du bor i, la oss si et hvilket som helst land i Asia, er majoriteten av én religion, og jeg tror du blir litt låst i en boble; at alt bare

er sånn, alt bare praktiseres på *denne* måten. Vi er heldige som bor i Norge, hvor det er mange ulike religioner og livssyn, hvor enkeltindividene er så frie til å velge selv, poengterer Khadijah.

Hun tror flere dialoger, med flere ulike mennesker som gjenspeiler det norske mangfoldet, kan gi gevinst for kommende generasjoner ved at integreringen blir bedre.

Syed Misan Hussain (23) tilhører den sjiamuslimske Taheed-moskeen, og bruker ord som gøy og forfriskende om dialogopplevelsen.

– Men det var jo bare muslimer, jeg skulle gjerne sett kristne, jøder, ateister – enda flere ulike vinkler.

Som religiøs og muslim er det lett å få litt skylapper, mener han.

– Det er en bra ting å bli litt eksponert for hvordan andre tenker. Det er interessant å møte nye mennesker, nye måter å tenke på, et menings-

DIALOGPILOTENE

Et utdanningsprosjekt for unge voksne (ca. 19–30 år), og et holdningsprosjekt for ungdom i Oslo og østlandsområdet.

Dialogpilotene vil:

- utdanne unge voksne fra forskjellige tros- og livssynstradisjoner til aktive dialogfasilitatorer, for å snakke med ungdom om deres fordommer, tanker og følelser i dagens flerkulturelle samfunn
- skape nettverk blant unge voksne og ungdom på tvers av tros- og livssynsgrenser
- bidra til at ungdom kan utvikle egen identitet uten at det går på bekostning av andre
- forebygge utenforskap, intoleranse, konflikter og ekstreme holdninger
- fremme tros- og livssyndialog og dialogisk metode

01 Sameen, Khadijah og Aesha – med hver sin mastergrad – ønsker mer livssynsdialog.

02 Student Syed tror dialogverksted kan motvirke polarisering.

mangfold. Det gjenspeiler det fine mangfoldet vi har i samfunnet. Det er noe jeg setter pris på og mener vi bør ta mer vare på ved at vi har ulike dialoger og workshops.

De to dialogpilotene er ganske fornøyde i etterkant. Og Hussain er ikke minst lettet fordi opplevelsen bekreftet at muslimer slett ikke har de samme meningene.

Les mer på fritanke.no.

Søknadsfristen for 2018/19 er gått ut, men hvis du skulle ha lyst til å bli dialogpilot – se dialogpilotene.no for mer info.

► **BARNEBOK:** Biolog, forfatter og ateist-superkjendis Richard Dawkins vurderer å gi ut en barneversjon av sin boksuksess *God Delusion*. På Twitter spør han om foreldre vil ønske å kjøpe en slik bok til sine barn – noe han har fått over 10 000 likes på. «Jeg ønsker virkelig ikke å indoktrinere», skriver han i en oppfølging. «Kanskje jeg kan hjelpe foreldre med å utruste sine barn mot indoktrinering i skole, fra besteforeldre og religiøse bøker, og trakassering fra religiøse medelever. Hjelp dem til å tenke over evidens, for eksempel for evolusjon. 'Hva tror du?' er mitt kontinuerlige refreng.»

► **NY SESONG:** Folkeopplysningen og programleder Andreas Wahl er tilbake med sesong 4 på NRK TV. Temaene denne gangen er Kjøtt, Sukker, Trening, Kjernekraft og Klimaendringer. – Det er ikke sikkert at tommelen blir vendt ned for alle påstandene vi undersøker, sier produsent Tor Erik Olsen. Les mer på fritanke.no.

F DC Comics

BATMAN ER VISST ATEIST

► En nyhet fra populær-kulturens verden: Batman – eller Lynvingen som han ble kalt på norsk i gamle dager – tror ikke på Gud. Det kommer fram i utgaven av som ble sluppet i USA 15. august.

Tidligere har det vært litt tvil om livssynet til Batman og Bruce Wayne, mannen bak masken i serieuniverset. I den nye tegneserien ryddes tvilen av banen. Etter at Batman tidligere i serien ble forlatt av Catwoman på bryllups-

dagen, har Bruce Wayne nå havnet som meddommer i en jury. Det er i samtale med en av de andre meddommerne at sannheten kommer fram, forteller nettstedet Screenrant.

Wayne legger her ut om sin egen kristne oppdragelse, og blir så spurt om han tror på Gud. – Jeg gjorde det før, svarer han. På en annen side i serieheftet tenker Bruce Wayne for seg selv at faren var kristen og hadde en sterk tro, men at han selv ikke lenger har

noen tro på noe guddommelig eller de tingene faren mente hadde frelst ham.

Screenrant forteller at Batman/Bruce Wayne tidligere har blitt oppfattet som kristen på en eller annen måte. Men det er det altså slutt på nå.

Batman kan dermed legges til lista over kjente rollefigurer fra fiksjonen som har stått fram som ateist eller agnostiker. Ja, det finnes faktisk en liste på Wikipedia.

F DC Comics

Forbundet

GENERALSEKRETÆREN

NOTISER

DE TILLITSVALGTE

NOTISER

HUMOR

NOTISER

HUMANISTISK UNGDOM

F Erik Fosheim Brandsborg

Happy Pride!

Lørdag 30. juni var hovedstaden fylt til randen av kjærlighet, glede og alle regnbuens farger da Pride-paraden gikk av stabelen.

Det er blitt en tradisjon for humanister å delta i Pride-paraden – så også i år, hvor både Human-Etisk Forbund og Humanistisk Ungdom var tydelig til stede. HEF var det første livssynssamfunnet som tilbød vigselsseremonier for alle etter innføringen av den nye ekteskapsloven.

Også under Regnbuedagene i Bergen 9. juni og under Skeive sørlandsdager 25. august var humanister med, som de vil være synlige når paraden går i Trondheim 15. september. Sleng deg med!

F NTB Scampix

HVORDAN IVARETA VÅRT INTERNASJONALE ANSVAR

Det er trygt å være humanist i Norge. Vi bor i en rettsstat forankret i menneskerettighetene. Vi har verdens største humanistorganisasjon og kan kritisere maktmisbruk og autoriteter uten frykt for represalier. Vi tar livssynsfriheten for gitt – og anser retten til å kritisere religion som en grunnleggende del av ytringsfriheten.

I mange land er situasjonen en ganske annen. En lang rekke land har blasfemilover som skal beskytte religioner, religiøse forestillinger, religiøse skikkelser og/eller religiøse institusjoner mot kritikk. Av disse landene åpner om lag 40 for bruk av fengselsstraff.

I 22 LANDER APOSTASI, å forlate statens religion, forbudt – enten det er i form av å konvertere til en annen religion eller å erklære seg selv som ikke-religiøs. I 13 land risikerer man å bli dømt til døden for å si høyt at man er ateist.

I flere land blir humanister forfulgt av tilhengere av ulike religiøse grupper, uten at staten evner å gi dem den beskyttelse de har krav på. Det mest skremmende eksempelet er Bangladesh, der en rekke profilerte ateistiske og humanistiske bloggere og andre samfunnsdebattanter er blitt regelrett slaktet på åpen gate.

Og ting blir ikke nødvendigvis bedre. Veksten i populistisk nasjonalisme rundt om i verden medfører ofte innskrenkninger av livssynsfriheten. Det settes likhetstegn mellom å være god borger og å tilhøre statens religion. Ikke-troende oppfattes som mindre

01 Protestmarkering i avsky etter at en journalist-student ble drept på mistanke om at han hadde vært «skyldig» i blasfemi i 2017.

gode borgere, som tar avstand fra statens verdier – eller i verste fall som statens fiender.

SAMTIDIG DRIVES den humanistiske interessekampen i internasjonale organer på et budsjett av knapper og glansbilder – i møte med tunge og velfinansierte motstandere. Både i FN-systemet og i EU er den internasjonale humanistbevegelsens virksomhet basert på frivillige aktivisters innsats.

Hva kan Human-Etisk Forbund gjøre for å styrke arbeidet for humanisters og ateisters rettigheter i dagens verden? Og hva kan forbundet bidra med for å motarbeide fremveksten av nasjonalistisk populisme – i Norge og rundt om i verden?

Dette er blant temaene vi skal ta opp på landskonferansen 20. og 21. oktober. Jeg håper å se mange av dere der.

T Trond Enger, generalsekretær Human-Etisk Forbund

– Når Canada står opp for liberale rettigheter er det viktig at Norge ikke lar dem stå alene, sier generalsekretær i Human-Etisk Forbund, Trond Enger. Les mer på fritanke.no.

Les mer om HEFs standpunkter og høringssvar i aktuelle politiske saker, som de foreslåtte endringene i læreplanene for KRLE-faget, på fritanke.no.

OMORGANISERING OG KRITIKK

Human-Etisk Forbunds ennå ferske generalsekretær Trond Enger ønsker å rydde opp i hvordan de ansatte i forbundet utenfor hovedkontoret i Oslo er organisert. I dag har forbundet totalt 16 fylkeskontorer. I slutten av mai varslet Enger derfor tre overordnede endringer:

- Landsdelene/regionene må knyttes tettere sammen med HEF sentralt.
- Regionkontorene må bli større.
- Forbundet bør ikke ha kontorer der det jobber bare én person.

Hovedstrukturen i det framtidige HEF vil bli fem regionkontorer – Region Nord, Region Midt, Region Vest og Region Sør. Hver av disse regionene skal ha en regionleder som blir personalleder i hver sin region.

Regionlederen blir også med i generalsekretærens ledergruppe på nasjonalt nivå. Endringen innebærer at betjeningen av kontorene i Skien og Hamar legges ned fra nyttår. De to stillingene på Hamar flyttes til Gjøvik. Stillingen i Skien flyttes til Tønsberg, Arendal eller Kristiansand.

Av kontorene som beholdes, har Alta, Kristiansand, Sarpsborg og Drammen bare én ansatt pr. i dag. Generalsekretæren forklarte til Fri tanke at omleggingen er ment å være en gradvis prosess, hvor personalmessige hensyn selvsagt spiller inn. Årsaken til at det akku-

rat er Skien og Hamar som mister stillingene sine i første omgang, er fordi to av de tre ansatte på disse kontorene i dag enten har sagt opp eller er i ferd med å gå av med pensjon. Den ene ansatte som blir igjen på Hamar flytter arbeidssted til Gjøvik.

– Vi har drøftet med fagforeningene og de berørte. Vi ønsker å gjøre dette på en så skånsom måte som mulig. Vi ønsker ikke å tvinge noen til å flytte for å kunne beholde jobben sin, sa Enger til Fri tanke.

De varslede endringene skapte reaksjoner blant mange tillitsvalgte. Sterkest var reaksjonen fra Hedmark fylkeslag, som mente generalsekretæren var skyldig i «et eklatant brudd på vanlige saksbehandlingsregler, demokratiske prinsipper og god organisasjonsskikk».

Under Human-Etisk

01 Fylkeslederne Unni Garbom (Vestfold), Therese L. Gedde (Buskerud) og nestleder Erik A. Hofsten (Telemark) ble smått beroliget av generalsekretær Trond Enger (i midten) på landsstyremøtet i juni.

Forbundslandsstyremøte i juni ble saken diskutert inngående. Generalsekretæren redegjorde for planene og prosessen, og tok også kritikk for hvordan informasjonsgangen hadde vært, og møtte både kritikk og ros for sin endringsvilje. Kritikk fikk også hovedstyrets arbeidsutvalg, og styreleder Tom Hedalen tok selvkritikk for utvalgets håndtering.

Det ble lovet mer dialog i den videre prosessen.

Les mer detaljert om endringene og reaksjonene på fritanke.no.

Ønsker du å motta nyhetsbrev? Send epost til fri.tanke@human.no med «PÅMELD» i emnefeltet.

► **STYRET:** Tidligere generalsekretær i HEF, Kristin Mile, fortsetter karrieren i humanistbevegelsen. På årets generalforsamling i IHEU ble hun valgt inn i styret, der hun etterfølger norske Roar Johnsen som har sittet i 12 år. Mile tror hun har mye å bidra med etter tolv år i sjefsstolen i HEF og med et bredt nettverk i den internasjonale humanistverdenen. IHEU-styret har representanter fra 7 land og 5 verdensdeler. Les mer på fritanke.no.

► **UTMELDelse:** Flere utmeldinger og færre innmeldinger i HEF i 2018, flere dropper også å betale kontingenten. – Kontingentøkningen fra 350 til 450 kroner er årsaken, mener økonomisjef Harald Masst. Les mer på fritanke.no.

► **SPONSE:** Stormberg-gründer Steinar J. Olsen vil sponse Vest-Agder fylkeslag av HEF med 200 000 kroner. Les mer på fritanke.no om hvorfor.

ROAR JOHNSEN (64)

- Medlem siden 1978
- Deltatt på årsmøtet i 1980 og alle landsmøter fra 1981 som delegat, styremedlem, dirigent eller invitert gjest
 - Medlem av Sentralstyret 1981–1985
- Leder av organisasjonskomiteen for 1986 World Humanist Congress i Oslo
- Festleder for Borgerlig konfirmasjon, medarbeider i nærradio og redaktør for medlemsblad i Oslo fylkeslag 1982–2001
 - Styreleder Oslo fylkeslag 1991–1996
- Medlem av sentralstyret/økonomileder 1999–2002
 - Leder i Sentralstyret (Hovedstyret) 2002–2007
- Leder av programkomiteen for 2011 World Humanist Congress i Oslo
- Deltaker på IHEUs verdenskongress i Hannover (1982), Oslo (1986), Amsterdam (2002), Paris (2005), Washington DC (2008), Oslo (2011) og Oxford (2014)
- Styremedlem i IHEU 2006-2018

EN TORDENSKJOLDS SOLDAT TAKKER AV – INNTIL VIDERE

Det er nesten ikke den hatt Roar Johnsen har vært iført i sine 40 år i Human-Etisk Forbund. De siste 12 har han vært styremedlem i forbundets internasjonale paraplyorganisasjon IHEU.

T Even Gran

Roar Johnsen ville gjerne fortsette i styret til den internasjonale humanistunionen IHEU, men det var tidligere generalsekretær Kristin Mile som ble innstilt av Human-Etisk Forbund og valgt på generalforsamlingen i Auckland, New Zealand, i begynnelsen av august.

Dermed er det slutt på Johnsens tolv år lange karriere som styremedlem og økonomiansvarlig i verdensorganisasjonen. Han ser ingen grunn til å klage over det.

– Nei, sånn er det i organisasjonslivet. Jeg stilte meg til disposisjon og kunne godt ha tenkt meg å fortsette, men jeg forstår behovet for utskifting.

Nå skal han lære opp sin nederlandske etterfølger som økonomiansvarlig i styret, samt at han i tillegg beholder et lite verv for et IHEU-fond.

JOHNSEN BLE AKTIV i Human-Etisk

Forbund på slutten av 1970-tallet, og har vært på alle landsmøter siden 1981. I årenes løp har han vært med på alle nivåer i organisasjonen – som seremoniarrangør, som tillitsvalgt både lokalt og helt til topps i hovedstyret, han har vært nærradioaktiv og medlem av HEFs ulike bladredaksjoner. Han har vært med i KRL-kampen, deltatt i ansettelsen av tre generalsekretærer og var med og arrangerte to verdenskongresser i Oslo.

Siden 2006 har han altså sittet i IHEU-styret. I løpet av den tiden har organisasjonen vokst fra null til fire heltidsansatte som deler kontor med Humanists UK – den britiske humanistorganisasjonen – i London.

Nå som perioden er over, kan Johnsen tillate seg å se seg litt tilbake. Bevegelsen har utviklet seg mye i de årene han har sittet i IHEU-styret.

– Ikke minst har det sekulære humanistiske livssynet blitt mer kjent og anerkjent, noe som har ført til at IHEU har blitt mer synlig, sier han.

Til tross for dette har ikke det

F. Kjetil Nordbo

01

- årlige budsjettet vokst så veldig. Da Johnsen startet i styret hadde IHEU et budsjett på mellom 1,5 til to millioner kroner i året, mens det nå ligger på omlag 2,5 millioner. Mesteparten av disse pengene brukes på lønn til de fire heltidsansatte.

Johnsen forsikrer om at penger som tidligere gikk til aktiviteter, ikke bare forsvinner i lønn.

– Vi har penger til aktiviteter også. Tidligere ble det gjort mye frivillig, ubetalt arbeid, mens vi nå har profesjonalisert organisasjonen. Jeg tror det er en riktig utvikling, sier han.

AVKASTNINGEN PÅ en amerikansk arv på 16 millioner kroner, som IHEU mottok i Johnsens periode, har bidratt til økonomien. Men å forvalte arven har bydd på en god del administrering.

– Det er en del begrensinger i Stor-

«Jeg føler meg på ingen måte ferdig»

britannia på hvor mye penger du kan ta ut av et slik fond, samt at det er det en del byråkrati knyttet til å opprette, holde status som en non-profit organisasjon fritatt for skatt i USA. Jeg tror jeg brukte hundre timer på fylle ut selvangivelsen til de amerikanske skattemyndighetene den første gangen. Det var rundt 700 felter som måtte fylles ut. Heldigvis gikk det litt fortere de neste gangene, sier han.

I dag bruker IHEU rundt 750.000 kroner av arven årlig, noe som

01 Roar Johnsen – med kona Tove – deltok også i årets Pride-parade.

02 Sammen med Kari Vigeland og Levi Fragell viser Roar Johnsen (øverst) fram forbundets eventyrlige medlemsvekst i 1983.

omtrent tilsvarende avkastningen. De øvrige inntektene til verdensorganisasjonen er kontingenter fra medlemsorganisasjonene på ca. én million, hvorav Human-Etisk Forbund står for ca. 350.000. I tillegg kommer andre donasjoner og inntekter fra arrangementer.

IHEU HAR OGSÅ vært med på å bygge opp en humanistbevegelse i Uganda.

– Vi hadde flere donorer som ville bidra til å bygge opp humanistiske

skoler i Uganda, og IHEU påtok seg å være formidler av slike gaver. Det var første gang IHEU var i Afrika og det ble en vekst av organisasjoner der, sier han.

Det er viktig for IHEU å være en organisasjon for hele verden. Da må den også ha møter i hele verden. I år var generalforsamlingen på New Zealand, noen år tidligere var den på Filippinene.

Når IHEU har generalforsamling et sted, fungerer dette som en vitamininnsprøytning for den nasjonale humanistbevegelsen, mener Johnsen.

– Da arrangerer den nasjonale humanistbevegelsen gjerne en konferanse i forbindelse med generalforsamlingen. Det er viktig for den lokale knoppskytingen. Så selv om det kanskje er billigst å arrangere generalforsamlingen et sted der flest mulig får kortest reisevei, er det ikke sikkert det lønner seg for bevegelsen i det lange løp, konstaterer Johnsen.

OG DERMED KOMMER vi fram til noe Johnsen synes har vært viktig i lang tid, og som IHEU jobber systematisk med – nemlig å så frø til nye humanistorganisasjoner i forskjellige land. Dette er en av de viktigste oppgavene til IHEU. Et nytt tiltak de siste årene er Café Humaniste – et forsøk på å hjelpe lokale humanistgrupper i land der det ikke er noen humanistorganisasjoner, til å arrangere debattmøter og treff lokalt.

– Det har et ganske lite omfang så langt, men ideen er at det skal være et lavterskeltilbud. Vi gir organisatorisk støtte og hjelper til med å finne det. Det er ment å være en lokal aktivitet, sier han.

Selv om Johnsens formelle verv i IHEU avsluttes, har han ingen planer om å avslutte sitt engasjement for saken.

– Jeg føler meg på ingen måte ferdig, og tar gjerne på meg verv igjen. Så det er ikke sikkert dere har sett det siste av meg, avslutter han.

Hele intervjuet med Roar Johnsen leser du på fritanke.no.

30 ÅR MED HUMANISTISK NAVNEFEST

F. Hans Olav Granheim, Opplysningsvesenetsvesen

➔ Det var ingen selvfølge at Human-Etisk Forbund skulle ta ansvar for seremonien da den første humanistiske navnefesten ble arrangert på Gjøvik den 6. august 1988.

Det var venneparet Anne Grete Garlimo og Bjørn Sivesind som gikk ut i lokalavisa og etterlyste andre nybakte foreldre som ønsket et slikt tilbud, etter at de hadde sjekket og funnet ut at Human-Etisk Forbund ikke hadde noe navnefesttilbud.

Til slutt var det åtte foreldrepar med hvert sitt barn som stilte til seremoni.

– Forbundet stilte seg bak oss, men tok ikke noe praktisk ansvar for gjennomføringen. Det var nok en del skepsis sentralt i forbundet til om dette var noe man burde begynne med, sa en av initiativtakerne, Bjørn Sivesind, da Fri tanke snakket med han i forbindelse med 20-årsjubileet i 2008.

Den første navnefesten ble likevel holdt i Gjøvik rådhus, og Human-Etisk Forbund hjalp til med å få den kjente fysikeren Helmut Ormestad som hovedtaler.

I mars ble jubileumsåret innviet med jubileumsnavnefest. I den anledning hadde Gjøvik og omegn lokallag fått HEF-styreleder Tom Heden til å komme oppover og holde hovedtale.

Flere av foreldrene som dro i gang den første navnefesten i 1988 var tilstede, men dessverre ingen av navnebarna fra den gangen, forteller Hanne Gjestrumbakken, navnefestansvarlig HEF Gjøvik og omegn lokallag.

30-årsjubileet markeres flere steder i år.

På nasjonalt plan har initiativet til Gjøvikforeldrene i 1988 ført til at det i dag holdes Humanistisk navnefest for mellom 2000 og 2500 barn hvert år.

[Les mer på Fritanke.no](http://fritanke.no)

► Landsstyret i Human-Etisk Forbund fornyet i juni sin støtte til forbud om rituell omskjæring av guttebarn: «Human-Etisk Forbund mener at rituell omskjæring er et unødvendig kirurgisk inngrep med potensiell risiko for skade. Dette foretas på barn som ikke har medisinsk samtykkekompetanse. Derfor ønsker vi et lovforbud mot rituell omskjæring av guttebarn», heter det i vedtaket som ble fattet mot én stemme og med to avholdende. HEF støtter dermed opp under vedtaket om omskjæringsforbud som landsmøtet til Humanistisk Ungdom gikk inn for i april.

Landsstyret vedtok også en uttalelse om at egg- og sæddonasjon bør likestilles: «Eggdonasjon vil, på lik linje med sæddonasjon, gjøre det mulig for mange av disse kvinnene å få barn ved assistert befruktning. Norge er ett av kun fire land i Europa hvor eggdonasjon ikke er lovlig», heter det i uttalelsen.

[Les mer på Fritanke.no](http://fritanke.no)

FUGLETITTERGUIDE TIL HUMANISTER

Når man ser på det salige mangfold som fortsatt finnes i norsk kristenliv, fra tungetalende karismatikere til sindige kulturkristne, er det lett å glemme at bredden er minst like stor blant landets livssynshumanister. Basert på livssynsnerd Didrik Söderlinds observasjoner opprinnelig i det norske humanistmiljøet – her er Fri tankes uhøytidelige og ikke helt vitenskapelige guide til dem.

T Didrik Söderlind I Sven Tveit

Prestehateren

Prestehateren hekker gjerne på møter i Hedningsamfunnet (Ateistene) eller han brisker seg på avisenes leserbrevsider. Han ser på sitt livssyn som en negasjon av kristendommen, og er derfor mot samarbeid over livssynsgrenser. Hele poenget må da være å arbeide mot, ikke å samarbeide med, kristne? Prestehateren mener Bibelen – som han kan utenat – er full av logiske inkonsekvenser og undertrykkende påbud, men han blir ironisk nok indignert hvis kristne ikke følger disse utdaterte påbudene til punkt og prikke.

Raddishumanisten

Raddishumanisten finnes i politiske partier og organisasjoner på venstre-sida. Hun ser humanismen som en logisk forlengelse av sitt partis politikk og blir derfor ofte overrasket over at humanister hun møter kan ha andre politiske oppfatninger. Raddishumanisten synes nemlig at «humanister» som ikke har valgt side i Eritrea-konflikten ikke er verdige betegnelsen. Hun har gjerne høy utdanning og boligstandard, men kompenserer ved uvøren bekledning – særlig ved høytidelige anledninger.

Den jordnære humanisten

Den jordnære humanisten kommer gjerne fra et lokalsamfunn der frikirkeligheten står sterkt og har derfor fått nok av misjonsiver og tungetale. Men hun har ingen glede av å krangle med kristenfolk, i stedet er hun opptatt av å skape et positivt alternativ og er gjerne en krumtapp i konfirmasjonsarbeidet.

Den jordnære humanisten har et livssyn som ligger på nivå med Kardemomme-loven. Og hvis det var bra nok for Klatremus, er det bra nok for henne. Alle tilløp til abstraksjon og abrakadabra og lange tidskriftartikler avvises kontant.

Ideologen

Ideologen har høy utdanning og segneferdige bokhyller. Ideologen mener humanismen skal være et helhetlig livssyn og han savner eksklusjonsparagrafer og opptaksprøver – og et humanistisk synonym for «korstog», siden han er på et slikt tog mot alt som smaker av antroposofi eller alternativmedisin. Ideologen synes at respekt for menneskeverdet er finfint, men kan være litt slitsomt å gjennomføre, siden det innebærer at han må høre på folk som han jo vet tar feil. Seremonier er også bortkastet, ikke minst begravelser. Særlig hans egen. ➤

HUMANISTTYPER 15 ÅR ETTER

Denne teksten ble opprinnelig skrevet og publisert i Fri tanke i 2003. Artikkelen var ment som et humoristisk skråblikk på humanistbevegelsen. Slike artikler er normalt ferskvare, men denne har fått et lengre liv og vakte en smule oppsikt også utenfor humanistiske miljøer.

Grunnen er kanskje at litt for mange antar at humanistisk humor bare består av å le av religiøse mennesker. Å se humanister le av seg selv var ikke noe folk var vant til. Noe som i seg selv er et argument for å lage slike tekster.

DET KANSKJE HYGGELEGSTE var at artikkelen inspirerte andre livssynspublikasjoner til å følge opp. Den kristne avisen Dagen laget artikkelen «en feltguide til sommerstevnene», som godmodig drev gjør med kristne typer og som anerkjente inspirasjonen Fri tankes fugletitterguide.

Sommeren 2018 bestemte vi oss for å lage en oppdatert versjon. Det sies at den katolske kirke tenker i århundrer, men femten år er lang tid for et livssynssamfunn grunnlagt i 1956. To store ting har skjedd som påvirker fugletitterguiden:

Den viktigste var internett. I 2003 var internett selvfølgelig i bruk av mange, men nettet var et ganske annerledes sted. Nerdenirvanaet 4Chan ble lansert det året, Facebook ikke før året etter. Både nyateisten og transhumanisten er barn av nettkulturen, som har vokst eksplosjonsartet siden den gang.

EN MINDRE EPOKEGJØRENDE, men likevel viktig ting som har skjedd i humanistverdenen siden 2003, var Human-Etisk Forbunds kampanje Ingen liker å bli lurt, som ble lansert i 2011. Kampanjen var et slag for kritisk tenkning og rettet seg mot

kvakksalveri og antivitenskapelig og konspiratorisk tenkning, ikke minst i alternativbransjen.

DETTE BLE LITE populært hos den humanisttypen vi i den første fugletitterguiden kalte New age-humanisten. New age-humanisten var en varm tilhenger av religionskritikk så lenge den rettet seg mot den «patriarkalske» og «reaksjonære» kristendommen, men likte dårlig at de trossatser og terapimetoder hun selv hadde sans for fikk smake samme medisin. Hun tok med seg sine heksebøker og syngeboller og forlot forbundet. Vi har derfor fjernet henne fra humanistguiden også.

En annen type som er borte er den såkalte rødvinshumanisten, som oppfattet seg selv som for kultivert for vulgariteter som religionskritikk. Jeg var aldri helt fornøyd med henne og syntes at hun nok var den humanisttypen jeg sjeldnest støtte på. Jeg mistenker at det delvis skyldes at figuren ikke treffer så godt. Hun har derfor blitt erstattet av dialoghumanisten.

TO TING TIL SLUTT: Jeg var ganske fersk i «livssynsbransjen» i 2003 og vil derfor gjerne takke daværende Humanist-redaktør Terje Emberland og daværende Fri tanke-redaktør Arnfinn Pettersen for innspill til artikkelen.

Og om du lurer på hvor jeg selv er på denne oversikten, kan jeg røpe at jeg siden teksten først ble publisert fått meg skjegg, tweedjakke og fast jobb i Human-Etisk Forbunds ideologiavdeling. Så hvis du følger deg for truffet av fugletitterguidens mange sleivspark, kan du trøste deg med at jeg bokstavelig talt har gått hen og blitt en parodi ...

Tekst: Didrik Söderlind

Ingeniørhumanisten

Verden er en stor maskin! Derfor bør vi ha et livssyn som er like rasjonelt som pensumbøkene på NTNU. Dette betyr at vi må høre mye, mye mer på ingeniørene enn vi gjør i dag. Ingeniørhumanisten arbeider i tekniske yrker eller i organisasjonslivet. Han har ingen åndelige behov og synes at seremoniarbeid og livssynsdebatt er bortkastet tid, siden slikt ikke får noen resultater som kan måles på grafer

Nyateisten

Ingenting er dummere og farligere enn å tro på det som står i bøker som Bibelen og Koranen, det har nyateisten lest i bøker av Richard Dawkins og Christopher Hitchens. Derfor må religion utraderes slik at vi alle kan leve i fred og frihet.

Nyateisten tilbringer all sin våkne tid på Internett, der han utrettelig sprer memer om hvor dumt det er med misjonerende religioner.

Transhumanisten

Transhumanisten betaler månedlige avdrag for å bli frosset ned når han dør. Håpet er å tines opp til en vidunderlig ny verden der bevisstheten hans kan lastes opp på en datasky og leve evig. (NB: Enhver likhet med kristen tro på Himmelerik er rent tilfeldig!)

Transhumanisten har forlest seg på science fiction-bøker om teknologiens muligheter, men ikke helt fått med seg at mange av bøkene er advarsler om hva denne teknologien kan gjøre med oss.

Dialoghumanisten

Det viktigste er å forstå hverandre! I livssynsdialog blir dialoghumanisten kjent med eksotiske religioner og fargerike tradisjoner.

Etter dialogmøtet drar hun hjem til sin sekulariserte virkelighet der hun slipper å forholde seg til hva religionene synes om hennes verdier, klesvalg eller kjønn.

Illustrasjonene er tegnet på nytt i 2018 av samme illustratør som skapte de første typene. Har du lyst til å se originalene? Sjekk på fritanke.no.

F Mostphotos

01

MED FREMTIDEN I SIKTE

Med et tema så åpent som «Fremtiden», var det rom for mangfoldige samtaler på årets sommerleir i Humanistisk Ungdom. Mange av dem handlet om klimaendringene, som kommer til å prege fremtiden uansett hvor godt vi lykkes i våre forsøk på å avverge dem. Frykten er at årets sommer var en forsmak på en sannsynlig fremtid – hvor verden og Norge for alvor merker konsekvensene. Den dystopiske varmen preget helt klart leiren også i praktisk forstand. Jeg har aldri opplevd at den hyppigst gitte beskjeden var «Husk og drikk vann!». Den pleier vanligvis å være en bønn om nattero.

PÅ LEIREN BLE VI OGSÅ utfordret til å skrive et brev til oss selv om 10 år: Hvor håper vi å være da? Hva håper vi å ha bidratt med? Vanskelige spørsmål for en 15-åring, for ikke å snakke om for en 25-åring. Spørsmål som resulterte i et mangfold av svar – fra endelig å få velfungerende flygende skateboard, til en sommerleir med utelukkende servering av vegetarmat og telt med aircondition.

Når brevene åpnes om ti år er det nok ikke mange som vil påberope seg synske evner. Men kanskje kan vi fastslå at den yngre utgaven av oss selv ville ha vært fornøyd med den innsatsen vi da har lagt ned, med vårt bidrag til å skape den fremtiden vi ønsker oss. Kanskje kan vi se oss rundt og finne at de fleste skjønnte det i tide – at alle bidro godt nok.

01 Blir det en fremtid med grønt gress eller inntørkede marker?

Som alltid var dette første leiropplevelse for mange. Første gang – med få, om noen, kjente – er ofte skummelt. Heldigvis tar det bare en og en halv bli kjent-lek for å bli oppmerksom på at mange er i samme båt.

Å OPPNÅ DEN FREMTIDEN vi ønsker oss vil ta lengre tid enn som så. Å bygge en ark er neppe løsningen, men å enes om at vi faktisk er i samme båt er en begynnelse. Og at denne båten trenger folk flest både på dekk, ved pumpene og i mastene for å holde seg flytende. Og bare for min egen del: I over-skuelig fremtid tror jeg at sommerleirene til Humanistisk Ungdom fortsatt vil være et sted hvor alle kan føle på det å høre til. Uavhengig av om den fremtiden består av hetebølger, storm eller 24 grader med litt regn innimellom. Selv foretrekker jeg det siste.

T Kristoffer Stokkeland,
leder i Humanistisk Ungdom

Humanistisk Ungdom

HEF-medlem mellom 15-25?

Humanistisk Ungdom jobber for deg! Meld deg inn med HU INN til 2377. Medlemskap koster bare kr 50.

F: Synne Sørgjerd

SOMMERLEIREN SOM SKAPER FELLESSKAP

– *Da jeg dro fra sommerleiren i fjor var gamle Jens-Fredrik død.*
For Jens-Fredrik Huser Andersen har Humanistisk Ungdom hatt avgjørende betydning.

T Vilde Kjerkol

Det er siste kveld på Humanistisk Ungdoms sommerleir – Jens-Fredrik Huser Andersen (19) går opp på scenen i hovedsalen på Gulsrud leirsted i Tyri-fjorden. Det er hans andre sommerleir i regi av Human-Etisk Forbunds ungdomsorganisasjon. Nå vil han dele

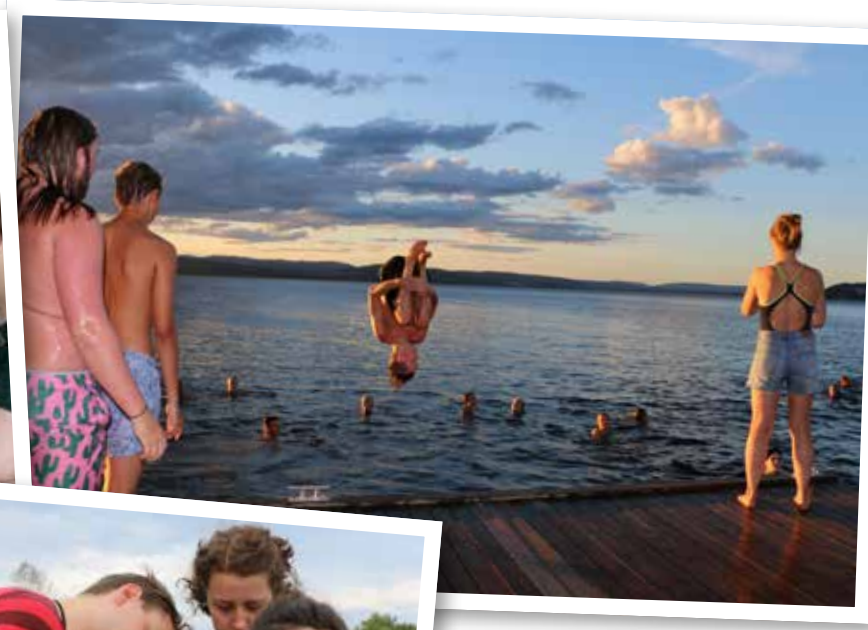
med de andre ungdommene hva organisasjonen har betydd for ham.

– I fjor sommer, før jeg kom hit for første gang, var jeg en helt annen person. Jeg var veldig plaget av sosial angst og usikkerhet. Jeg var så plaget at jeg var den typen som alltid satt alene bakerst i klasserommet, som aldri dro på fest og som aldri turte å si ifra når noe var galt. Jeg var den som ikke turte å gå på bussen når den var

full, den som flere ganger satt igjen i byen og ventet på at bussen skulle være tom, forteller han.

Men sommerleiren 2017 var med på å endre dette:

– Dette høres kanskje helt sprøtt ut, men da jeg dro fra denne leiren i fjor var gamle Jens-Fredrik død. Han var erstattet av en mer selvsikker og jovial type som mora mi nesten ikke kjente igjen. Nå har jeg en jobb hvor

F: Vilde Kjerkol

«Humanistisk Ungdom er en veldig stor familie»

jeg snakker med utallige fremmede hver eneste dag og jeg elsker å være sosial. Det gir meg energi. Alt dette er takket være dere! Alle dere i HU er min andre familie. Jeg elsker dere alle sammen!

DET ER 11. ÅR PÅ RAD at Humanistisk Ungdom arrangerer sommerleir for unge humanister fra hele landet. I år deltok 130 ungdommer på leiren fra 23. til 29. juli; seks dager med gamle og nye venner, bading, foredrag, verksted, leirshow og stekende varme.

I løpet av uka fikk de besøk av blant annet Fremtiden i våre hender,

Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom og Human-Etisk Forbunds Ambasadørkorps. I tråd med årets tema, «Fremtiden», ble det snakket og diskutert mye om hvordan fremtiden kan og bør se ut. Diskusjonen inkluderte som oftest også nærliggende fremtid, og om hvorvidt den inneholdt bading i lunsjen eller ikke.

Etter litt faglig påfyll ble det verksteder for enhver smak. Ungdommene kunne blant annet velge mellom strikking, tegning, volleyball, tegnspråk og mandarin, filosofi- og demokratiprat, improvisasjon og dragshow.

Mange av de nylærte ferdighetene ble demonstrert på leirshowene på kveldstid, men det ble også plass til mange andre fremføringer. Hovedsalen ble fylt med latter og jubel av ulike innslag og sketsjer, ofte på bekostning av ledelsen i Humanistisk Ungdom.

01 Avskjedsklemmen: Vennene (fra venstre) Ingvild McAdam (15), Veronika Antonsen (24) og Jens Huser Andersen (19) og alle de andre avskjed med hverandre.

02-04 Sjakk, badegleder og skrijving av avskjedshilsener siste dag.

Det ble også en del tårevåte øyeblikk som følge av vakre sanger og rørende taler, som den Jens-Fredrik Huser Andersen holdt siste kveld.

TIDLIGERE DEN DAGEN hadde Julie Ræstad Owe fra tenketanken Mino-tenk (som jobber med spørsmål knyt-

tet til det flerkulturelle Norge) vært innom og snakket nettopp om det Andersen synliggjorde, nemlig hvor essensiell fellesskapsfølelsen er – både for individ og samfunn.

Det var mye engasjement i salen da Owe holdt sin innledning om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, men verdien av felles-

skapsfølelse var ikke et nytt samtaletema for HU-ungdommene. I løpet av uka ble det delt anekdoter over en lav sko om nettopp hvor godt det føles å finne tilhørighet. Som Evita Hammerstein Henriksen (17) fra Vikersund uttrykker det:

– Det er helt utrolig hvor sterke bånd vi kan knytte bare av å møtes sånn, selv om det noen ganger ikke er mer enn et par-tre ganger i året. De vennene man får, det er så sterke bånd og det skjer så fort. Det er en utrolig god følelse at folk kan komme på leir og føle at man passer inn, at vi tar imot folk på en så bra måte.

Camilla Høvik (17) er enig:

– Jeg syns egentlig det er ganske vanskelig å beskrive det, men jeg tror den beste måten jeg kan beskrive det i en setning, er at Humanistisk Ungdom er en veldig stor familie. Det

01 Under fotballturneringen vant XST (gamle sentralstyremedlemmer) 3-1 mot Armadrillos og så glade ble laget, bestående av rutinerne fotballspillere og folk som knapt hadde vært på en fotballbane (fra venstre): Kim Andre Andersen (18), Eivin Floer (22), Veronika Antonsen (24), Haakon Gunleiksrud (21), Inger Grünbeck (21) og Johann Elven (22).

– Jeg har aldri vært fotballinteressert og spilte bare da jeg måtte i gymtimene. Jeg ble med fordi Haakon spurte om jeg ville være på laget hans. Å bli spurt gjorde at jeg gikk fra passiv publikummer til aktiv deltager, forteller Veronika Antonsen.

er venner som bor rundt om i landet; venner som jeg elsker å møte, både på sommerleir og på alle de andre arrangementene i løpet av året.

Om Humanistisk Ungdom

- er Human-Etisk Forbunds frittstående ungdomsorganisasjon for de mellom 15 og 25 år
- har 17 lokallag rundt omkring i landet har arrangement av både faglig og sosial art
- har noe over 1000 medlemmer
- ble 11 år, «elvis», 16. august – stiftet på den første sommerleiren i 2007

LK18

LANDSKONFERANSEN 2018

20.-21. OKTOBER

THON HOTEL OPERA,
OSLO

Utfordringer for humanismen – populisme, bioteknologi og humanismens stilling internasjonalt

Human-Etisk Forbunds landskonferanse er en nasjonal arena for diskusjon om våre standpunkter og utfordringer, og er åpen for humanister fra hele landet.

Påmeldingsfrist er 20. september.
Mer informasjon og påmeldingsskjema på

human.no/LK18

Sylo Taraku *Agenda* Abid Raja *Venstre* Kristin Halvorsen *Biotechnologirådet*
Trond Enger *HEF* Andrew Copson *IHEU* Einar Duenger Bøhn *Universitetet i Agder*
Elisabeth Gråbøl-Undersrud *Biotechnologirådet* Sigrud Bratlie *Biotechnologirådet*
Bård Larsen *Civita* Elizabeth O'Casey *IHEU* Bob Churchill *IHEU* m.fl.

Hva er vår tids «røyking på fly»?

—◆—

Vi rister på hodet over at det for noen tiår siden var lov til å røyke i flykabinen. Men hva vil våre etterkommere si om oss i fremtiden?

F NTB Scampix

01

T Norunn Kosberg

Hvordan vil ettertiden dømme oss? Plast i havet, klimaendringer og avmagrede isbjørner, fedmebølge, nedhogging av regnskog. Mye er opplagt kritikkverdig med dagens samfunn. Vil fremtidens mennesker mene at vi burde visst bedre? Vi har utfordret noen kloke hoder til å spå hva som vil fordømmes femti år fram i tid.

– **HVIS JEG SKAL PEKE** ut én ting, blir det altså ikke røyking på fly, men selve det å fly – i alle fall så ofte som vi gjør, mener professor i biolog og forfatter av bøker som *Vi og Co2*, Dag O. Hessen.

– Flyreiser er bare ett eksempel på hvordan vi om 50 år vil betrakte vårt ekstravagante forbruk, CO₂-utslipp

og store økologiske fotavtrykk som ubegripelig kortsiktig, tror biologen.

Medlem av Bioteknologirådet og professor i filosofi, Bjørn Myskja, er inne på samme tanker:

– Det er særlig det ressursløsende privatforbruket som er det mest åpenbare punktet. Formålsløse feriereiser til fjerne destinasjoner. Voksne folk som drar på gutte- og jenteturer med lek og forbruk som eneste hensikt, flere familieturer i året til Kanariøyer, Thailand, Florida og lignende. Den hodeløse oppdragelsen av barn inn i en slik selvfølgelig forbrukskultur som alle vet ikke kan forsvares. Det er det jeg tror vil være den mest åpenbare «røyking på fly» om femti år. Hårreisende – og vi er så å si alle medskyldige.

PROFESSORENE HAR utvilsomt et poeng, for vi nordmenn er verdensmestre i

«Det er særlig det ressurs-sløsende privatforbruket som er det mest åpenbare punktet»

å fly; ingen i Europa flyr mer målt i forhold til innbyggertall. Flytrafikken utgjør over ti prosent av Norges klimagassutslipp – omtrent like mye som hele personbilparken. Slik sett er våre flyreiser de enkelthandlinger vi gjør som har mest negativ effekt på klimaet, og hver av oss flyr i snitt 3,5 tur-retur-reiser i året.

Vi flyr ikke bare fordi vi bor i et langstrakt land, vel så mye handler det om at vi har råd til det. For det er de rikeste som flyr mest.

F NTB Scampix

02

Forfatteren Jostein Gaarder var tidlig ute med å foreslå å innføre kvoter eller å rasjonere på flyreiser, og han så for seg at to utenlandsturer i året kunne være nok. Kvoter må antageligvis til, for oppfordringer om å begrense seg selv ser ikke ut til å være tilstrekkelig. Forslaget hans ble ikke møtt med særlig begeistring, men han var muligens for tidlig ute. Om 50 år har vi kanskje for lengst innsett at rasjoneering var løsningen?

FØRSTEAMANUENSIS Siri Granum Carson ved Program for anvendt etikk ved NTNU slutter seg til kritikken av forbruksmønsteret, vårt store forbruk av energi og vann, klær og mat og så videre.

– Hvis jeg skal trekke frem én ting, tenker jeg at våre etterkommere vil synes den overdrevne kjøttspisingen vi

01 Filosofprofessor Bjørn Myskja tror fremtiden vil dømme oss for våre formålsløse feriereiser til fjerne destinasjoner.

02 Biologiprofessor Dag O. Hessen tror våre CO₂-utslipp og enorme økologiske fotavtrykk vil fremstå som ubegripelig kortsiktig for våre etterkommere. India er et av landene som nå opplever stadig mer flom.

driver med er ganske grotesk, både med tanke på dyrevelferd og med tanke på ineffektiv og energisløsende matproduksjon. Som med røyking kommer endring i stand gjennom en vekselvirkning mellom endring av reguleringer og institusjoner og endring av folks holdninger, følelser og «blikk». Når det gjelder kjøttspising er dette skiftet allerede i gang, og det vil forsterkes i årene fremover, tror filosofen. ➤

NORGE FOR FEMTI ÅR SIDEN

I 1968 var giftealderen rundt 25 år – skulle man bo sammen, måtte man gifte seg. Homofili var verken lovlig eller sosialt akseptabelt. Kvinner passet egne barn – barnehauger var for et lite mindretall. Abort var det vanskelig å få innvilget, da måtte man gjennom en nemd, og illegale aborter forekom. Barn skulle døpes i kirka, og når de satt på i bil var det usikret i baksetet, gjerne med foreldrene dampende på en sigarett i forsetet. Røyking var tillatt overalt. Det har skjedd store endringer på femti år både i praksiser og holdninger. At det kommer til å skje like store, kanskje større endringer de neste femti årene, må vi regne med.

Carson mener man i fremtiden vil få øynene opp for hvor inhuman deler av kjøttproduksjonen er. Industriell kylling vokser så raskt at beina etterhvert ikke har evne til å bære kroppen, og mange dyr knekker sammen. Deretter kan kyllingene sulte eller dø av tørst, noe som gjelder inntil en tredjedel av dyrene. At industriell og hardhendt håndtering av dyrene medfører store lidelser er godt dokumentert. Vi kan ikke late som vi ikke vet. Men med moderne landbruk har kjøttproduksjon blitt stadig billigere for forbrukeren og, forbruket har de senere årene økt, ikke minket. Om femti år fordømmer de oss kanskje for alle lidelsene vi påførte dyr?

Granum Carson har kanskje rett i at vi i fremtiden kommer til å spise mindre kjøtt. I dag spiser vi rundt 75 kilo kjøtt i året – omtrent dobbelt så mye som for 50 år siden. Gjennomsnittlig konsumerer hver nordmann over 1000 kyllinger i løpet av livet. Er vi nå oppe i peak-kjøttkonsum? Men,

som nettsiden Matprat – som Opplysningskontoret for egg og kjøtt står bak – påpeker, i USA spiser de enda mer kjøtt – omkring 50 kilo mer i året per person.

Å redusere kjøttforbruket er et av de enkleste positive tiltakene enkeltpersoner kan gjøre for verden. Ikke bare vil det gi en klimaeffekt, men det har også en rekke andre positive effekter: De fleste vil spare penger på det, og dessuten gir det som regel en personlig helsegevinst.

PROFESSOR I FILOSOFI og daglig leder av Program for anvendt etikk ved NTNU, May Thorseth peker på vår teknologi-avhengighet som noe fremtidens mennesker vil kritisere oss for. Hun presenterer følgende scenario femti år fram i tid:

«Tenk, for 50 år siden tok de fleste med seg mobiltelefonen overalt, mange også når de gikk til sengs! I dag, derimot, kan alle få montert inn en microchip i kroppen ved skolestart,

01 Siri Granum Carson ved Program for anvendt etikk ved NTNU tror morgendagens mennesker vil synes deler av vår kjøttproduksjon var grotesk.

en trådløs kopling direkte til Statens Dataministerium (DUM), som sørger for at alle får nok nattesøvn ved at koplingen brytes i 7 timer fra de går til sengs.»

Hennes litt skjeve blikk på moderne teknologi og hvordan dette går ut over søvnen resonnerer med en økende kritikk mot vår internettavhengighet. Småbarn blir utstyrt med mobiltinger, og både voksne og ungdom kan bli usunt opptatte av smarttelefonen sin eller rett og slett mobilavhengige. Noe som har ført til at flere skoler nå vurderer eller har innført mobiltelefonforbud. Ensomhet og søvmangel har blitt folkesykdommer. Dette må stoppes, og det har man

F NTB Scampix

01

► for lengst skjønt om femti år, dersom Thorseths fremtidsscenario slår til.

Helse er ikke bare et individuelt anliggende, for dårlig helse påfører hele samfunnet kostnader. Et folkehelseproblem som det kanskje ennå ikke er stor nok bevissthet om er mangel på søvn. Søvn er ikke bare den tredje søylen for sunnhet, sammen med sunn mat og fysisk aktivitet, mener Matthew Walker, nevrobiologi og forfatter av boka *Why we sleep* (2017). Nok søvn er nettopp selve forutsetningen for god helse, og for at sunn mat og trening i det hele tatt skal ha noen effekt. Så når Statens Dataministerium bryter koplingen til nettet i sju timer, er det nok denne innsikten som ligger til grunn.

HUMAN-ETISK FORBUNDS generalsekretær, Trond Enger, som for noen år

«Våre etterkom- mere vil synes den overdrevne kjøttspisingen vi driver med er ganske grotesk»

siden var daglig leder for Miljøagentene, peker på vår avfallshåndtering som noe som vil måtte endre seg:

– Om 50 år håper jeg at måten vi behandler avfall og søppel har endret seg, og at man da ser tilbake på dagens søppelhåndtering som like ille som røyking på fly virker i dag. Måten vi forbruker og kaster verdifulle materialer som aluminium er ikke bærekraftig, og jeg håper fremtiden vil gi oss et bevisst og nytt syn på vårt forbruk.

Enger har et godt poeng. Nordmenn

brenner for eksempel mer enn 200 millioner telys i året, hvorav de aller fleste av aluminiumsformene som blir igjen ikke blir levert til gjenvinning. Bare det norske telys-metallet kunne blitt til 30.000 nye sykler! Gjenbruk og resirkulering bidrar til at det brukes færre ressurser på å lage nye produkter. Kampanjer som «telysjakten» har sørget for at barneskoleelever har samlet inn brukte telysformer. Likevel blir bare liten brøkdel innsamlet og gjenvunnet. Aluminium er egentlig et fantastisk materiale å gjenbruke, det kan brukes igjen og igjen. Men da må det jo komme til gjenvinning.

Vårt matsvinn har også begynt å få økt oppmerksomhet. Kasting av mat står for en enorm ressursløsning. Omtrent en fjerdedel av alt som produseres og omsettes av mat går rett i søpla. Det er som om vi skulle handle inn fire

F NTB Scampix

02

bæreposer med mat for så bare å kaste en av dem i søpla. Redsel for å spise noe som har «gått ut på dato» ser ut til å være den største årsaken til matkasting. Andre årsaker er at vi planlegger for dårlig og kjøper inn for mye mat, og at vi oppbevarer maten feil. Mange tiltak kan gjøres for å få ned matsvinn og mye er allerede iverksatt.

Frankrike ble det første landet som forbød supermarkeder å kaste mat. I stedet er matvarekjedene pålagt å donere spiselig mat som har gått ut på dato. Vil framtidens nordmenn se tilbake på vår tid og riste på hodet over hvordan vi sløste med verdifulle matressurser?

I BEGYNNELSEN av fjoråret måtte en syk hval avlives på Sotra, utenfor Bergen. I magesekken hadde lille hvalen 30 plastposer pluss annen småplast. I

«Måten vi forbruker og kaster verdifulle materialer som aluminium er ikke bære- kraftig»

England diskuteres det nå å forby sugerør og q-tips av plast allerede fra neste år av for å redusere plastavfallet. Britiske politikere har innsett at de må ta modige og fremtidsrettede beslutninger – så vil folkeopinionen følge etter. Vi vet at en plastsøppelfylling – en plastsuppe – mange ganger større enn Norges areal flyter rundt i Stillehavet. Mikroplast utgjør 8 prosent, mens over tre fjerdedeler

01 Filosofiprofessor May Thorseth peker på vår teknologi-avhengighet som noe fremtidens mennesker vil kritisere oss for: «Tenk, for 50 år siden tok de fleste med seg mobiltelefonen overalt!»

02 Omtrent en fjerdedel av alt som produseres og omsettes av mat går rett i søpla. I fremtiden vil det være de som i dag redder brukbar mat fra supermarkedenes søppelkontainere som står igjen med ære, her fra «dumbster diving»-fangst fra supermarked i Berlin.

er plastbiter større enn 5 centimeter. Ifølge tall fra 2016 havner hvert år 12 millioner tonn plastavfall i havet. Nesten halvparten er deler av løst-drivende plastgarn, men det er også annen slags plastskrap, som ulike former for emballasje. ►

01

► I dag er plast et materiale som i stort monn brukes i klær, emballasje og leker – verdens årlige forbruk av plastprodukter er beregnet å utgjøre 320 millioner tonn. En stor andel av dette er engangsprodukter som ganske raskt blir søppel på avveie

Asbest var for femti år siden et vanlig byggemateriale i hus. Men i 1977 kom et forbudt mot å bruke dette i isolasjonsmaterialer etter at man ble klar over hvor farlig dette var for helse og miljø. Blir plast fremtidens asbest som må forbys for å få en slutt på plastforurensningen og skadevirkningene?

ENKELTE TROR at det meste vil løse seg, at vi vil finne teknologiske løsninger på de fleste av dagens utfordringer. Bakterier som spiser plast – vips, så er problemene løst. Men som flere har

«Blir plast fremtidens asbest som må forbys for å få en slutt på plastforurensningen og skadevirkningene?»

påpekt, kan det bli farlig hvis teknologioptimisme hindrer at problemer blir tatt tak i. Hulda Holtvedt fra Grønn Ungdom er en av dem som mener at politikerne har brukt teknologioptimisme som en sovepute for å la være å innføre klimapolitikk som monner. Enkelte miljøproblemer kan uansett ikke løses med ny teknologi – i hvert fall ikke fullstendig.

Vi ser for eksempel at klodens arter

forsvinner i et skremmende tempo. Tilbakegangen i bestanden av bier og humler har gjort mange oppmerksomme på problemet. Ødelegging av natur er den største årsaken til artsutryddelse av både planter og dyr. Når vi mennesker utfolder oss på planeten ved å bygge ut stadig flere veinett, bolig- og forretnings- og jordbruksområder, minker naturområdene og andre dyrearter trues. I dag utgjør vi mennesker 36 prosent av alle pattedyr, mens våre husdyr – i all hovedsak storfe og gris – utgjør 60 prosent, og ville pattedyr altså bare fire prosent av alle pattedyr på jorda. 70 prosent av alle fugler er fjærfe i matproduksjon.

Livsmangfoldet på kloden påvirkes (og trues) av en stadig økende befolkning. *Antropocen*, som betyr «menneskets tidsalder», er foreslått som betegnelse for vår tidsepoke,

ettersom mennesker i dag har så stor innvirkning på kloden. Likevel er ikke befolkningsøkning eller befolkningsbegrensning noe mange snakker om som en miljøfaktor i dag. I FN har det nærmest vært umulig å ta opp spørsmålet, noe som i stor grad skyldes holdningene blant en del katolske og muslimske land. Men også på deler av den politiske venstresiden ser det ut til å være motstand mot å skulle adressere den økende befolkningen som en av årsakene til miljøproblemene. En organisasjon som Fremtiden i våre hender vegrer seg for eksempel mot å peke overbefolkning som medvirkende til klimaproblemene. Temaet er betent og kanskje for stort og vanskelig.

Et argument som går igjen er at det er nok til alle, bare vi i de rike landene er villige til å gå ned i levestandard. Gandhi formulerte denne

tanken slik: «There is enough for everyone's need, but not enough for everyone's greed». Påstanden om at det er nok til alle er imidlertid ikke realistisk hvis det innebærer at folk frivillig skal gå ned i levestandard. Som vi så med flyreiser og kjøttkonsum øker dette på tross av kunnskapen vi har om skadevirkningene. Blir kvoter, lovgivning og tvang løsninger i fremtiden? Friheter vi i dag tar for gitt vil i fremtiden kanskje måtte oppgis.

KAN EN AV FRIHETENE vi i fremtiden vil få innskrenket være det å få så mange barn vi vil, siden dette har så stor innvirkning på vårt felles livsgrunnlag? I dag er dette en fremmed tanke, men kanskje vil det stå klarere for våre etterkommere at antallet mennesker på kloden ikke *er* uvesentlig. At det

01 Generalsekretør i Human-Etisk Forbund, Trond Enger, håper man ser på dagens avfallshåndtering som like ille som røyking på fly virker i dag. Vil vi bukt med det store plastsøppel-problemet?

nettopp er vesentlig, argumenterer den italienske demografen Massimo Livi Bacci, for i sin bok *Our Shrinking Planet* (2017). Han mener at det er mye som tyder på at vi er i ferd med å sage over grenen vi sitter på.

Det samme tror professor emeritus ved Handelshøyskolen BI i Bergen, Jørgen Randers. Boken *2052: A Global Forecast for the Next Forty Years* fra 2012 er en omfattende analyse av den globale utviklingen de neste førti årene, som Randers har utarbeidet med bidrag fra 35 andre

forskere. De ser på trendene i den globale utviklingen. Noen av rådene er de vi allerede kjenner godt: at vi må redusere vårt økologiske fotavtrykk, blant annet ved å redusere forbruket av kull, gass og olje. Men vi må også få færre barn hvis vi ønsker å skape en bedre fremtid med livskvalitet for våre etterkommere. Forskerne mener en miljøkrise kommer og at det bør være en anledning til å utvikle nye mål for den moderne verden. Vi trenger påminnelser om at samfunnets oppgave er å øke menneskers totale livskvalitet, og ikke (bare) BNP.

FILOSOF SIRI GRANUM CARSON var inne på at endringer kommer i stand gjennom en vekselvirkning mellom lovgivning og holdninger – og det tar tid.

I Norge tok det hele 11 år fra det ble kjent at tobakksrøyking var helseskadelig til noen forsiktige innstramminger kom på plass. Det var i en rapport fra det amerikanske helsedirektoratet i 1964 at sammenhengen mellom tobakk og helseskade ble fastslått. Men både fagfolk og tobakksindustrien avfeide rapporten, og røykerne fortsatte stort sett som før.

Norske politikere brukte mange år på å utforme reguleringer. I første omgang ble det 16 års aldersgrense, reklameforbud og helseadvarsler på pakkene. For 30 år siden var det fortsatt greit å røyke på flyet, bussen og på venterommet hos legen. Fram til 1. juli 1988 var det lov til å røyke hvor som helst. Daværende sosialminister Tove Strand møtte i 1986 mye motstand da hun fremmet forslaget om å gjøre

«Kan en av frihetene vi i fremtiden vil få innskrenket være den fritt å bestemme over vår reproduksjon»

offentlige bygg, møtelokaler, offentlig transportmidler og arbeidsplasser røykfrie. Blant de som protesterte var blant annet helsedirektøren (!), LO, NHO, Høyre, Frp, Sp og flyselskapene.

Ytterligere innstramminger kom på plass i 2004. Da kom arbeids- og sosialminister Dagfinn Høybråten's røykelov, som blant annet innebar forbud mot røyking innendørs på serveringssteder. At protestene var mange kan tyde på at loven kom litt før folkeopinionen var klar. Men både holdninger og adferd endret seg raskt i tråd med loven, og den har i dag stor oppslutning. Dessuten har antall dagligrøykere gått ned fra en av tre i 2001, til en av ti i 2016.

Nå handler diskusjonene om hvorvidt man skal forby røyking på offentlige steder som lekeplasser og bussholdeplasser, men enkelte politikere synes ennå dette er å gå for langt. Enda lenger fram synes forslaget om å totalforby tobakksrøyk. Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL) og Legeforeningen ser for seg at dette kan være en realitet om et par tiår. Dette er det logiske svaret

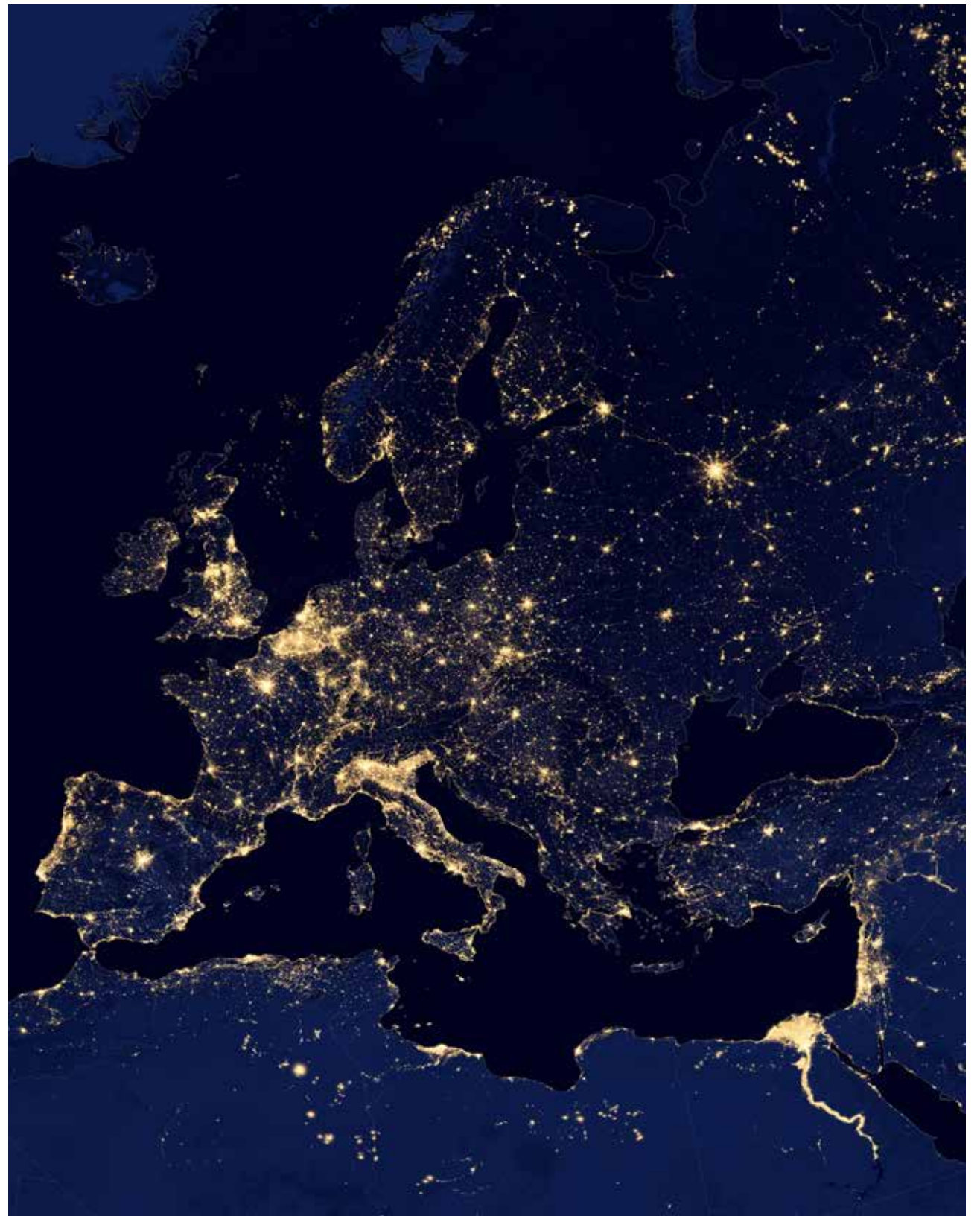
på kunnskapen vi har om skadevirkningene av bruken av tobakk, mener generalsekretær i LHL, Frode Jahren. Tanken er muligens fremmed for oss nå. Men kanskje ikke om noen tiår?

VI KAN SI AT endringer skjer når én tenkemåte erstatter en annen. En måte å se det på, er at det foregår et såkalt paradigmeskifte. Det var den amerikanske vitenskapsteoretikeren Thomas Kuhn som fremsatte teorien om at vitenskapen utvikler seg gjennom paradigmeskifter. Et paradigme for Kuhn er noe i retning av et sett grunnleggende hypoteser som antas uten at det blir stilt spørsmålsteget ved dem. Kanskje dette kan overføres på utviklingen innenfor etikk og holdninger også?

Paradigmeteori kan i hvert fall kaste lys over hvor vanskelig det er å få til endringer. Forutsetningen for at vi skal få et paradigmeskifte er at det opptrer tilstrekkelig mange avvik, anomalier (som eksempelvis forskning som tyder på at røyking er skadelig), som man ikke kan hankes med innen det etablerte paradigmet (som at røyking var ufarlig). Når paradigmet slutter å fungere, eller utviser store mangler, vil man søke å erstatte det. Men det er som regel stor motstand mot endringene: Ofte må de som tilhører det gamle para-

01 Antropocen, som betyr «menneskets tidsalder», er foreslått som betegnelse for vår tidsepoke, ettersom menneskearten har forandret kloden i så stor grad. Det vises til og med fra verdensrommet.

F. NASA

F Scampix

01

digmet skiftes ut, eller dø ut – derfor kan det gjerne ta en generasjon å få virkelig aksept for en ny tenkemåte.

Kulturen og samfunnet vi vokser opp i former oss i stor grad. Holdningen til abort og dødsstraff er for eksempel ulik i USA og Norge. I Norge er et flertall for retten til selvbestemt abort, og et mindretall er for dødsstraff. I USA har det inntil nylig vært omvendt, men holdningsendringer er på gang.

VI KAN SPØRRE: I hvor stor grad kan vi forme vår egen moralske karakter og i hvor stor grad formes vi av det miljøet vi vokser opp i? Mye tyder på at våre holdninger og handlemåter i stor grad avhenger av omgivelsene. Flere peker på at Norge er et konsensussamfunn der meninger gjerne endres i takt. Bare små forskjeller i væremåte og holdninger kan vekke skarpe reaksjoner.

Kan vi lastes for de moralske holdningene vi har som vi deler med andre i samme kulturkrets i vår samtid? I dag fordømmer vi slaveriet som eksisterte i USA for 150 år siden og overgrepene som skjedde under andre verdenskrig. Antageligvis vil ettertiden fordømme oss for moralske praksiser vi i dag tar som en selvfølge. Men vi vet ikke hva som blir ettertidens dom over vår tids etikk. Kan vi tenke oss at våre tippoldebarn for eksempel vil spørre seg, hoderystende: «Visste de at dyr ble mishandlet og utsatt for grusomme lidelser for at de skulle få spise kjøtt, og gjorde ingenting med det? Var de klar over at jordens ressursene ville ta slutt, men brydde seg ikke om det?»

Norunn Kosberg er filosof, skribent og forfatter.

01 I dag hoderistes det over at det en gang var et selvfølgelig syn at smågutter røyket. Hva vil etterkommerne våre riste på hodet av?

Leseliste

Kolbert, Elizabeth: *Den sjette utryddelsen – en unaturlig historie* (2015)

Kuhn, Thomas: *The Structure of Scientific Revolutions* (1962)

Walker, Matthew: *Why we sleep* (2017)

Livi Bacci, Massimo: *Our shrinking planet*. (2017)

Randers, Jorgen: *2052: A Global Forecast for the Next Forty Years* (2012)

Meninger

- 1
- 2
- 3
- 4

PORTRETT	HUMANISMENS IDEER	MENNESKERETTIGHETER	HUMAN ETIKK	BØKER	INFORMASJON
----------	-------------------	---------------------	-------------	-------	-------------

F Edvard Thorup/Dreyer forlag

– *Takk, broder Walid*

– En stor mann og et stort menneske er død. Jeg er stolt av å ha kunnet kalle ham en nær venn. Å reise sammen med en arabisk religionskritiker i arabiske land er en opplevelse som ikke blir mange forunt, skriver Ronnie Johanson i sitt minneord over forfatteren, samfunnsdebattanten og religionskritikeren Walid al-Kubaisi, som døde 31. juli.

Walid al-Kubaisi kom til Norge som flyktning fra Irak i 1986, og markerte seg som en av de første religionskritiske innvandrerstemmene i Norge. Det var særlig islam – religionen han selv hadde vokst opp med – han rettet sin kritiske penn mot.

Les hele minneordet på [Fritanke.no](https://fritanke.no)

DEN STANDHAFTIGE TIN-SOLDATEN

– Vi som har ytringsfrihet har et ansvar. Ina Tin har kjempet for menneskerettigheter og ytringsfrihet i Amnesty i over 20 år. Hun kom nylig med bok om Saudi-Arabias opposisjonelle, islam og den tålmodige kampen for menneskerettigheter under et autoritært regime.

T Hilde Østby F Marte Gjørde

– Standhaftighet er et negativt ord på norsk, men på arabisk er det veldig vakkert: «somod». Det handler om utholdenhet, og om å våge å stå opp mot makta. Gjennom 23 år har jeg jobbet med menneskerettigheter i Amnesty, og det som interesserer meg mest er hvordan mennesker evner å beholde sin menneskelighet i situasjoner som er helt umenneskelige. Jeg får inspirasjon av utholdenheten og standhaftigheten til de saudiarabiske opposisjonelle.

Ina Tin er til daglig seniorrådgiver i Amnesty International i Norge og har skrevet boka *Saudi-Arabia. Sverdet og*

stemmene, om de alvorlige bruddene på menneskerettighetene i det steinrike oljelandet, og hvordan kampen for rettigheter og ytringsfrihet medfører overgrep og fengslinger.

INA TIN VILLE VISE fram noe få kjenner til: fortellingene dem som med fare for liv og frihet forsøker å heve stemmen sin i et land der respekten for menneskerettighetene er i bunnsjiktet i verden. Samvittighetsfangene til regimet er hovedpersonene i boken hennes: Her skildres bloggeren Raif Badawi som har vært fengslet siden 2012, etter å ha blitt dømt til offentlig pisking for bloggingen sin – og leserne får møte hans hemmelige kjærlighet. Manal al-Sharif har med store konsekvenser kjempet for at kvinner skal få rett til å kjøre bil, og den modige advo-

F. Marte Gjærde

01

Ina Tin (57)

Seniorrådgiver i Amnesty International i Norge, med Midtøsten som spesialområde. Fokus på Saudi-Arabia. Har blant annet drevet etterforskning i Tyrkia, Egypt, Libanon, Jordan, USA, Den dominikanske republikk og Russland.

Har studert arabisk, internasjonale menneskerettigheter og journalistikk ved Universitetet i Oslo, The American University in Cairo og Norsk journalisthøgskole.

Jobbet som journalist i NRK radio, Dagens Næringsliv, Klassekampen, Morgenbladet og Apollon.

Siden 1995 jobbet i Amnesty International i Norge, blant annet som redaktør, kommunikasjonssjef, og nå seniorrådgiver.

To barn og ett barnebarn.

katen og menneskerettighetsaktivisten Walid Abu al-Khair, som soner 15 år bak murene forteller i boka at han har en indre frihet, en frihet han sier at ingen kan ta fra ham.

– Kneblingen av de kritiske stemmene i Saudi-Arabia fortsetter dessverre med full styrke. Før sommeren ble de de mest profilerte kvinneaktivistene arrestert, samtidig med at kvinner fikk lov å kjøre bil. Budskapet er at den enevelde kongen kan gi deg rettigheter hvis han vil, men du havner i fengsel hvis du kjemper for dine rettigheter, sier Ina Tin.

– Det er mange ganger jeg har lurt på om jeg klarer å stå i dette, i denne kampen. Men jeg tenker jo at vi som harytringsfrihet har et ansvar. Og hver seier er ekstremt motiverende.

Man må være ganske motivert for å stå opp ekstra tidlig hver første fredag

i måneden for å demonstrere utenfor den saudiarabiske ambassaden, som ligger bortgjemt i en idyllisk hage på Skarpsno i Oslo. Her står en gruppe menneskerettighetsaktivister med plakater som viser ansiktet til Raif Badawi og roper krav om frigivelse av alle samvittighetsfanger i Saudi-Arabia.

EN AV DEM som har kommet til hver eneste markering, er moren til Ina Tin. Den 90 år gamle pensjonerte læreren ankommer på sykkel, like full av pågangsmot som de andre aktivistene – det er ikke vanskelig å skjønne hvor Ina Tin har fått engasjementet fra. Faren var arkitekt og bodde i «fristaden» Christiania i København. Moren bodde med barna i Danmark fram til Ina var 14 år. Deretter flyttet de til Norge, og moren underviste en tid på Forsøksgym; noe som var

F. Marte Gjærde

01

«Da jeg kom til Norge fikk jeg kultursjokk. På ungdomsskolen var det ikke tradisjon for å stille kritiske spørsmål»

naturlig med hennes bakgrunn fra den danske såkalte «lilleskolebevegelsen» med alternativ pedagogikk, som landet har særskilt tradisjon for. Alternative Ina kom til Norge med to brødre, den tredje ble igjen hos faren i Christiania. – Jeg var vant til frihet under ansvar. Vi valgte for eksempel vår egen timeplan på min barneskole i Danmark. Fantasi

og kreativitet ble fremelsket, og jeg fikk sansen for den toleransen for galskap som utspilte seg i Christiania. Da jeg så vidt hadde kommet i tenårene, fikk jeg være med broren min på de storslagne stuntene til gateteatergruppa Solvog- nen, som hadde sin base i Christiania. Da jeg kom til Norge fikk jeg kultursjokk. På ungdomsskolen var det ikke tradisjon for å stille kritiske spørsmål i timene, det var så autoritært. Inntil jeg begynte på Forsøksgym, sier hun.

PÅ OVERFLATEN framstår hun kanskje ikke like mye som en rebell i dag, fire tiår etter at hun kom til Norge; hun er sobert kledd, elegant og rakrygget, og med velstelt, stort krøllete hår som flommer ned over skuldrene. Nå, godt voksen, bor hun i Oslo, i en delikat møblert leilighet. Kun utvalgte artefakter finner veien inn hit.

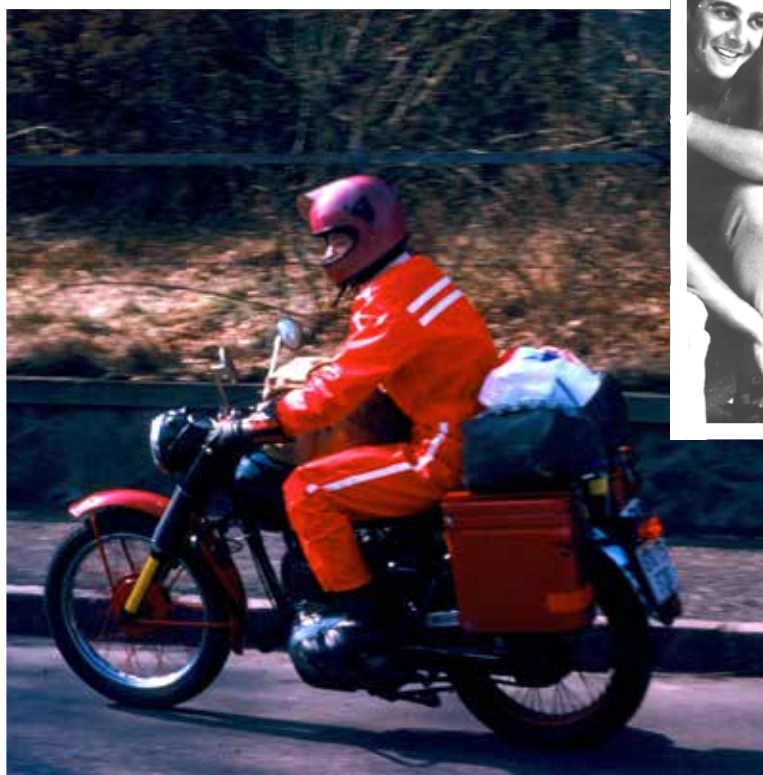
01 Ina Tin har demonstrert for frigivelsen av samvittighetsfanger Raif Badawi siden 2015.

02 Hver seier er ekstremt motiverende for Ina Tin og hennes kolleger i Amnesty.

Men det er nok ganske få, selv Rodeløkka på østkanten av byen, som har lest Koranen på originalspråket og reist så mye i høyrisikoland fra Utenriksdepartementets nei-liste som Ina.

– *Hvorfor begynte du egentlig å studere arabisk? Skjønnte du allerede da at det kunne bli et høyaktuelt språk?*

– Nei, overhode ikke. Vi var tre som studerte språket da jeg begynte. Det var ingen som var opptatt av arabisk i Norge den gang. Jeg hadde opprinnelig lært meg spansk, og på en reise til Spania besøkte jeg den ►

➤ arabiske festningen Alhambra. Her ble jeg overveldet av skjønnheten i den arabiske kalligrafien på veggene og den mauriske arkitekturen. Jeg hørte også språket på en kortbølgeradio og syntes det var så vakkert. Jeg ble fascinert av kraften i det arabiske språket, forteller hun.

– Å studere arabisk ble en utfordring som appellerte til min estetiske sans: jeg ville knekke koden til et språk med et så fremmedartet lydbilde og så vakre skrifttegn. Det ble som å tre inn i et eventyr. Så poesien kom først, politikken senere.

– *Hva tenker du om islam, er det en religion som har mer potensial for undertrykking enn andre religioner, eller har alle ideologier det samme potensialet for systemisk menneskerettighetsbrudd?*

– Jeg opplever at den rollen jeg kan spille, og vi som ikke er muslimer kan bidra med, er nyansering og å skille mellom den religiøse impulsen – det som gjør at folk blir troende – og det som er makt og overgrep. Jeg vil vise hvordan islam er misbrukt for å legitimere vold. Makthaverne i Saudi-Arabia har kapret islam og bruker religionen som et redskap for å avkreve befolkningen total lydighet til den eneveldige og undertrykkende herskeren, sier Ina Tin.

Hun understreker at islam kan tolkes og forstås på mange måter.

– For eksempel kan begrepet «jihad» forstås både som ikke-

«Koransen inneholder både vakre og skremmende formuleringer»

voldelig anstrengelse for troen og som hellig krig. Islam kan definitivt brukes til undertrykkelse, men også til frigjøring. Noen av dem jeg skriver om i boka er fengslet nettopp fordi de våget å nytolke maktens språk, islam. De er farlige for kongehuset fordi de avslører misbruket av religionen. Jeg tror alle religioner kan brukes til undertrykking og til frigjøring. Det finnes allmennmenneskelig visdom i alle religioner. Koranen inneholder både vakre og skremmende formuleringer. Men det er klart, de semitiske religionene har noe eget ved seg, siden de proklamerer én Gud, og følgelig den ene sannhet. I det kan det oppstå mye misbruk. Skulle jeg selv valgt en religion, ville den vært noe i retning av buddhisme, en religion uten den ene guddommen.

HVORDAN OPPLEVER HUN at det hun studerte for over tretti år siden, er blitt en dagsaktuell del av nyhetsbildet, forbundet med terrorfrykt og konspirasjonsteorier om innvandring?

– Hm. Jeg er glad min kunnskap om religion og historie i Midtøsten setter meg i stand til å nyansere et fryktelig svarthvitt mediebilde. Men jeg hadde nok ikke valgt arabisk igjen, om jeg kunne ta det valget på nytt. Jeg hadde valgt japansk, fordi jeg dras mot sider ved den japanske kulturen.

Vi sitter i Botanisk hage, som er fylt av vakre sommerblomster og velduftende sjasmintrær. Her liker hun seg, i oasen av stillhet og skjønnhet som kan fremstå som en slags egen,

nordisk versjon av et japansk Zen-tempel. Ina Tin har drevet med den østlige kampkunsten Aikido siden hun var 21 år. Fortsatt er Aikido del av livet hennes. Det er en slags praktisk øvelse i ikke-vold, som hun er en lidenskapelig tilhenger av.

– Det er den eneste kampkunsten hvor man ikke lærer å møte et angrep med et motangrep. I Aikido handler alt om å absorbere motstanderens energi og gå inn i aggresjonen, møte den og transformere den til ikke-vold. Det krever en total tilstedeværelse og balanse. For meg er Aikido en læringsprosess som gir meg selvrefleksjon, og gir meg en vei til å finne hvile i meg selv, sier hun.

LIVET BESTÅR noen ganger av korsveier, hvor man plutselig må gjøre et tydelig valg. Og for Ina Tin var turen til Spania avgjørende på mange måter, ikke bare for hennes interesse for arabisk. Unge Ina møtte på en mann som ikke godtok å bli avvist av henne. Hun trodde at det verste skulle skje, at hun skulle bli drept den natta i en av Barcelonas bakgater, da han fulgte etter henne og gikk til angrep. Etter å ha kjempet seg fri, kunne hun valgt frykten, hun kunne latt overfallsmannen begrense seg. Hun valgte heller å ikke leve i frykt. Så hun begynte med kampkunst. Broren hennes, som drev med motorsykler, lærte henne å mekke. Hun kjøpte en gammel BSA, satte den i stand og kjørte alene gjennom Europa, tilbake til landet hvor hun hadde opplevd det skremmende overfallet. I ett år kjørte hun rundt i Spania, og videre, over det smale Middelhavs-stredet i ferge, til Marokko og den arabiske verden.

– Den turen var min dannelsesreise. Jeg bodde ikke på hotell en eneste gang, bare hjemme hos folk jeg møtte. Jeg hadde en lang liste ➤

01 De øverste bildene: Barndom i Helsingør, Danmark. På motorsykkel på 80-tallet og sommeren 2018. I midten: På reise i Marokko i 1981, hvor hun bodde privat hos folk hun møtte i Casablanca, med de kulturkollisjoner en enslig vestlig kvinne på motorsykkel medførte.

► over feministbokhandler som jeg dro til hver gang jeg kom til en ny by. Der møtte jeg alltid spennende folk. Min feminisme er vel slik: Jeg bruker minst mulig tid på å klage. Jeg liker å handle, og det er fint hvis det innebærer å erobre mannsbastioner.

Da hun kjørte motorsykkel gjennom Europa og Nord-Afrika og mekket på sykkelen i små landsbyer, samlet folk seg rundt henne og så på med store øyne.

– Jeg svarte ikke til deres forestillinger om kjønn. Det var gøy.

INA TIN ER EN sånn som fikser alt mulig selv, ikke bare motorsykler: Hun syr klær, snekrer, plukker sopp, sylter og baker og sveiser, og skulle klimakatastrofen eller en ny verdenskrig komme, ville hun klart seg ganske bra med selvberging og sin håndverkskunnskap. Men å nevne at dette gjør henne farlig lik en Grünerløkka-hipster, avføder bare et forbløffet sukk.

– Hipster? Er det dette de gjør? Nei, jeg har nok bare alltid vært opptatt av gjenbruk og av å bruke hendene mine. Jeg er jo arvelig belastet, med en far som var arkitekt og et hjem der vi fikset alt selv. Jeg driver ikke mye med shopping, det har jeg aldri gjort. Jeg bor i en liten leilighet og liker å omgi meg med få, vakre ting som gjerne har flere funksjoner samtidig. Jeg leker med spørsmålet om hva som er viktig, hva trenger jeg egentlig?

For Ina Tin hopper ikke på de nyeste trendene. Snarere er karrieren og livet hennes et bevis på det motsatte. Hun jobbet som journalist og forskningsformidler i flere år og jobbet særlig med klimaspørsmål og miljø.

– Jeg kjente at det ble for mye, for tøft for meg å jobbe med klimaspørsmålet. Det gjaldt jo hele klodens eksistens, og med min hang til alvor var det tungt å bære, når jeg også hadde to

«Jeg identifiserer meg sterkt med de verdiene som menneskerettighetsarbeidet representerer»

små barn. I kampen for menneskerettigheter kunne jeg ta i bruk mitt engasjement *her og nå*, sier hun.

Hun ble redaktør i Amnesty. Deretter avanserte hun og ble kommunikasjonssjef. Stikk i strid med det de fleste gjør – kravler oppover, mot toppsjef-jobbene – ba hun om å bli seniorrådgiver, og sa fra seg sjefsjobben med dens portefølje av personalansvar og administrative oppgaver. Hun ville gå mer i dybden, lære mer, få større innsikt. Hvis det er et gjennomgangstema i beskrivelsene av Ina Tin fra venner og kolleger, er det grundigheten. Alvorret. Når hun snakker, virker det som om setningene allerede er formulert, finpusset og korrekturlest før de kommer ut av munnen hennes.

– *Hvorfor ble du ikke forsker, du som er så opptatt av å gå i dybden?*

– Ja, jeg kunne absolutt blitt forsker, jeg har nok legning for det. Men jeg er sammensatt, og har også et bredt samfunnsengasjement. Jeg identifiserer meg sterkt med de verdiene som menneskerettighetsarbeidet representerer. Amnesty er en del av en fantastisk inspirerende, verdensomspennende bevegelse av menneskerettighetsforkjempere som jeg føler meg privilegert ved å tilhøre. Jeg har tøffe, varme og modige kolleger i alle verdensdeler. Det er vanskelig å forestille seg et mer meningsfullt fellesskap å være en del av. Ønsket om

å fordype seg og søke større innsikt kan man få utløp for, uansett hva man driver med i livet.

I 23 år har hun vært i Amnesty, og på den tiden har hun sett mye menneskelig ondskap. Samtidig har hun sett at aktivisme og målrettet menneskerettighetsarbeid kan gi frukter, at det kan forandre liv.

– Men det er klart jeg lurar på om jeg orker av og til. Respekten for menneskerettighetene er under større press i dag enn da jeg begynte i Amnesty. Bruker vi de rette metodene? Klarer jeg fortsatt å forholde meg til all volden?

STORE UTFORDRINGER privat gjør ikke det mindre vanskelig for henne. For nok en gang står Ina Tin overfor et valg. Idet et nært og elsket familiedlem er blitt alvorlig og kronisk syk, må hun igjen velge hva slags retning livet skal ta: om hun vil la fortvilelsen dominere, eller gå inn i utfordringene med livsglede som drivkraft.

– Jeg har lært mye av denne tiden med sykdom i familien. Jeg står tett på eksistensielle spørsmål, og har fått en større takknemlighet over å oppleve det vanvittige mirakelet som livet er. Stikk i strid med det man kanskje skulle tro, har det fått meg til å ønske å dyrke det livsbejende. Jeg tenker at tiden jeg står i nå er åpen. Det gir meg glede å vite at jeg er trygg i meg selv og kan utforske nye, og kanskje uventede sider ved tilværelsen.

Akkurat nå vil jeg velge leken.

01 Botanisk hage er for Ina Tin hennes oase av skjønnhet og stillhet, hvor hun kommer for å slappe av.

F Marte Gjende

SJEKK FRITANKE.NO HVER DAG

Mye mer enn papirutgaven – alle hverdager

NYHETER • REPORTASJER • BAKGRUNNSARTIKLER
• KOMMENTARER • DEBATT

Følg Human-Etisk Forbunds frittstående nettavis på:

facebook.com/fritanke.no

[@fritanke_no](https://twitter.com/fritanke_no)

Tips oss på e-post
fri.tanke@human.no

Vårt mål er en verden **fri** for
religiøs og kulturell undertrykkelse

*Human-Etisk Forbund og Norsk Folkehjelp samarbeider i kampen
mot vold mot kvinner i Rwanda og tilbyr krisehjelp og
støtte til traumatiserte jesidier i Irak.*

Støtt våre prosjekter i Irak og Rwanda!

Les mer på: [www.human.no /internasjonalt/](http://www.human.no/internasjonalt/)

Filosofen, pedagogen og aktivisten John Dewey ble demokratiets fremste forkjemper i sin tid. Hans tanker om sammenhengen mellom kritisk tenkning og demokrati er stadig hyperaktuelle.

DEMOKRATI SOM LIVSFORM

10 moderne tenkere som er viktige for humanismen

Selv om sekulær humanisme er en ung «isme» historisk sett, har den en intellektuell arv som går tilbake til antikken. I denne artikkelserie nummer to presenterer filosof **MORTEN FASTVOLD** ti tenkere fra attenhundretallet og fram til i dag som har fremmet sentrale humanistiske ideer.

5

JOHN DEWEY (1859—1952)
Amerikansk filosof, pedagog og politisk aktivist som ble demokratiets fremste talsmann. Han så demokrati og utdanning i sammenheng, og lanserte nye og radikale pedagogiske ideer med hovedvekt på kritisk tenkning.

Tidligere presentert:
August Comte
John Stuart Mill
(bare på nett)
Henri Dunant
(bare på nett)

Mens antikkens bystat Athen var demokratiets vugge, kan Amerikas forente stater sies å være det moderne demokratiets arnested. Det greske demokratiet tok som kjent slutt i antikken, og helt fram til attenhundretallet sverget man til ulike former for aristokrati, som betyr et styre av de beste (og ikke av folket). Et demokrati endte jo så altfor lett i anarki og tyranni, siden folk flest ikke hadde ikke de kunnskaper og den modenhet som trengtes for å styre en stat.

HELLER IKKE opplysningsfilosofene problematiserte denne hevdvunne antakelsen. Men da de amerikanske grunnlovsfedrene i 1776 løsrev seg fra kolonimakten England og erklærte Amerikas forente stater som en selvstendig nasjon, kom de ikke utenom å gi alle frie menn stemmerett, uten hensyn til titler og formue. Noe adelskap ville man

for all del ikke ha, og i det nybyggersamfunnet som USA fortsatt bar preg av å være, var forskjellen på rik og fattig langt mindre enn i den gamle, europeiske verden.

Dermed gjaldt det å sikre at den nye amerikanske republikken forble demokratisk, og ikke degenererte til et tyranni som følge av at folkeflertallet valgte en leder med totalitære hensikter. For å demme opp for denne overhengende faren ble statsmakten fordelt i tre instanser, slik opplysningsfilosofen Montesquieu hadde anbefalt, og man innførte et tokammersystem der begge kamre kunne blokkere hverandres vedtak, samt en del av presidentens avgjørelser. Først da ville styresettet forhåpentligvis være robust nok til å motstå de forsøk som måtte komme på å avvikle demokratiet.

Amerikanernes vågale forsøk med **demokratiet** overlevde sin første kritiske fase, og man fikk mer og mer øye for demokratiets positive sider. I England gikk John Stuart Mill med visse forbehold god for en demokratisk styreform, så fremt man unngikk et flertallstyranni og et middelmådighe-tens tyranni. Men det var, passende nok, en amerikaner som skulle gi demokrati-ordet den gode klangen det nå har i den vestlige verden. Han het John Dewey, og var både filosof og pedagog og politisk aktivist. Dewey gjorde seg til demokratiets fremste

Illustrasjon: SVEN TVEIT

► forkjemper i sin tid, og ble i løpet av sitt lange liv en av USAs største tenkere.

JOHN DEWEY ble født i 1859 i delstaten Vermont nordvest i USA. Faren drev en butikk, og moren, som var sterkt religiøs, ga ham en kristelig oppdragelse. Som doktorgradsstudent ved John Hopkins-universitet i Baltimore henga den unge Dewey seg til tysk idealistisk filosofi, ettersom hans mentor var sterkt influert av filosofen G.W.F. Hegel. Dewey startet dermed sin filosofiske karriere som hegelianer, noe som fikk en varig innvirkning på hans tenkning.

Men det var en ganske annen filosofisk retning Dewey skulle forbindes med, nemlig **pragmatismen**. Betegnelsen pragmatisme er avledet fra det greske ordet *pragma*, som betyr handling, og denne tankeretningen oppsto i USA på 1870-tallet.

Pragmatismen baserer seg på en naturalisme med røtter tilbake til opplysningsfilosofen David Hume, som anså mennesket som en dyreart, og ikke som noen skapning hevet over naturen. Helt fra vår arts

«Det gjaldt å gi de oppvoksende generasjoner så mye vett og forstand at de ikke lot seg forlede av demagoger»

er for å løse praktiske problemer vi har utviklet vår tenkevne, og ikke for å tenke abstrakte tanker i kontemplativ ro. Ut fra vår natur er vi i stedet innstilt på å tenke at «Hvis dette fungerer i praksis, må det være riktig». Også våre vitenskapelige innsikter er basert på en slik tenkemåte.

Pragmatismen stiller seg følgelig avvisende til alskens platonske forestillinger om evige sannheter og ideer som eksisterer uavhengig av oss mennesker. Hva som er riktig eller sant, får i stedet en midlertidig karakter, slik at det vi i dag anser som sant, kan være uholdbart i morgen dersom nye praktiske erfaringer, inkludert vitenskapelige funn, viser dette. Det eneste kriteriet vi til syvende og sist har for å avgjøre hva som er sant, er hva som i praktisk handling vil gjøre en forskjell. Da blir antakelser som ikke har noen tenkelige praktiske

tidligste tider har vi mennesker måttet klare oss som best vi kunne i en mangslungen og ofte ugjestmild verden. Dermed har problem-løsning vært et konstant hovedanliggende. Det

1 Demokrati

['styre ved folket' – gresk opprinnelse, sammensatt av *dēmos*, 'folk', og *kratos*, 'styre, makt'] Demokratiindeksen måler graden [0-10] av demokrati i 167 land og er basert på 60 indikatorer i kategoriene *frie og rettferdige valgprosesser, sivile rettigheter, regjeringens funksjonalitet, politisk deltagelse og politisk kultur*. Per 2017 var bare 20 land listet som 'fullverdige demokratier'. Norge skåret 9,87 og lå på topp.

[Kilde: Economist Intelligence Unit (EIU)]

konsekvenser, meningsløse, filosofisk sett.

DEWEYS FORM for pragmatisme fikk et særegent organisk preg. Den fokuserer på hvordan vi mennesker og alt annet levende er organismer som konstant interagerer med omgivelsene, i et dialektisk samspill. Her merkes Deweys hegelianske ballast, ettersom Hegel har en lignende dialektisk forståelse på begrepene og ideenes område. Ifølge Hegel er begreper og ideer ikke faste, avgrensbare størrelser, for de har en indre dynamikk som fører til tanke-messige konflikter, som så må løses i en høyere tankemessig enhet. Selv om pragmatisten Dewey, til forskjell fra Hegel, mener at det er materielle forhold, og ikke ideer, som driver historien fremover, gjør han like fullt bruk av en hegeliansk tenkemåte i sin naturalistiske filosofi.

Ut fra sin dialektiske betraktningssåte avviste Dewey all form for filosofisk reduksjonisme – som at alt som finnes er materie, slik at alt til syvende og sist handler om atomer, eller at smerte og behag er det som styrer oss mennesker og andre dyr i alt vi gjør. Selv om ingen av delene er direkte usant, blir en slik reduksjonisme for nærsynt.

2 Pragmatismen

[av gresk *pragma* – handling eller anliggende] – filosofisk retning som legger vekt på handling og på det å løse problemer i verden. Felles for de ulike retningene av pragmatism er synet at vår kunnskap ikke kan ha et *absolutt* sikkert grunnlag. Alt vi vet er feilbarlig og reviderbart.

[Kilde: SNL.no/wikipedia.org]

Da taper vi samspillet mellom en organisme og dens omgivelser av syne – og det er i dette samspillet de filosofisk interessante emnene oppstår, som erkjennelsesteori, etikk og estetikk.

DET VAR FØRST i 1894, da Dewey flyttet til Chicago etter å ha fått en professorstilling ved byens nyopprettede universitet, at han ga seg pragmatismen i vold. Da hadde han også giftet seg med en av sine studenter ved sitt tidligere lærested, som var Michigan-universitetet i provinsbyen Ann Arbor.

Deweyes kone Alice var svært oppvakt og var blitt oppdratt av sin fritenkerske bestefar. Hun hadde dermed langt mer radikale ideer enn sin ektemann. Dette fikk innvirkning på hans tenkning, og var sterkt medvirkende til at han oppga sin kristne barnetro og ble den sekulære og radikale filosofen og aktivisten John Dewey vi kjenner.

Også storbyen Chicago, med sin sterke industrielle vekst, kombinert med en stor befolkningsvekst og sosial uro samt et ustabilt styre og stell, ble en skjellsettende erfaring. Særlig en stor og bitter streik på en jernbanevognfabrikk, som førte til at lovverket for arbeidslivet ble endret, vekket

«En demokratisk ethos kjennetegnes ved evnen og viljen til å gå i dialog med andre, også når uenighet oppstår»

Deweys sosiale engasjement. Han sympatiserte sterkt med de streikende arbeiderne og plasserte seg på den politiske venstresiden.

Men det var pedagogikk og skolereform som først og fremst opptok ekteparet Dewey.

I CHICAGO VAR DE med på å stifte en «laboratorieskole», og det var her – helt fram til Dewey i 1904 fikk en professorstilling ved Columbia-universitet i New York og familien flyttet dit – han utviklet sine nye og radikale pedagogiske ideer. Disse gikk imot den tradisjonelle oppfatningen om at kunnskap er kunnskap, uavhengig av tid og sted. Så vel Hegel-studiene som pragmatismen hadde gitt han et våkent blikk for at kunnskap ikke er noe statisk, men er i stadig endring, i takt med utviklingen av samfunnet for øvrig. Læring må derfor baseres på noe annet og *mer* enn kateterundervisning og pugging, selv om elevene ganske visst må tilegne seg basiskunnskaper i både realfag og humaniora, slik at de er oppdaterte på hva vi på et vitenskapelig grunnlag kan

utsi om verdens beskaffenhet.

Dewey opponerte også mot synet på barn som uferdige voksne, og mot skolens ensidige fokus på det man som voksen trengte å vite.

Visst er kunnskaper viktig for voksenlivet, men undervisningen må like fullt fokusere på barna der de er, og se verdien i deres naturlige hang til å utforske verden.

Viktigst av alt er å lære barna kritisk tenkning. Ved å la elevene få drøfte et tema av filosofisk art i fellesskap, under lærerens kyndige ledelse, får de oppøvd sine tankeferdigheter. Gjennom et slikt undersøkende fellesskap erfarer de også at vi mennesker er feilbarlige, og derfor må tenke sammen for å få våre tanker korrigert. Forestillingen om det isolerte individ som finner fram til sannheter helt på egen hånd, har ingen plass i Deweys pragmatistiske syn på hvordan kunnskap oppnås.

Når Dewey snakker om kritisk tenkning, skjeler han til moderne, eksperimentell vitenskap, som har utviklet metoder og kriterier for kritisk undersøkelse som er anvendbare langt utenfor vitenska- ►

► pens område. Også i dagliglivet kan vi sette ord på hva vi finner ugreit eller problematisk, for så å foreslå en mulig løsning, som så prøves ut, hvorpå vi får se hva resultatet blir. Oppnår vi ikke det vi ønsker, får vi gjøre et nytt forsøk. Og enda et nytt hvis heller ikke *det* lykkes, og så videre.

AT EN OPPØVING av elevenes evne til kritisk tenkning har stor betydning for å gjøre dem til gode demokratiske samfunnsborgere, var innlysende for Dewey. Det gjaldt å gi de oppvoksende generasjoner så mye vett og forstand at de ikke lot seg forlede av demagoger og andre som ville utnytte demokratiet til å skaffe seg uforholdsmessig mye makt.

En slik pedagogisk reform ville ikke bare bidra til å opprettholde demokratiet. Den ville også utvikle det Dewey kaller *en demokratisk ethos*. Med ethos menes en grunnleggende holdning og væremåte som

«Dewey hadde en usvikelig tro på folkevettet – på at den jevne kvinne og mann vitterlig har en god nok evne til å tenke rasjonelt»

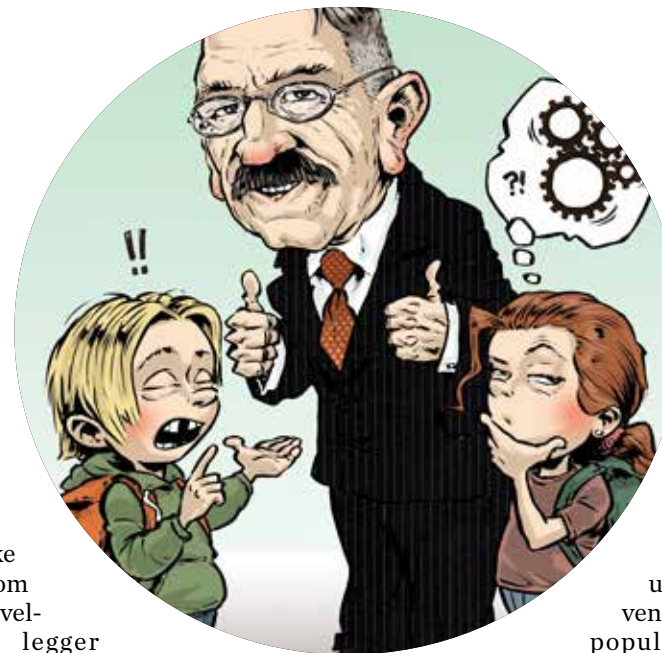
kan forsterkes eller svekkes gjennom samspillet mellom den enkelte og samfunnet. En demokratisk ethos kjennetegnes ved evnen og viljen til å gå i dialog med andre, også når uenighet oppstår, og ved evnen og viljen til å håndtere uenighet på et fredelig vis, der man respekterer hverandre til tross for uenighet, og følger skrevne og uskrevne spilleregler for hva som er greit og ikke greit. Dette kommer

ikke av seg selv, men må innøves og holdes ved like.

Ikke bare skolen, men også lokalsamfunnet må derfor utformes slik at en demokratisk ethos får gode vekstvilkår. Lokalsamfunnet må gjøres til en arena for den enkeltes utvikling og personlige vekst, som bare kan skje i et organisk samspill med andre. Her handler det om å ta avgjørelser i fellesskap slik at alle respekteres og anses som likeverdige. Da blir demokrati nærmest uvilkaarlig den naturlige væremåte – ja, til en livsform, som i bunn og grunn er den foretrukne livsform for oss mennesker. Dermed er demokrati noe langt mer enn et blott og bart styresett, basert på formalia som allmenn stemmerett, maktfordeling og rettigheter.

IKKE UVENTET ble Deweys visjon om et samfunn basert på en demokratisk ethos møtt med kritikk, også fra liberalt hold. Der var den rådende oppfatningen at man får nøye seg med et minimums-demokrati med folkevalgte representanter som tar avgjørelser på sine velgeres vegne. Noe mer kan vi ikke forvente av folk flest i en stadig mer komplisert og uoversiktlig verden.

For Dewey var en slik «demokratisk realisme» bare en ny versjon av den aristokratiske ethos, som utsier at det er de beste som må styre. Dewey hadde en usvikelig tro på folkevettet – på at den jevne kvinne og mann vitterlig har en god nok evne til å tenke rasjonelt og ivareta egne og andres interesser på et konstruktivt vis. Vel å

merke dersom omgivelsene legger tilstrekkelig til rette for dette – noe som slett ikke var tilfellet på Deweys tid, og heller ikke i dag. Er folk flest for umodne og kunnskapsløse til å velge de representanter som burde velges, skyldes det at deres omgivelser oppmuntrer til umodenhet og kunnskapsløshet. Og da er det disse, og ikke folk flest, vi bør klandre.

Resepten må derfor bli «Mer demokrati!» gjennom ulike reformer som nører opp om en demokratisk ethos. Her oppmuntrer Dewey til grasrot-aktivisme og til etablering av organisasjoner for å sikre marginaliserte samfunnsgruppers rettigheter. Han sluttet seg blant annet til First Humanist Society of New York, historiens første sekulære humanist-organisasjon, som ble stiftet i 1929.

DEWEY VAR med sin aktivistiske grunnholdning en ihuga populist – og da i en helt annen forstand enn den populisme der «folket» helt feilaktig fremstilles som en enhetlig og harmonisk størrelse, mens meningsmotstandere utropes til «folkets fiender». Dette er

en demokrati-undergravende form for populisme som han ville ha motsatt seg på det sterkeste.

Dewey var en visjonær som så hva som trengtes for å gjøre verden til et bedre sted, men som ikke hadde tidsånden på sin side. Da han for hundre år siden skrev at skolen først og fremst bør lære elevene å tenke kritisk, var industriell samlebåndproduksjon og tidsstudier – den såkalte taylorismen – blitt tidens melodi. Til dette trengtes ikke arbeidere som tenkte kritisk og selvstendig. Skolen kunne derfor nøye seg med å gi elevene elementære lese-, skrive- og regneferdigheter, samt en dose patriotisme og kristendomskunnskap.

Heller ikke Deweys resept om mer demokrati har vunnet særlig gehør. Til tross for alle festtaler om demokratiets fortreffelighet er det stadig en «demokratisk realisme» som rå. Men nå, som vi har innsett at de vestlige demokratier ikke kan tas for gitt, har resepten fått fornyet aktualitet. Interessen for Deweys tenkning har i tråd med dette tatt seg opp igjen. Dette er noe som ikke minst livssynshumanister bør merke seg.

HUMANISMENS IDEER

Synes du denne artikkelen var interessant? Du finner alle tidligere artikler i våre to serier Humanismens ideer på fritanke.no. Her kan du lese om ulike tenkere hvis ideer har påvirket det humanistiske livssynet – både oldtidsfilosofer som Sokrates og Aristoteles, middelalderutenkere, opplysningsfilosofer som Voltaire, Diderot, Hume og Kant, samt modern tenkere som John Stuart Mill og Charles Darwin.

Videre lesetips

Lite eller intet av Deweys svært omfattende litterære produksjon er oversatt til norsk, og det finnes heller ingen sekundærlitteratur om ham på norsk. Man er dermed henvist til engelskspråklige publikasjoner. Her anbefales hans bok *Democracy and Education*, som finnes i flere utgaver, samt *Art as Experience*, som flere kommentatorer anser som hans viktigste bok. Av sekundærlitteratur anbefales antologien *The Cambridge Companion to Dewey*, Cambridge University press, 2010.

Brett opp ermene og fortsett kampen!

De universelle menneskerettighetene utfordres fra mange hold. Er vi i ferd med å få en post-menneskerettighetsverden?

Hva er menneskerettigheter?
Leder for Menneskerettighetsakademiet, [Lillian Hjorth](#), skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

I desember i år fyller Verdenserklæringen om menneskerettighetene 70 år. Jubileet skjer i en utfordrende tid. Freedom House rapporterer at for tolvte år på rad er det flere land som opplever demokratisk tilbakegang enn de som erfarer demokratisk fremgang. Viktige stater som Russland og Tyrkia blir mer autoritære og i Polen og Ungarn trues ytringsfriheten og maktfordelingsprinsipper. Høyrepopulismen vokser og minoriteter diskrimineres. Mens migranter og flyktninger drukner i Middelhavet, konkurrerer politikerne om den strengeste asylpolitikken. I FNs menneskerettighetsråd sitter «verstingstater» og USA styres via trusler på Twitter.

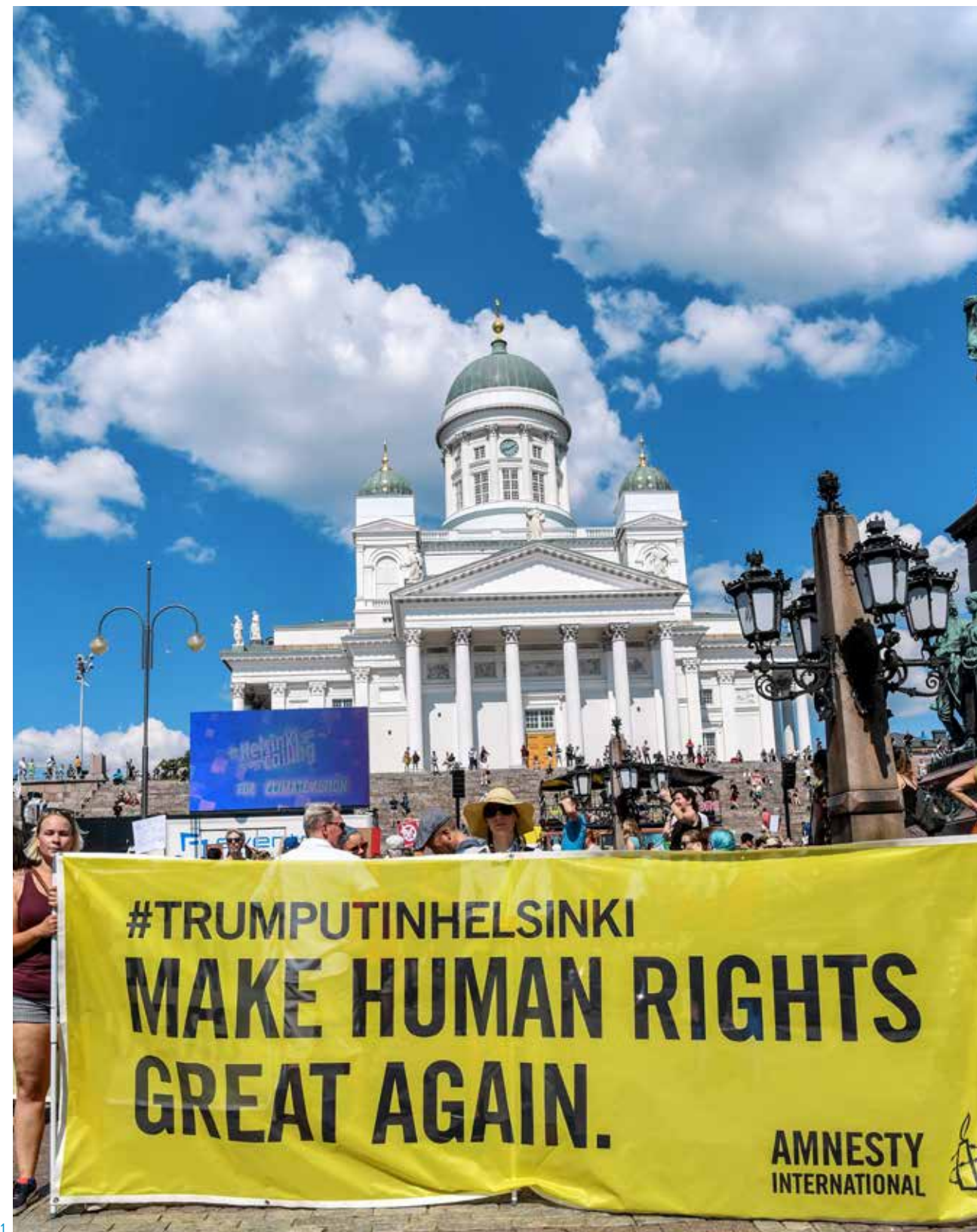
Det er kanskje ikke så rart at noen frykter at menneskerettighetene ikke vil rekke å fylle 80 som fortsatt universelle? Er vi på vei inn i en post-menneskerettighetsverden?

DET ER KLART AT menneskerettighetene for tiden er under press. Når demokratier svekkes, blir det

dårligere kår også for menneskerettighetene. Autoritære ledere gjør det de kan for å hindre folks ytringsfrihet og politiske deltakelse. Aktivister blir fengslet eller drept. For uansett hvor «snille» rettighetene ser ut på papiret, er de – i samfunn der de ikke respekteres – i sin natur konfronterende. Når folk tar til gatene, er det ofte økt respekt for sine rettigheter de krever.

Hva kan gjøres for å styrke menneskerettighetene? Som borgere og humanister bør vi holde oss orientert, samt søke og også formidle kunnskap. Det siste året har det vært mye debatt om de menneskerettslige systemene. Det er ikke gitt at all utvikling er av det gode. Typiske innvendinger er at systemene ikke er tilstrekkelig demokratisk forankret og at praksisen, for eksempel i Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD), beveger seg for langt bort fra kjernen av hva rettighetene bør handle om. Når «alt mulig» behandles som menneskerettsbrudd – som professor Ole Gjems-Onstad hevder, med henvisning til saker i EMD om hva barn skal kunne hete, parkeringsbøter og norske festeavgifter – kan det redusere legitimiteten til de fundamentale rettighetene. Han har terget på seg mange med sin noe konfronterende form, ►

01 Menneskerettsaktivister demonstrerte da Putin og Trump møttes i Helsinki tidligere i år.

01

F NTB scanpix

01

«Når demokratier svekkes, blir det dårligere kår også for menneskerettighetene»

men poengene er relevante. Den påfølgende debatten har vært opplysende. Nasjonal Institusjon for Menneskerettigheter (NIM) ved blant andre direktør Petter Wille, svarer at EMD har behandlet 20 000 saker siden 1959 og at det ikke er oppsiktsvekkende at noen synes å være «kuriøse». Slikt skjer i alle domstoler. De aller fleste sakene handler om grove krenkelser, som brudd på rettfærdig rettergang, frihet og sikkerhet. Land med store problemer, som Russland, Tyrkia, Romania og Ukraina, har flest saker mot seg. Systemet sikrer åpenhet om utviklingen i Europarådets 47 medlemsland, og for tusenvis av mennesker er EMD deres siste sjanse.

ANDRE INNSIGELSER er at menneskerettighetene er blitt en «sekulær religion» og at de ikke er så universelle som det påstås. Hvorfor ikke benytte jubileumsåret for Verdenserklæringen til å svare at rettighetene selvsagt aldri har vært «gudegitte», men tvert imot bestemt av statene som høyst villede og nødvendige? Hvorfor

ikke fortelle om den tunge kampen mot fascismen og kommunismen, en kunnskap som, ifølge Freedom House, mangler blant dagens unge, og som kan forklare deres apati og manglende tro på det demokratiske prosjektet?

Jubileet kan brukes til å minne om at det var andre verdenskrigs grusomheter – med mer enn 55 millioner drept, nazistenes overgrep og Holocaust – som førte til at det unge og aktivistiske FN bestemte seg for å utforme et lovverk om menneskerettigheter. Professor Johannes Morsink, som har analysert prosessen, sier at de som formulerte Verdenserklæringen, ikke trengte å knytte arbeidet til abstrakte filosofiske teorier, fordi krigens grusomheter var mer enn nok:

«This link with experience explains why so many delegates from so many different social, political, cultural, and religious systems could nevertheless agree on a list of rights. (...) To see the truths of the Declaration, we need to listen to those who tell the story of the Holocaust.»

STILT OVENFOR DEN horrible virkeligheten, ble statenes vilje til å enes viktigere enn hver og ens særlige ønsker.

Menneskerettighetenes historie handler om en utvidelse av hvilke rettigheter som gjelder og hvilke grupper som er verdige nok til å ha dem. For 250 år siden var slaveriet utbredt og for 100 år siden var kvinnene utelatt fra politikken i de fleste land. Først med Verdenserklæringen, fikk «enhver» de samme rettighetene. Nåtidens moderne oppfatning av menneskerettigheter, er basert på en radikal demokratisering av ideen om menneskeverdet, noe som også blir et argument for deres universelle gyldighet i dag – og i morgen. Selvsagt er de langt fra å være universelt oppfylt,

F NTB scanpix

02

«Mens teoretikerne analyserer rettighetenes rekkevidde bak sine skrivebord, bruker aktivistene dem i kampen for mer demokrati»

og en del steder omfavnes heller ikke verdiene. Det betyr ikke at de ikke vil få gjennomslag på lengre sikt. Relevant er at stater i Amerika, Afrika og i den muslimske kulturkrets også utvikler egne dokumenter og mekanismer. Også her er det selvsagt uenighet og diskusjon om innhold. Systemene utvikler seg i rykk og napp og er langt fra perfekte. Men for at de skal kunne forbedres, trengs analyse, kunnskap og debatt. Hever man blikket (noe man bør gjøre når det handler om menneskerettigheter), ser man imidlertid at det går sakte, men sikkert fremover.

Mens teoretikerne analyserer rettighetenes rekkevidde bak sine skrivebord, bruker aktivistene dem i kampen for mer demokrati. De trenger vår moralske, politiske og finansielle støtte. Vi bør også kreve av våre

myndigheter å tørre å tone flagg. Arbeidet kan nemlig gi resultater. Da opposisjonspolitikeren Ilgar Mammadov for fem år siden våget å stille til valg mot presidenten i Aserbajdsjan, ble han dømt til fengsel i syv år. Samme år slo Europadom-

stolen fast at straffesaken mot ham var politisk motivert, og at den virkelige årsaken var å få ham til å tie stille. Da han ble sluppet fri i august i år, ga han unge menneskerettighetsaktivister æren: – Uten disse menneskenes solidaritet, innsats og støtte ville ikke dette ha vært mulig.

MENNESKERETTIGHETENE som idé er nok blitt for grunnfestet og systemene for robuste, til at vi vil entre en post-menneskerettighetsverden i overskuelig fremtid. I sin bok *The History of Human Rights* (2004)

01 Den aserbajdsjanske opposisjonspolitikeren ble sluppet fri fra fengsel i august ga han unge menneskerettighetsaktivister æren.

02 Markering for likeverd for homofile, kvinners rettigheter og frie valg i forkant av årets presidentvalg i det stadig mer autoritære Tyrkia.

viser Micheline R. Ishay at historiske fremganger for ideer om menneskerettigheter ofte er blitt etterfulgt av alvorlige tilbakeslag. Imidlertid klarer ikke de reaksjonære kreftene å utligne det som er vunnet i fortiden. Snarere bevares den menneskerettslige gevinst, fordi hver generasjon bygger på håpet og det som forgjengerne har oppnådd, mens de selv kjemper videre for å forbedre sine eksistensbetingelser.

Økt respekt for menneskerettighetene er en forutsetning for en demokratisk utvikling. Det er bare å brette opp ermene og fortsette innsatsen!

Å gjøre tilfeldige vennlige handlinger har blitt en trend. Hvorfor er noen kritiske?

TILFELDIG VENNLIGHET

T Norunn Kosberg, filosof og forfatter

Smiler du til fremmede, og ville span-dert kaffe hvis personen foran deg i køen på kafeen oppdager at hun har glemte lommeboka hjemme? Da er du kanskje en RAKtivist? En RAKtivist er en som stadig utfører *tilfeldige vennlige handlinger* (Engelsk: Random Acts of Kindness). Ifølge forkjempere for RAK vil handlinger som å smile til en fremmed eller å betale for noen som har glemte penger, ikke bare glede andre, men gjøre deg selv gladere også. De får støtte fra vitenskapen. Forskning tyder på at det gir større glede å kjøpe en gave til andre enn å kjøpe en til deg selv. I *The Journal of Happiness Studies* skriver japanske forskere at vi blir lykkeligere

gere bare av å tenke over hvilke gode handlinger vi har gjort mot andre i løpet den siste uken.

IDEENE SPRRER SEG og ulike grupper og initiativ har poppet opp flere steder: *Feed the deed* er en kampanje der man som regel filmer seg selv når man gjør en god gjerning for så å utfordre andre til innen et døgn å fortsette kjeden av gode handlinger. Initiativet har spredt seg til rundt 30 land; Fenomenet *Caffè Sospeso* oppstod i Napoli, der en som var heldig stilt økonomisk betalte for to kaffe, slik at mindre heldige kunne komme innom kafeen og få en gratis kaffe; Vennlighetskampanjen *Kindspring*, med over 100.000 medlemmer, mener små handlinger kan endre verden. På nettsidene deres kan historier om vennlighet deles til inspirasjon for andre.

Og hvis du synes det er vanskelig, finnes det også gratiskurs i vennlighet, der du over 12 dager får en ny leksjon med tips om enkle vennlige handlinger du kan gjøre.

«Den største glede du kan ha, det er å gjøre andre glad», skrev min kloke lærerinne Toril i minneboka på ►

01 Kan små gode gjerninger endre verden? Eller skaper tilfeldig vennlighet heller urettferdighet i hvem som mottar hjelp?

► barneskolen. Her var hun helt i tråd med den greske filosofen Aristoteles, som for over to tusen år siden hevdet at man blir lykkelig av å være et godt menneske. Samtidig som man bidrar til noe godt for verden, gjør gode handlinger godt for oss selv.

SÅ HVORDAN KAN slike impulsive utbrudd av godhet på noen måte være negativt?

Noe av kritikken mot tilfeldige vennlige handlinger er nettopp at de er *tilfeldige*. Dermed treffer de ikke nødvendigvis dem som trenger det mest. En som tok en mer eller mindre spontan avgjørelse om å gjøre en god handling var 40-årige Paul Wagner fra Philadelphia i USA. Han leste historien om en desperat kvinne som sårt trengte en ny nyre, og tok avgjørelsen om å donere bort den ene nyren sin.

Var dette en etisk høyverdig handling av Wagner – en solskinnshistorie med en lykkelig utgang? Ikke alle mener det. Enkelte kritikere mente at dette var sniking i transplantasjonskøen. Noen leger uttalte at slike tilfeller av hjelp til tilfeldige enkeltpersoner undergraver systemet med ventelister som skal gjøre at de som trenger det mest får hjelp. I USA dør omkring 5000 mennesker hvert år som følge av at de ikke blir operert i tide. Er det riktig å plukke ut en tilfeldig enkeltperson man får omtanke for, når det er tusener som trenger hjelp og kanskje har ventet lengre?

Impulsive utbrudd av godhet er altså ikke helt uproblematisk. På den annen side: Dersom Wagner ikke hadde fått sympati med denne enkeltpersonen, ville han antageligvis ikke donert bort nyren sin i det hele tatt.

KRITIKERE HAR PÅPEKT det kan bli urettferdig når det blir tilfeldig hvem som

«Det er påvist at vi er mest generøse mot dem som ligner oss selv»

får glede av de vennlige handlingene. Våre bias vil dessuten påvirke hvem vi føler for å hjelpe. Det er påvist at vi er mest generøse mot dem som ligner oss selv.

De som kaller seg *effektive altruister* gir ikke nødvendigvis til lokale gode formål, men er opptatt av å hjelpe der det trengs mest. De gir heller ikke til et bestemt barn eller til veldedige formål som har berørt dem personlig. De retter hjelpen mot de områdene der bidragene vil ha best virkning. Slik prøver de å gjøre verden til et bedre sted på den aller mest effektive måten. Kontinuerlig vurderer de hvilke organisasjoner som driver det mest effektive hjelpearbeidet. For tiden er det en organisasjon som bekjemper malaria (Against Malaria Foundation) som, ifølge Effektive altruisters beregninger, redder flest liv for pengene.

For mange effektive altruister er det slik at hundrelappen vår ikke kommer mest til nytte ved å span dere kaffe på en tilfeldig person eller å la den forsvinne i koppen til tiggen utenfor butikken i det du impulsivt føler for å være gavmild. I stedet er det er bedre å sørge for at hundrelappen går til å hjelpe dem som trenger det mest.

Random acts of kindness-bevegelsen er på et vis motsatsen til *effektive altruister-bevegelsen*, selv om begge ønsker å gjøre godt i verden. Mens altruistene er opptatt av å drive målrettet hjelpearbeid der det trengs mest, er RAK-bevegelsen fokusert på

gledespredning og hjelp til mennesker i vår umiddelbare nærhet. En utfordring ved det siste, som mange har påpekt, er at vårt ansvar for andre også gjelder mennesker vi ikke er i umiddelbar kontakt med.

MEN DET ENE utelukker kanskje ikke det andre? Kanskje vi kan bry oss om de som lider i fjerne strøk samtidig som vi er vennlige mot de som omgir oss? Har vi ikke uansett et visst ansvar for menneskene i våre omgivelser? Enkelte etiske retninger hevder nettopp at vi alle er delansvarlige for livet til de menneskene vi møter, for i konkrete møter med andre personer oppstår et ansvar. Tankegangen er at vi bærer noe av den andres liv i våre hender i ethvert møte med andre. Vi vet ikke hva vår oppførsel kan få å si for andre. Derfor bør vi være vennlige og hensynsfulle.

For britiske Scott Moon (42), som lider av MS og en hjernesvulst som ikke kan opereres, er dagene monotone og han kommer seg nesten ikke ut. I avisa The Guardian takker han sin lokale iskrem-selger for å ta seg tid til å slå av en prat. – En liten prat og muligheten til å le litt sammen med noen betyr veldig mye for en som meg, forteller Moon. Å være iskremselger handler ikke bare om å selge is, men om å være et menneske som møter andre på en god måte. Det samme gjelder alle andre som møter mennesker på sin vei.

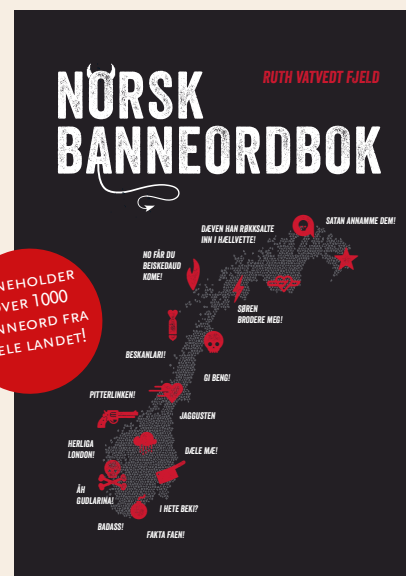
Videre lese- og filmtips

Utfordring til vennlighet:

www.kindspring.org

Effektive altruister:

givewell.org/charities/top-charities

Til alle tider og i alle kulturer har det eksistert regler eller grenser for hva det har vært lov å si. Ord og uttrykk som ikke var lov, var tabu. Det fins dokumentasjon på språklige tabuer i de aller eldste skriftene vi har, f.eks. fra det gamle Egypt for ca. 3000 år siden. Også i de eldste norrøne skriftene finner vi dokumentasjon på runeinnskrifter som inneholder tabuord.

Ruth Vatvedt Fjeld
NORSK BANNEORDBOK

Kr 277 for HEF-medlemmer
(ord. pris 369)

Det var ingen lek å være barn før i tiden. Barsedødeligheten var høy, barnarbeid var vanlig, og barn ble solgt eller gitt bort hvis familien ikke hadde råd til å forsørge dem. Hvis de da ikke ble sendt til ammer, satt bort på legd eller satt ut i skogen.

De onde gamle dager. Barneoppdragelse gjennom tidene byr på både dypt rystende og overraskende humoristiske glimt fra vår ikke altfor fjerne fortid.

Cecilie Winger
DE ONDE GAMLE DAGER.
Barneoppdragelse gjennom tidene
Kr 284 for HEF-medlemmer
(ord. pris 379)

I denne boka møter vi Saudi-Arabias kritiske stemmer. De bruker mobil, blogg og bilnøkler. Regimet tyr til Gud, olje og maktbruk. Mye står på spill. Friheten til de som ytrer seg, men også landets og regionens fremtid.

Norge deltar med ord og handling: Støtte til de som forsvarer menneskerettighetene, men også investeringer som bidrar til at de blir dømt som terrorister.

Ina Tin
SAUDI-ARABIA.
Sverdet og stemmene
Kr 284 for HEF-medlemmer
(ord. pris 379)

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ [facebook](https://www.facebook.com/humanistforlag)

OG FØLG OSS PÅ [twitter](https://twitter.com/humanistforlag)

Jeg ønsker å bestille stk *Banneordbok* à kr 277 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 369*)

Jeg ønsker å bestille stk *De onde gamle dager* à kr 284 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 379*)

Jeg ønsker å bestille stk *Saudi-Arabia* à kr 284 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 379*)

Jeg ønsker å bestille stk *Den grønne lykken* à kr 277 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 369*)

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERT AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

SEVEN TYPES
OF ATHEISM
JOHN GRAY

[Penguin Books
2018]

Kjepphester ødelegger ateismeanalyse

Den britiske filosofen John Gray, selv ateist, er kjent som en krass kritiker av de fleste varianter av ateisme og livssynshumanisme. I tidligere bøker, og nå også i sin siste bok, *Seven Types of Atheism*, hevder Gray at livssynshumanisme ikke er annet enn en sekulær tro på fremskritt. Dette er, ifølge ham, en tankegang som stammer fra de monoteistiske religionene, som kristendom og jødedom, og skyldes blant annet disse religionenes tro på frelse og gudens tilbakekomst. Han mener derfor at de fleste former for ateisme nærmest er en videreføring av monoteismen. Selv om humanetikere ikke er religiøse, har de overtatt kristendommens idé om at mennesket er utvalgt og står over andre arter.

Kritikk av monoteismens fremskrittstro og lineære historiesyn er en kjepphest Gray har forfulgt i flere bøker, også denne. Det gjør at han mislykkes i å gripe hva ateisme er. Når han kritiserer ateismen for å være opphengt i monoteismen, fremstår det

snarere som det er Gray som er opphengt i dette.

Det er derfor ikke ateisme han hovedsakelig angriper i boka, men snarere *teleologi* – læren om at alt har et endelig mål. Kristendommen er, i likhet med islam og jødedom, altså et *teleologisk* trossystem (telos = mål fra gresk). Gray har rett i at kristendommen i høyeste grad er målorientert – hvor frelse, guds rike og tilbakekomst på jorden er det ultimate målet – og dermed har en lineær historieforståelse. Det er et slikt historiesyn, som nærmest forutsetter at alt blir bedre og bedre, Gray argumenterer mot. Det er en illusjon, mener han, og hevder at et syklisk historiesyn er mer korrekt. Han viser til at urett og ondskap oppstår i stadig nye forkledninger, i dag for eksempel som menneskesmugling og tortur.

I boka deler Gray opp ateisme i *sju ulike former*. Det er uklart hvorfor han velger dette grepet – særlig når flere av variantene han beskriver ikke tydelig lar seg skille fra hverandre. Den første formen for ateisme er *nyateismen*, som han misliker sterkt. Her er det lite nytt eller interes-

sant, mener Gray, og nyateisten Sam Harris får gjennomgå. Nummer to er *sekulærhumanismen*, som de fleste medlemmer av Human-Etisk Forbund kanskje kunne forventes å føle tilhørighet til. Den tredje er den type ateisme som Gray mener har laget religion ut av vitenskap. Nummer fire er det han kaller *moderne politiske religioner*, som kommunisme og nazisme. Den femte kaller han *gudshaterne*, og som eksempel på slike trekker han frem filosofen og forfatteren Marquis de Sade og forfatteren Fjodor Dostojevskij. Den sjette er ateismen som benekter en skapergud uten å henfalle til «humanisme», her er filosofen George Santayana og forfatteren Joseph Conrad (*Mørkes hjerte*) blant eksemplene. Den sjuende det han karakteriserer som *den mystiske ateismen*, som blant andre filosofene Schopenhauer og Spinoza tilhører. Selv føler Gray tilhørighet og sympati med de to siste retningene, nettopp fordi disse, ifølge ham, ikke henfaller til en tro på progresjon.

Boka fremstår som en samling essays, en serie frikoplede biografier av mer eller

mindre kjente ateister, som ikke helt henger sammen tematisk. Den kunne heller hatt tittelen «Historiske ateisters liv og levnet». Til tider blir disse ateistenes liv noe oppramsende og unødvendig detaljert beskrevet. Vi får til dels obskure pussigheter om ateister som Marquis de Sade og Nietzsche.

Hva sier så Gray om den sekulære humanismen? Det kapittelet består hovedsakelig av en gjennomgang av to filosofer, britiske John Stuart Mill (1806-73) og russiskfødte Ayn Rand (1905-1982). For en humanetiker er det overraskende at Rand omtales her. Det fremstår som usaklig fordi det er vanskelig å se noen kopling, da Ayn Rands teori om objektivisme, står langt fra sekulær humanisme. Tvert imot vil nok de fleste humanetikere ta sterk avstand fra hennes teorier om at egoisme er en dyd, hennes avvisning av velferdsordninger og felleskap, og synet på altruisme som en last. Selv om Rand var ateist kan hun ikke sies å være humanist. Gray gjør heller ikke noe forsøk på å begrunne hvorfor Rand hører inn under den sekulære humanisme.

En humanetiker vil derimot ha sympati med ideene til filo-

sofen John Stuart Mill – som Gray omtaler som «rasjonalitetens helgen». Den ikke-troende Mill har likevel en tro og en overbevisning, som han deler med mange av dagens sekulære humanister, hevder Gray: Mill tror at fornuften skal bringe menneskeheten fremover. Dette må vi humanetikere kanskje også si oss skyldig i? Tror vi ikke nettopp på at vitenskap, kunnskap og opplysning kan bringe verden fremover? «En vitenskapelig tenkemåte er en av våre beste verktøy for å skaffe oss pålitelig kunnskap om verden», heter det til og med i det nordiske humanistmanifestet fra 2016. Det er ikke så rart at vi tror på dette når vi ser at vitenskap har gitt oss vaksiner og medisiner og sørget for økt levealder og bedre livsvilkår for mennesker over hele verden. Men vår forsømmelse er, ifølge Gray, at vi sekulære humanister ikke innser at fremskrittene vitenskap og fornuft har gitt oss, kun er forbigående.

Boka faller igjennom som analyse av ulike ateismer. Men den kan fint leses for å lære mer om noen av historiens kjente og ukjente ateister.

Norunn Kosberg

KRISTIAN HORN.
FORSKER, HUMAN-
ETIKER – OG FAR
KJELL HORN

[Kolofof Forlag
2018]

Mennesket Kristian Horn

Kristian Horn (1903-1981) var en mangesidig person, engasjert i et utall aktiviteter og med et imponerende nettverk innen kulturliv, organisasjonsliv og akademisk. I dag er han allikevel mest kjent som entreprenøren bak Human-Etisk Forbund (HEF), som etter stiftelsen i 1956 ble et altoppslukende prosjekt for ham, som tok opp i seg hans tro på folkeopplysning, fornuft og demokrati.

Også sønnen Kjell (f.1937), den eldste av fire søsken, var tidlig engasjert i forbundet. Han har selv et betydelig forfat-

terskap bak seg, særlig innen feltet skole og pedagogikk. Kun om lag en fjerdedel av denne boken om hans far handler om humanetikeren Kristian Horn og HEF. Kritikken av forbundets utvikling er tonet betydelig ned i forhold til i hans bok SVIK fra 2008, men den er der.

Kjell Horn prøver å gi et helhetsbilde av sin far, på godt og vondt, og å finne forklaringer på hans særtrekk gjennom å reflektere rundt hans oppvekst og tiden han vokste opp i.

Kristian kom fra småbonde-slekt på Hadeland. Som gløgg

bondestudent på gymnas i Oslo, opplevde han fordommene, arrogansen og ufornuften i klasse-samfunnet. Han kom inn i et ambisiøst realfagmiljø på universitetet, og utviklet der sine åpenbare sosiale og kommunikative evner på en rekke arenaer, også organisatoriske.

Han fremstod som likandes kar, en diskusjonsglad og ordsterk rasjonalist, kvikk og skarp i replikken, med politisk radikal tro på folkeopplysning og saklig argumentasjonen.

Den offentlige suksessen gikk på bekostning av det

nære og familiære. Et underliggende tema gjennom store deler av boka er at Kjell følte seg lite sett, og han merket seg «overfølsomt» kontrasten mellom farens livlige offentlige fasade, og det mer fattigslige følelsesforholdet han hadde til den nære familien.

Delene av boka som sirkler rundt dette synes jeg stilmessig har en fin poetisk-skjønnlitterær nerve, diskret og nennsomt velbalansert. Her er også kloke refleksjoner over subjektiviteten i sine egne opplevelser i forhold til

øvrigt søsken og moren, Ester Jynge Horn, den lovende biologen som omstendighetene mer eller mindre tvang til å avbryte sin vitenskapelige karriere hos Kristine Bonnevie, Norges første kvinnelige professor.

Ester og Kristians dagbøker er blitt kilder til foreldrenes ulike opplevelser av livets gang sammen. Det er solid gjort. Selv folk uten den ringeste interesse for hverken HEF eller Kristian Horn vil ha et stort og variert utbytte av å lese og reflektere over denne boka.

Kjartan Selnes

Hvem var Jesus?

Guds sønn, som kom til oss i skikkelse av et menneske?

Bare et menneske, men et enestående godt menneske?

En oppdiktet skikkelse, som aldri har eksistert?

Denne boken presenterer et fjerde syn på ham, basert på de siste tiårenes forskning.

Tror du at Jesus var et bedre menneske enn deg?

Les og bli overrasket!

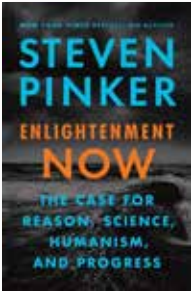
Visste du at Jesus aldri anså seg som en som måtte dø for å frelse oss? Eller at han aldri kom med noen misjonsbefaling? Eller at han var en troende og praktiserende jøde som reviderte Moseloven på bare to punkter, og aldri hadde planer om å stifte en konkurrerende religion?

Boken gir blant annet svar på tidenes største kriminalgåte: Hvorfor ble Jesus henrettet, mens ingen av apostlene ble arrestert før mange år senere?

Levi Fragell har kalt forfatteren Ronnie Johanson for «Norges mest kunnskapsrike religionskritiker».

Ronnie Johanson
Jesus. Hva forskningen forteller og Kirken tier om
352 sider innbundet
Kr 390

Kan bestilles i alle bokhandler, eller direkte fra religionskritisk.no (sendes portofritt).

ENLIGHTENMENT
NOW – THE CASE FOR
REASON, SCIENCE,
HUMANISM, AND
PROGRESS
STEVEN PINKER

[Viking/Penguin
Random House
2018]

HEI, SKAM
HELENE
FLOOD AAKVAAG

[Cappelen Damm
2018]

Opplysning nå!

Terrorangrep, tørkekatastrofer og borgerkriger kan gjøre en deprimert, og det er veldig lett å tenke at alt var bedre før. Evolusjonspsykolog Steven Pinker hevder det motsatte, og har satt seg fore å belegge dette empirisk – først i *The better angels of our nature* [2011] og senest nå i årets mye omtalte *Enlightenment Now*.

Pinker vil vise hvordan verden har endret seg til det bedre de siste 200 årene, hvordan opplysningstidens idealer og metoder forårsaket endringene og hvordan vi ivaretar det vi har oppnådd i fremtiden. Intet mindre.

Han argumenterer for at vi må ikke henge oss for mye opp i nyhetsbildet, for media fokuserer på negative hendelser, og vi overtolker dette og ser ikke de lange linjene:

Pinker redegjør på grundig vis for hvordan verden er blitt bedre på omtrent alle målbare måter. Temaer som levealder, helse, tilgang på mat, medisin, krig, ulikhet, fred, sikkerhet, utdanning, likestilling, og demokrati blir gjennomgått. Det er en viss sammenheng mellom de hele 17 kapitlene om fremskritt, men det går fint an å lese i den rekkefølgen en ønsker.

Blant de kanskje overraskende fakta i boka er at andelen ekstremt fattige av verdens befolkning er redusert fra 90 til ca. 10prosent de siste 200. Ikke bare er andelen kraftig redusert, men det absolutte antallet er også mer enn halvert siden 1970-tallet. Og det til tross for at verdens befolkning har økt fra omtrent 3,7 milliarder i 1970 til 7,3 milliarder i 2015.

Inntrykket av at verden var bedre før er altså ikke bare en liten misforståelse, men et helt fundamentalt feil inntrykk av verdens tilstand.

Pinker har fått kritikk for å

være unøyaktig og overfladisk i sin presentasjon av enkelttemaer. For eksempel er han kritisert for å ta litt for lett på sosial ulikhet som problem. Pinker argumenterer godt for at en liberal markedsøkonomi har vært en viktig faktor til økning i velstand. Han mener også at absolutt fattigdom er verre enn relativ fattigdom. Det er derfor viktigere å gjøre noe med det første. Det er derfor litt rart at han ikke ser at dette ikke har kommet av seg selv. Det har vært en lang kamp mot sosial ulikhet mellom sosialdemokratiske bevegelser på ene siden og liberale politikere på den andre siden.

Avslutningsvis skriver Pinker om fornuft, vitenskap og huma-

«*Pinker redegjør på grundig vis for hvordan verden er blitt bedre på omtrent alle målbare måter*»

nisme og hva som truer disse verdiene. Han viser at når mennesker med helt forskjellig bakgrunn skal lage felles regler, blir resultatet gjerne noe sånt som en sekulær humanisme. Pinker mener en humanistisk moral – slik den er uttrykt i FNs menneskerettighetserklæ-

ring – bør være rettesnoren for samfunnets utvikling. Boken er velskrevet og full av spennende fakta om verdens fremgang. Den fungerer utmerket som oppslagsverk og kur mot historisk hukommelsestap. Fremgang er ikke automa-

tisk og medfører nye problemer som også må løses. Populisme og nasjonalisme truer med å rive ned de stabile institusjonene vi har hatt siden annen verdenskrig. Klimakrisen er helt reell og meget alvorlig.

Pinker er nok mer positiv til fremtiden enn de fleste, uten at han dermed er en naiv drømmer. Slik vi har løst så mange andre problemer kan også dagens problemer løses, argumenterer han. Så lenge vi ivaretar de verdiene og idealene som fornuft, vitenskapelig metode og humanisme har gitt verden.

Klas M. Sundelin

Skammens mangfoldige uttrykk

Som tema i offentligheten synes skammen i det siste å ha fått en liten renessanse. Tv-serien Skam og bevegelsen De skamløse jentene vitner om dette, og denne boka kan leses som et vitenskapelig tilskudd til utforskning av temaet. Aakvaag, som er psykolog med doktorgrad på skyld og skam, går i boken grundig til verks i sitt forsøk på å belyse hva skam er og hvilke funksjoner den tjener. I løpet av drøye 200 sider tas vi med på en reise inn i skammens ulike fasetter. Forfatteren trekker vekslene på ulike faglige perspektiver, både fra psykologi og fra andre fagfelt, noe som gjør at skammens ulike nivåer kommer godt frem. Forfatteren viser at skam spiller en vesentlig rolle både i oss, mellom oss og over oss.

På individnivå beskrives skam som en av de vanskeligste følelsene å håndtere; den er en smertefull affekt som treffer oss midt i selvet, som får oss føle oss mindreverdige, devaluert og avkledd. Forfatteren argumenterer godt for at skam

er en utpreget sosial følelse, som springer ut av at vi dypest sett er gruppedyr. Vår avhengighet av fellesskap gjør oss sårbare for de andres blikk og for hvem vi fremstår som for de andre, og skammen oppstår typisk nok i situasjoner hvor vi tolker vår *sosiale* tilhørighet og tilknytning som truet.

Aakvaag er ikke blant dem som vil sette all skam i skammekroken. I stedet viser hun oss skammens dobbelthet. At skam er uløselig knyttet til det sosiale selvet og til vårt fundamentale behov for tilhørighet, er på godt og ondt. Ofte er det bra at vi kan kjenne skam ved egenskaper og atferd som andre ser ned på, fordi dette får oss til å moderere oss og gjør oss i stand til å inngå i et fellesskap. Samtidig er nettopp dette grobunnen for skam som sosial kontroll, og boken er full av eksempler på skammens sentrale rolle i ulike undertrykkende kontekster.

En av bokens styrker, er at den viser hvordan skammen kan være subtielt til stede

i hverdagslivets sosiale situasjoner, og hvordan vi alle uforvarende kan stå i fare for å «skamme» hverandre. Dette blir spesielt sårbart for personer som har opplevd krenkelser og overgrep. I denne sammenheng gir Aakvaag gode konkrete tips om hvordan vi kan samtale uten å påføre den andre et ekstra lag med skam.

Boka er populærvitenskapelig i formen, og den lykkes godt i å gjøre temaet tilgjengelig uten at kompleksiteten går tapt. De mange gjenkjennelige hverdagseksempelene bidrar til å forankre skammens mange ansikter i både mitt og ditt liv. For den enkelte handler det om å finne den gode balansen; om å overskride den skammen som begrenser livsutfoldelsen, og samtidig bevare den delen som gjør oss i stand til å ta hensyn til våre medmennesker. I dette sorteringsarbeidet kan Aakvaags bok også brukes som en konstruktiv dialogpartner.

Cecilie Ellefsen

Nyttig kritikk med klare mangler

Å lese Ronnie Johansens bok om Jesus har vært underholdende og frustrerende, og jeg har hatt et svare strev med å avgjøre om jeg liker den eller ikke. For å ta det positive først, så inneholder boken mye godt oppdatert og presist formidlet informasjon om den historiske Jesus. Ronnie Johansen har lest seg godt opp på emnet, og han bygger på forskere som jeg anser som de fremste på feltet. Han forholder seg til et bredt og representativt utvalg av historisk Jesus-forskning, og han gjør mange fornuftige vurderinger både av kildene og av forskernes argumentasjon.

For så å ta det negative, så lover vaskeseddelen på bokomslaget at boken skal «presentere et fjerde syn» på Jesus. Det synes jeg ikke den gjør. Ronnie Johansen er dyktig til å plukke fra hverandre de kristnes oppfatninger om Jesus, men han tegner ikke noe overbevisende bilde av hvem denne personen kan ha vært. Teksten er så opptatt av å kritisere andres synspunkter, at

den ikke finner plass til å sette sammen egne oppfatninger. Boken framstår strengt tatt ikke som en samlet tekst, men mer som en samling av 35 religionskritiske essays – løselig knyttet sammen av at forestillinger om Jesus er et felles tema. Om man liker boken eller ikke, blir et spørsmål om hva man forventer. Den fungerer godt som religionskritisk oppslagsbok om Jesus, men ikke fullt så godt som bok om den historiske Jesus.

En av egenskapene ved denne boken som jeg liker svært godt, er at Ronnie Johansen er konsekvent i måten han forholder seg til tvøve teorier om Jesus på. Han er like nådeløs overfor New Age-pregede oppfatninger om at Jesus emigrerte til Kashmir og konspirasjonsteorier om at han aldri har eksistert, som han er overfor kristne oppfatninger om at han var Guds sønn og tidenes mest perfekte menneske. Det er ofte en ren fornøyelse å se hvordan han plukker andektig tull og tøys fra hverandre med klar og respekt-

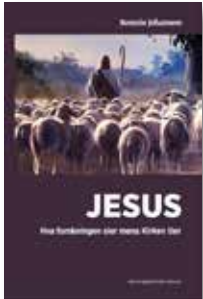
løs logikk. Kapittel 27: «Engelen Gabriel som supernova» og kapittel 34: «Har Jesus levd?» er gode eksempler. Her er Ronnie Johansen på sitt beste – kortfattet, klar og kunnskapsrik.

Han er også overbevisende når han viser hvordan oppfatningen om at Jesus var Guds sønn har vokst fram blant de første kristne over tid, og at framstillingen av Jesus' natur ikke er lik i alle kildene. Her bygger han på solid forskning, og han gir en balansert og fin framstilling.

Det finnes imidlertid også eksempler på at han kan være inkonsekvent og fremme synspunkter som er like usannsynlige som de påstandene han andre steder demonterer så effektivt.

Hvis man er ute etter lett tilgjengelige argumenter mot kristendommens framstillinger av Jesus, er dette en svært nyttig bok. Hvis man er ute etter å forstå hva slags fenomen Jesus kan ha vært, er det mange andre bøker jeg heller ville ha anbefalt.

Per Bjarne Ravnå

JESUS. HVA
FORSKNINGENS SIER
MENS KIRKEN TIER
RONNIE JOHANSON

[Religionskritisk
forlag 2018]

Dette er en sterkt forkortet versjon av bokomtalen på fritanke.no.

Per Bjarne Ravnå er ikke-religiøs historiker og førsteamanuensis ved Nord universitet. Hans bøker om den historiske Jesus: *Jakten på den virkelige Jesus* (2007) og *Jesus fra Nasaret* (2017).

HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076
Grønland
0133 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no
Se også: facebook.no/
humanetiskforbund

FYLKESKONTORER

Østfold
Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Akershus
Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Oslo
Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Hedmark
Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

Oppland
Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Buskerud
Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Vestfold
Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Telemark
Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Aust-Agder
Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Vest-Agder
Tlf 957 59 541
vest-agder@human.no

Region Vest
Tlf 488 98 300

Rogaland
rogaland@human.no

Hordaland
hordaland@human.no

Sogn og Fjordane
sognogfjordane@
human.no

Region Midt-Norge
Tlf 73 80 64 80

Trøndelag
trondelag@human.no

Møre og Romsdal
Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@
human.no

Nordland
Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Troms
Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

Finnmark
Tlf 950 76 923
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se **human.no**.

Klar for Humanistisk uke?

Humanistisk uke 2018 arrangeres 14. – 30. september.

Lokallag og frivillige over hele landet inviterer til flotte arrangementer i humanismens tegn. Du vil blant annet kunne oppleve undringsløyper, filosofikafeer, filmvisninger og forfatterbesøk, og på våre stander kan du treffe frivillige likesinnede fra lokallag i ditt distrikt.

I år fokuserer vi ekstra på kritisk tenkning, viktigheten av å være kritisk med fakta under press og enorm informasjonsmengde, men også å stille spørsmål ved vår egen meningsdannelse.

Følg med på **human.no** og Facebook – og finn et arrangement nær deg!

Les mer på **human.no/vigsel**

Husk påmelding til konfirmasjon 2019!

Vi nærmer oss 10 000 påmeldte konfirmanter til neste års kurs, men vi har fortsatt flere ledige plasser. Påmeldingsfrist er 1. oktober.

Se **human.no/konfirmasjon** for mer informasjon og påmelding.

Barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrere barna dine hos oss. Skjemaet finner du på **www.human.no/barn** eller kontakt oss på **medlem@human.no** eller 23 15 60 10.

Du kan også sende SMS til 2377: **HEF BARN** + barnets navn og fødselsnummer.

Har vi riktige opplysninger om deg?

Over 12 000 medlemmer bruker vår **Min side**. Registrer deg du også!

På Min side kan du se hvilke opplysninger Human-Etisk Forbund har registrert på deg, og du kan også endre eller rette opp opplysningene.

For å registrere deg på **minside.human.no** trenger du medlemsnummeret ditt.

Det finner du ved siden av adressen på baksiden av dette magasinet. Du lager selv brukernavn og passord ved første gangs pålogging.

Kjenner du noen som ønsker å bli medlem? La dem sende SMS til 2377: **HEF medlem** og navn og fødselsdato. Da tar vi kontakt og tilbyr medlemskap.

Returadresse:
Human-Etisk Forbund
Boks 9076, Grønland
0133 Oslo

HUMANIST FORLAG

NYHET

Dette er en bok om økologi og lykke. Om å leve gode liv som også gjør verden bedre.

Bjørn Stærk hevder at det er noe umenneskelig ved måten vi lever på. Vi reiser, bor og jobber på måter som skader oss selv og andre. Vi kjøper ting vi ikke vet hvor kommer fra og ikke vet hvor ender opp. Forbruket vårt tærer på naturressurser som ikke kan erstattes, og ødelegger livene til mennesker langt borte.

Med sykkelen som utgangspunkt utforsker han grønne ideer om lykke og ansvar. Hvorfor er gleden ved å sykle forskjellig fra gleden ved å kjøre bil? Hvordan ble byene våre som de er? Hvem sydde klærne dine, og hvorfor er det vanskelig å reparere mobiltelefonen din?

Stærk hevder at nøkkelen til et godt liv er å tenke i en mindre skala, å sette grenser for grådigheten vår, og å ta ansvar for naturen og menneskene vi er avhengig av.

Bjørn Stærk

JAKTEN PÅ DEN GRØNNE LYKKEN.

Tanker fra sykkelsetet

Kr 277 for HEF-medlemmer
(ord. pris 369)